

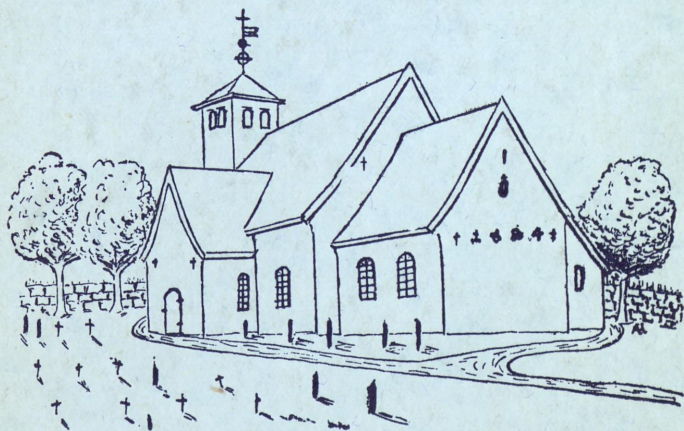
1707

25/11 44

Frogner Kirke

gjennom

250 år

FROGNER KIRKE
GJENNOM
250 ÅR

UTGITT AV
FROGNER MENIGHETS RÅD
FROGNER KIRKE GJENNOM
250 ÅR

STYKKEVISE AV
SØKNEMESTER ANDREAS GIERDE
OG LÆRER A. HANSEN

UNIVERSAL-TRYKKERIE, OSLO, 1911.

FROGNER KIRKE
GJENNOM
250 ÅR

UTGITT AV
FROGNER MENIGHETSRAAD
LIER

UTARBEIDET AV
SOKNEPREST ANDREAS GJERDI
OG LÆRER A. HANSEN

UNIVERSAL-TRYKKERIET, OSLO 1944

Innledning.

Frogner kirke er 250 år, idet den ble innviet 1. november 1694. Sett, ikke med evighetens, men med tidens målestokk, så er dette et forholdsvis langt tidsrom. Mange ting er blitt forandret gjennom disse 2½ årsekel. Selve kirken har forandret sitt utseende på mange måter. Selve livsformene har også til en viss grad skiftet. De menn som ut fra denne helligdom har ledet det åndelige og kristelige liv gjennom disse 250 år, har vært høyst forskjellige både med hensyn til egenskaper og utrustning. Det vil en spesiell omtale av sokneprestene i Lier etter reformasjonen gi et vitnesbyrd om.

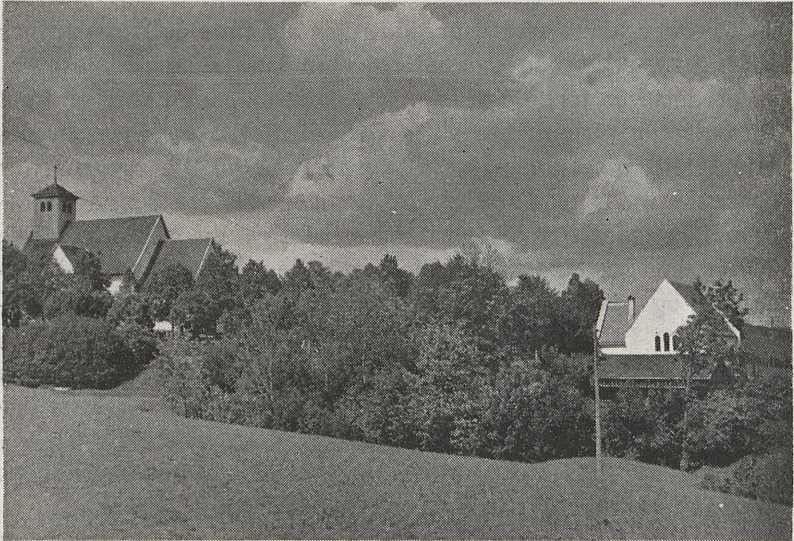
Men det er ikke bare former, forhold og mennesker som skifter. Også slekt etter slekt er gått i grav. Men fra helligdommen har de hentet frimodighet og kraft til sitt liv i hverdagens travelhet. Under kirkehvelv er slektenes liv blitt høynet og helliget gjennom tidenes skiftende strøm.

Gjennom alt det skiftende er der noe som er evig og uforanderlig. Det er livsstrømmen fra Guds nådetrone. Hovedformålet med dette jubileumsskrift er å gi et uttrykk for livet i dets vekst og utfoldelse. Arbeidet med skriftet har hatt sine vansker, idet arkivene er evakuert og derfor tilgjengelige i meget begrenset utstrekning. Men vi håper likevel at skriftet i noen grad kan virkeliggjøre det som er formålet og kan tjene til å bringe inspirasjon til fortsatt liv, vekst og utfoldelse.

Bokens hovedavsnitt som framstiller selve kirkens liv og utvikling gjennom 250 år, er utarbeidet av lærer A. Hansen, Vivelstad. Vi får her et vakkert uttrykk for den omsorg og

kjærlighet som slektene i Lier har omfattet sin helligdom med. Videre har lærer Hansen skrevet om kirketilsynet, kirkegården, gravkapellet, kirkesangerne, organistene og kirketjenerne. Det øvrige er skrevet og redigert av sokneprest Gjerdi.

Vi ønsker at skriftet må bli lest med interesse og glede og tjene til å gi kirken en god plass i Liungenes hjerter.

Frogner kirke og kapell 1944.

Vi vil innledningsvis ta fram noen få trekk fra Lierdalens historie for derved å kunne se jubileumskirken i dens sammenheng med bygda og folket.

Lierdalen er med sin vekslende natur betagende skjønn. Selve dalens formasjon gjør også meget til at den blir så vakker. Midt i dalbunnen slynger Lierelva seg i mange buktninger utover mot Drammensfjorden. Den har sitt utspring øverst i dalen og får under sitt løp nedover en mengde bekke-

tilløb. På begge sider av dalen har vi en sammenhengende kjede av skoglier og låge fjell. Her har man fra flere punkter et herlig utsyn over dalen og omlandet. Særlig bemerkelsesverdige er utsynet man har fra Storstensfjellet, som ligger 541 m o. h.

Lier prestegjeld grenser mot Røyken, Asker og V. Bærum i øst, mot Hole i nord, mot Modum, Øvre og Nedre Eiker i vest og mot Drammensfjorden og Drammen by i syd. Åssiden, som fremdeles hører Lier herred til, hører i kirkelig henseende til Bragernes sokn i Drammen.

Lierdalen har en gammel og minnerik historie, og den har ganske sikkert helt fra de første tider hatt en tallrik og velstående befolkning. Flere av bygdas gårder var sete for fornemme og rike ætter. Vi kan i denne forbindelse f. eks. tenke på Huseby. Gravhaugene på denne gård gir et utvetydig vitnesbyrd om at de hedenske eiere har vært mektige og velstående folk. Hva andre Liergårder angår kan siteres hva «Illustrert Tidende» skriver om Lier i 1867. «Gulloug var en adelig Sædegård, der af Kong Hans blev skjenket til Niels Svendsen, som adledes under Navn af Tordenstjerne paa Grund af sin i Krigen mod Sverig udviste Troskap og Tapperhed. Denne Familie vedligeholdt sig adelig, indtil den i forrige Aarhundredes Slutning uddøde. Dog var Sidelinierne sunkne ned til Bønder. For den siste Tordenstjerne var den Jens Essendrop, Huuslærer, der 1761 i Kjøbenhavn lod trykke en Beskrivelse over Lier, som hører til de ældste Særarbeider over enkelte bygder. Om Gaarden Valle i samme Nabolag kan mærkes, at Kong Jacob VI af Skotland boede her paa sin bekjendte Norgesreise i 1589, da han i Oslo holdt sit romantiske Bryllup med Anna af Danmark, Christian IV's Søster. I en utrykt Reisebeskrivelse, der omhandler Fredrik V's Besøg i Norge 1749, fortælles, at Kong Jacobs Portrait og en Guldkjede, hvilke Sager han havde forært sin Vert, Bonden Mikkal Nielsen som Erindringstegn, endnu indtil for faa

Aar siden vare i Behold paa Nabogaarden, det ovennevnte Huseby».

Så langt denne artikkel som er skrevet for danske lesere, og som forøvrig har en interessant bemerkning angående de kirkelige forhold i Norge, sett i sammenlikning med de danske. På få unntagelser nær er prestegjeldene i Norge, som gjerne består av flere, ja opp til 4—5 kirkesokn, langt folkerikere, samtidig som den geografiske utstrekning er mange ganger større enn i Danmark. Enkelte har opptil, ja endog over 10 000 mennesker. Forfatteren nevner Nes på Romerike, Eiker ved Drammen, Ringsaker, Norderhov på Ringerike o. fl. Han angir Liers folkemengde til 8000. Hvor der bare er en prest, med flere kirker, preker presten hver søndag bare i en kirke, for de lange avstander hindrer han i som hans danske embetsbrødre, å forrette flere gudstjenester på en søndag.

Ovennevnte Jens Esendrop var født 24. november 1723 i Kristiania, sønn av seinere sokneprest i Trøgstad. Han ble student i 1743 og teologisk kandidat i 1750. Var deretter «Informator» på Gullaug i Lier for Ouden Nielsen Tordenstjerne. Seinere var han «Commisionar», og ble i 1764 assessor i Kongsberg. Ovennevnte skrift om Lier het: «Physisk oeconomisk Beskrivelse over Lier Præstegjeld i Aggerhus stift i Norge».

I den eldre sagalitteratur støter man ikke så sjelden på navnet Lier. Bygda ble flere ganger gjestet av Olav den hellige. Det er sannsynlig at han oppholdt seg i Lier i 1028. Han sto jo i nært slektskap til Vebjørn på Huseby. Vebjørns hustru, Thorny, var nemlig søster eller søsterdatter til Olav den helliges mor, Aasta.

Under borgerkrigene 1130—1240 fikk Lier besøk av de kjempende parter. I 1178 møtte kong Sverre Magnus Erlingsen ved Hørtebroen og tvang han til å gå tilbake til Tunsberg.

I Hannibal Sehesteds statholdertid, som tok til i 1642, spiller Lier en eiendommelig rolle.

Hannibal Sehested var ikke bare maktbejærlig, men også

havesyk. Jo, større innflytelse han fikk, desto mere fram-tredende ble hans griskhet og begjærighet. Han føyet gods til gods og var stadig opptatt med å utvide sine besittelser. Hans nære slektskap til Kristian den IV, som var hans svigerfar, bidrog vel sitt til å gi Hannibal særlig frie hender til å fremme sine egne personlige interesser.

I 1650 lot Hannibal utarbeide noen protokoller som tydelig og klart viser utstrekningen på hans godser. Av Lier eiet han 81 gårder i Frogner, 16 i Tranby og 12 i Sylling. Til sammen blir det 109 gårder. Videre het det at han eiet 17 gårder i den del av Lier som hørte til Tunsberg len.

Det var i Sehesteds statholdertid, nemlig den 9. juni 1651, at den gamle Frogner kirke brente ned ved lynnedslag. Vi kan kanskje i de avhengighetsforhold som rådet her i Lier på den tid, se en vesentlig årsak til at der gikk over 40 år hen før Frogner kirke ble bygget opp igjen.

Også under den store nordiske krig spilte Lier en meget stor rolle, nemlig i kampen mot Karl den 12. og svenskene. Norges hovedstad ble erobret, og general Lützov trakk den norske hær tilbake til Lierskogen. Ved det gamle Gjellebækk var der i 1716 bygget store forskansninger som skulde hindre fienden i å trenge vestover denne veg. Selv om denne «posteringen ved Gjellebækk» ikke kom i noen nevneverdig kontakt med fienden, så fikk den likevel en meget stor betydning for den videre utvikling, som er knyttet til Ringerike. Begivenhetene ved Gjellebækk er for all tid risset inn i Lierdalens historie.

Lierdalen er fra naturens side meget rik og fruktbar. Her er et vekslende jordsmon, som gir gode vilkår for et fruktbart jordbruk og for en rasjonell frukt- og grønnsakdyrking. På hagebrukets område har Lier i lang tid vært en foregangsbygd av første rang. Allerede i 1860 årene ble Sjøstad planteskole anlagt på brukseier Hofgårds initiativ.

Et karakteristisk trekk i Lierdalens historie er marmor-

bruddene på Gjellebekk. Her står der en minnestein som ble reist i 1749 i anledning av at Fredrik den V var ventet å skulle være til stede når marmordriften ble satt i gang.

Herredets folketall, har hva følgende oppgave viser, vært stadig stigende. I 1801 hadde herredet 4110 innbyggere, i 1815 — 4322, i 1825 — 5268, i 1835 — 5793, i 1845 — 6260, i 1855 — 6899 (Etter sokneprest Kaurins oppgave var folketallet i 1855 — 6091, derav 1189 i Sylling) i 1865 — 7523, i 1875 — 6939 (Nedgangen skyldtes at der i 1866 ble lagt noen gårder av Lier til Drammen), i 1890 — 7562, i 1900 — 8193, i 1910 — 8863 (Derav tilhørte 884 Aassiden), i 1920 — 10354 (Aassiden ikke medregnet), derav 7177 i Frogner sokn, Sjøstad medregnet. I 1930 var innbyggerantallet 11788, derav i Frogner 8265.

Pr. 1. august 1936 var folketallet følgende. Frogner 8314, Tranby 1890, Sylling 1608, tilsammen 11812, Aassiden ikke medregnet, som hadde 1929 innbyggere.

Pr. 7. september 1942 var folketallet i Lier prestegjeld, ifølge oppgave fra folkeregistret i Lier 11668, Aassiden ikke medregnet, som hadde 2250 innbyggere. Heller ikke var belegget på Bergfløtt arbeidskoloni og Lierasylet medregnet. Dette var på 747.

«Tider skal komme,
tider skal henrulle,
slekt skal følge slekters gang,
aldri forstummer tonen fra himlen
i sjelens glade pilgrimssang.»

Trekk fra det åndelige liv i Lier.

I. Fra kristendommens innførelse til 1694.

Det er ting som klart vitner om at Lier ikke sto tilbake for det øvrige av landet når det gjaldt å få gjennomført kristendommen og dermed også å fortrenge hedenskapet. Tvertimot er det grunn til å tro at Lier på et meget tidlig tidspunkt sto langt framme i det åndelige liv. Husebykirken er et vitnesbyrd om det. Man mener at denne er en av de eldste Olavskirker i landet. Rester av denne kunde sees så seint som i 1894 da grunnmuren til den nye hovedbygningen på Huseby ble lagt.

Det er vel få bygder i landet som har en slik vakker og inspirasjonsrik begynnelse for sitt åndelige og kirkelige liv som Lier. Det skyldes Liergutten, Hallvard Vebjørnsen.

St. Hallvard har spilt en stor rolle i det kirkelige liv, i hvert fall på Østlandet. Men hans lokale karakter har gjort at den middelalderske kirkelitteratur forteller svært lite om ham.

Den eldste beretning om ham er en kort omtale hos Adam av Bremen omlag 1075. Det vil si bare en mannsalder etter Hallwards død.

Adam av Bremen skrev en beretning om forholdene i Norden til erkebispestolen i Bremen. Her forteller han at mange var blitt omvendt til kristendommen. Noen ble endog «kronet med martyriet» både i Norge og Sverige. Blant dem var også en ved navn Hallvard (i Adams latinske tekst Alwardus) som lenge levde hemmelig blant nordmennene i et hellig liv og som ikke ble glempt. Han ble drept av sine venner

en gang han verget en uvenn. På stedet hvor han hviler skjer der i dag store helbredelsesundere for folket.

Flere kirker ble viet til St. Hallvard. Av disse var kirkene i Viken og Borre pilgrimskirker. Domkirken i det gamle Oslo var en St. Hallvards-kirke, og den var sentrum for Hallvardsdyrkelsen. Biskop Bang skriver i «Den norske kirkes historie under katolisismen» at det ikke finnes noe historisk vitnesbyrd om at denne domkirken virkelig var innviet til St. Hallvard. Han mener at den har vært viet til Trefoldigheten. Det var nemlig tilfelle med de andre domkirkene i landet. Men selv om dette skulde være tilfellet, så er det ikke derfor noe i veien for at denne kirken også kunde være viet til St. Hallvard.

Som nevnt ble der skrevet svært lite om St. Hallvard. Der finnes en latinsk legende og et par bruddstykker av en Hallvardssaga på norsk. Den latinske helgenlegenden er sannsynligvis blitt til på et meget tidlig tidspunkt, muligens bare omlag 50 år etter hans død.

Det er naturlig at vi i dette jubileumsskrift vier Liergutten, Hallvard Vebjørnsen, som ble vernehelgen for Oslo bispedømme, en kortere omtale. I Oslos bysegl fra 1344 ser vi bildet av St. Hallvard med en kvernstein i den ene hånd og tre piler i den annen. Foran ham ligger en naken kvinne. Som bakgrunn ser vi stjernehimlen og symbolske skikkelser fra dyrekretsen. Biskop Bang slutter seg til hr. Harry Fetts oppfatning. Han antar at avbildningen av St. Hallvard i Oslo bysegl peker tilbake til eldre forbilder.

Hallvard Vebjørnsen var sønn av storbonden og kjøpmannen Vebjørn på Huseby i Lie. Hans mor var Thorny Gudbrandsdatter, som var søster eller søsterdatter til Aasta, St. Olavs mor. Vebjørn og Thorny hadde to sønner, Hallvard og Orm. Etter den latinske legende å dømme var Hallvard en kristen fra barnsben av og la for dagen et redelig og fromt

St. Hallvard.

liv. Når et eller annet skulde deles mellom ham og broren Orm, så sørget Hallvard alltid for at broren fikk mest.

Da guttene ble noenlunde voksne, fikk de være med på farens handelsferder, og Hallvard fikk derfor tidlig høve til å se seg om i verden. Det fortelles at engang skipet de for med, la til ved Gottlandskysten, kom en ung mann ned til skipet og ga seg i samtale med nordmennene. — Han la spesielt merke til Hallvard og skal ha sagt til han disse ordene. «Dine ansiktstrekk er merkelige, og av edlere pregn enn alle de andres. Jeg ser godt at du er bestemt til noe underbart i framtida, og derfor innbyr jeg deg med alle dine stallbrødre til gjestebud hos meg.» Hallvard tok imot innbydelsen med takk. Denne mannen het Botvid, og det har vært gjettet på at han skulde være den samme som seinere led martyrdøden, og som var Södermanlands apostel.

Ikke lenge etter denne hendelsen gikk Hallvard heimefra en dag i mai måned, og han skulde over på andre siden av Drammensfjorden. Da han satte båten ut, kom en kvinne løpende. Hun skalv av redsel og ba ham sette henne over til den andre siden så fort det var råd. Hallvard tok henne også med i båten, men snart fikk han se at noen menn kom roende i en annen båt. Hallvard spurte kvinnen om hun kjente mennene. Hun forklarte da at det var dem hun flyktet for. De beskyldte henne for tyveri.

For den tids mennesker sto tyveri som en jammerlig og foraktelig forbrytelse. Ingen hadde medlidenhet med en tyv. Fribåren kvinne som hadde stjålet, ble etter Gulatingsloven straffet med landsforvisning eller måtte endog bøte med livet. Var det mindre verd det som var stjålet, så bød loven at den skyldiges hode skulde rakes og smøres inn med tjære. Slik måtte han løpe «ni buelengder» mens de som sto omkring kastet jord og stein på ham. Så var han fri den sak, men fra no av rettsløs i samfunnet. Hvis en trellekvinne stjal, så ble første gang det ene øret skåret av henne. Neste gang hun stjal, ble det andre øret skåret av, og tredje gang nesen. Slik var synet på tyveri i St. Hallvards samtid.

Hallvard spurte kvinnen om hun var villig til å vise ved jernbyrd at hun var uskyldig. Dette var hun villig til dersom livet hennes kunde bli spart.

Den andre båten halte meget raskt innpå Hallvards båt, og mennene ropte til Hallvard. Hvordan kan det være at en ættestor gutt som du er, vil ta hånd om en slik kvinne? I stedet for å utlevere kvinnen til disse mennene, så gir han seg til å forhøre dem og akkordere med dem. De blir rasende over dette og skyter piler mot båten. Resultatet blir at både Hallvard og kvinnen blir drept. At kvinnen ble drept var ikke noe å bry seg om etter tidens sosiale syn. Men da disse mennene blir klar over at også Hallvard er blitt drept av deres pileskudd, da blir de redde. For å skjule sin udåd bant de en

stein til Hallvards legeme forat det ikke skulde flyte opp og bli funnet.

Det begynner imidlertid straks å skje undere omkring Hallvard. Det bruddstykke av Hallvardssagaen som finnes, forteller at folk i bygda ga seg til å lete etter Hallvard med vierkvister ute på fjorden. Folk fant så at disse vierkvister blomstret lenge etter.

En dag fant de liket med kvernsteinen flytende på vannet. Så ble Hallvard gravlagt ved Olavskirken på Huseby. Der begynte straks å skje jertegn ved hans grav. De som hadde kjent Hallvard da han levde, og visst hvor from og rettskaffen han hadde vært, de samlet seg om hans grav.

Hallvards død fant sted i 1043. Noen år etter ble hans lik lagt i et praktfullt helgenskrin og ført til Kristkirken i Oslo. Seinere ble det satt i Hallvardskirken. I Norges velmaktsdager satt landets kirker inne med flere helgenskrin. For å ha noe å legge i disse mange helgenskrin måtte man da nøye seg med en mindre del av en helgens legeme, f. eks. en hånd eller en arm.

Meget tidlig i middelalderen ble Hallvards dødsdag satt til 15. mai, og gjennom hele den katolske kirkeperiode fram til reformasjonen ble Hallvardsmessen feiret denne dag. Da dyrkelsen av St. Hallvard hadde tatt sin begynnelse på Østlandet med Hallvardskirken i Oslo som midtpunkt, da løste de prester som virket ved denne kirke, med held den oppgave å forfatte ritualet for dyrkelsen av den nye helgen.

* * *

Av et register fra 1590 vedrørende «Osloar profastedømme» viser det seg at Lier hadde følgende kirker: «Frauna kirkia, Huals kirkia, Husabiar kirkia, Trandabiar kirkia, Æggia kirkia, Syllingadals kirkia».

Frogner gamle kirke nevnes av Gervasi 1327. Men man mener at den må være bygget før 1200. Den var bygget av stein og innviet til Maria og døperen Johannes. Hvor meget

det kan ha vært igjen av denne kirkes murer etter brannen 1651 er det vanskelig å uttale seg om.

Tranby gamle kirke var også bygget av stein og innviet til St. Michael. Den er sannsynligvis bygget før 1347. Den ble revet ned omkring 1850. Den skulde da være blitt altfor liten og meget skrøpelig. Skade at der etter det vi vet, ikke finnes et bilde tilbake av denne kirke.

Sylling gamle kirke var etter hva der kan sluttes av «Biskop Øysteins jordebok» (Den røde bok) atskillig eldre enn 1400. Den var innviet til St. Margareta og St. Hallvard. Bak alteret i denne kirke var der innmurt en stein, som hadde en merkelig innskrift. «Aslacr markadi mik — Aslak ristet meg. Sailgard hvilir her, gud gn(?) di saal thina — Sailgard hviler her, Gud glede sjelen din.»

Denne steinen ble innmurt i veggen til den nye kirke. Da den gamle kirke var revet ned 1851, ble et nytt kirkehus bygget opp og innviet den 18. februar 1852 av biskop Arup. Kirken har 450 sitteplasser.

Sjåstad kirke ble oppført 1895—96 på nytt kirkested. Den ble innviet den 26. september 1896 av biskop Bang. Oberstløytnant og godseier Hofgård ga fri grunn til kirken og de fleste materialer. I stedet for alterbilde har man en mektig Kristusfigur med et vakkert glassmaleri i korvinduet som bakgrunn.

Huseby kapell var innviet til St. Olav. Man antar av den grunn at kapellet på Huseby har vært oppført før Hallvard ble opphøyet til helgen. Ellers vilde det jo vært rimelig at det var blitt innviet til St. Hallvard. Dette kapell sto fremdeles i 1593, men var da i temmelig falleferdig stand. Biskop Jens Nilssøn nevner Huseby kapell i sine visitasopptegetninger fra året 1593. Se side 22.

Hval kapell var innviet til St. Hallvard. Det har åpenbart vært nedrevet eller tilintetgjort ved slutten av det 16. årh. Hadde det eksistert enten i sin helhet eller som ruiner på

denne tid, vilde sikkert Jens Nilssøn ha omtalt kapellet i sine visitasskildringer fra denne tid.

■ Egge kapell var soknekirke i 1368. «Diplomatarium Norvegicum» omtaler et Æggia sokn j Lidum. Det var innviet til St. Margareta, og har uten tvil vært det største av de tre gamle kapeller. Det hadde betydelig jordegods til inntekt for kapellets vedlikehold. Egge sokn er siden gått inn i Frogner. Mot slutten av det 16. årh. er også dette kirkehus forsvunnet.

■ At Lier hadde fostret en helgen kom vel i visse henseender til å prege det åndelige og kirkelige liv i Lier i katolsk tid. Man får også inntrykk av at helgenens anseelse var meget stor i og omkring heimstedet. Det blir i hvert fall hevdet at det i katolsk tid var et særeget forhold mellom Oslo bispestol og Lier. Lierfolket dro årlig til Oslo på Hallvardsdagen — den 15. mai — for å overvære den store kirkefest. Det gikk forøvrig ikke et år uten at biskopen med følge av korbrødre og tjenere besøkte Lier, og oppholdet i Lier prestegård varte gjerne i flere dager.

■ «Den røde bok» fra omkring 1400 gir på det nærmeste en fullstendig fortegnelse over Oslo bispedømmes geistlige gods. Denne fortegnelsen gir et begrep om kirkens rikdom henimot middelalderens slutt. Det blir hevdet at kirkene i Lier til sammen eiet større eller mindre andel i 197 gårder, og innenfor denne bygd tilhørte ikke mindre enn 12 gårder biskopen selv. Blant disse var Søndre Gullaug, Hval og Huseby. Flere av gårdene var gitt som vederlag for sjelemesser, hevdes det. I 1388 gjorde dronning Margrete St. Hallwards heimbygd til en geistlig forlening. Dronningen hadde lovet å gi 100 mark til et nytt alter i Oslo domkirke. Men da hun ikke kunde skaffe summen i kontanter, måtte hun stille pant, og biskop Øystein fikk som slikt styret av Lier forlening. Han kom i den anledning meget ofte til Lier.

■ Undertiden heter det at gårder ble overdratt som vederlag for forbrytelser mot Gud, kirken og kronen. I «Dipl. Norv»

kan vi i den anledning få opplyst bl. a. følgende: «Fire mænd kundgjøre, af Sigurd Thoraldssøn for sin Forbrydelse mot Gud, Kirken og Kronen afstod til Biskop Øystein af Oslo. 1 Markebol i Gaarden Helgerud i Fraunar Sogn, Lider, samt hvad han ellers eiede i løst og fast (bind IV).

Presten på Fraunar, Ravald Reidarssøn og Thorgeir Halvardsson oplyse efter Biskop Gunnars (Holks) Bud ved gamle Folks Vidnesbyrd at den halve Gaard, øvre Naustar i Lider blev afstaaet til Biskop Øystein af Frederik Olafssøn i Bøder, den anden Halvdel var tilfalden «Kongedømmet, da Paul Olafssøn blev fredløs for Drab på sin Stifsøn, og en Søsterlod var solgt til Jusse Thommarssøn» (bind V).

Kirkelivet i Lier i den katolske periode har sikkert delt skjebne med kirkeforholdene i landet forøvrig. Når vi derfor kaster et blikk utover den norske kirkes utvikling gjennom tidene, så får vi også et visst inntrykk av kirkelivets utvikling i sine store trekk i Lier.

Det kirkelige liv ble jo i ikke liten grad preget av de ulykkelige borgerkriger, som tok slutt i 1240 etter å ha vart i 110 år. I 1319 tar unionstiden til, og også denne kom til å sette sitt preg på kirkens liv og utvikling på en særlig merkbar måte. Med denne tid begynner en åndelig tilbakegang i vårt folk. Denne tilbakegang ble meget sterkt påskynnet ved midten av det 14. årh., da Svartedauen gjestet vårt land og rev bort omkring 100 000 mennesker eller en tredjepart av landets befolkning. Blant dem som falt som offer for farsotten var også en mengde prester. Å skaffe prester til de mange ledige embeter innen en rimelig tid var en oppgave som var umulig å løse. Mange embeter ble stående ledig, mens mange andre ble besatt med unge eller tildels helt uduelige personer.

Vi har ytterst sparsomme opplysninger om presteskapet i Lier i katolsk tid. Det er høyst sannsynlig at også kirkelivet i Lier har vært berørt av disse forhold og kan hende i lengere tid vært uten prester.

I 1450 ble der på et møte i Bergen fattet beslutning om «en evindelig og ubrødelig sammenbinning» mellom Norge og Danmark. Om denne forening ikke ble «evindelig», så skulde den dog komme til å vare helt fram til 1814, og øvet uten tvil sin innflytelse på den kirkelige utvikling. Flere av Lierprestene i unionstiden kom fra Kjøbenhavn.

Det var under ytterst vanskelige forhold at den lutherske lære skulde begynne og øve sin innflytelse i vårt land. Men forfallet i den katolske kirke gjorde også sitt til å bane vegen for den nye lære. «I den grad var den siste generasjon av katolske geistlige i vårt land blitt demoraliserte at de med flyvende faner og klingende spill anerkjente en lære og vedtok en kirkeordning, som var fordømt av Rom som et djevlesk kjetteri og et ugudelig forfall, blottet som de var for kirkelig sans, for religiøs trosvarme og for troskap mot sin overbevisning.»

Mange av tidens prester ble sittende i sine embeter som tjenere for den lutherske kirke. Det var f. eks. tilfellet med Peder Øyersen, den 2. lutherske prest i Lier. I det hele sto det dårlig til med prestene i reformasjonsårhundret både i moralsk og religiøs henseende.

Vi har i Oslo bispedømme en biskop i siste halvpart av reformasjonsårhundret som har en meget framtreddende plass. Det var den lærde og nidkjære biskop Jens Nilssøn. Han var en oppriktig og troende kristensjel, som forkynte den lutherske lære med tro og takknemlighet. Av hans visitasbøker går det fram at han var på visitas og reiser i Lier flere ganger, nemlig i årene 1574, 1579, 1581, 1586, 1589 og 1595. Under sine visitasreiser gjennom Lier har han skrevet ned en hel rekke opplysninger som er av stor interesse. Under en reise fra Asker til Lier fortelles følgende som gjelder Lier: «... Saa droge vi lidet i sønder och saa i vester och norduest til en bro kallis Grobro, saa theroffuer i norduest, der wi lidet ther omkring gaff bispen her Peder paa Ask och hans capellann

forloff at drage hiem, thj bispens landbo Euind Haffskaal møtte hannem der paa skougen. Saa droge wi fra Grobro i vester och norduest til Hellebeck $1\frac{1}{2}$ fiering, denne beck kommer och norden til aff fielden, och løber vd i sønder.

Saa droge wi derfra i vester 1 fiering til it varp paa den venstre haand liggendis, siden droge wi i vester och suduest vd for fieldet och om 2 gaarder kaldis Ouin på den venstre och den høgre haand liggendis, saa komme wi siden Haffskoll, liggendis paa den høgre haand, saa droge wi offuer Haffskaal bro en høy bro, der vnder løber Hagsaa, som kommer norden til aff 2 vand, det ene heder Klyttre ligger imellum Modenn (sic) och Lier aller øffuerst i aalmerckit i norduest 2 eller 3 mijl, det annet vand som kommer af heder Sandungen, ligger i nordost, och løber samme Hexaa vd i synder och suduest ved her Nielsis gaard Lindnæss som ligger østen for elffuen.

Siden droge wi fra broen til Lier prestegaard i vester och norduest $\frac{1}{2}$ fiering. Och der wi komme hart imod prestegaarden op for en backe møtte her Oluff i Lier oss, saa droge wi til Lier prestegaard ved 5. slæt om afftenen, och bleffue der om nattenn. Och er fra Aske och til Lier 2 mill.

Samme dags afften (18. september) fih bispenn mad neder i stuen hoss her Oluff.

Samme dag 18 Septemb. smucht klart solskinn, en stiff søduerst formiddag, eftermiddag norduest.

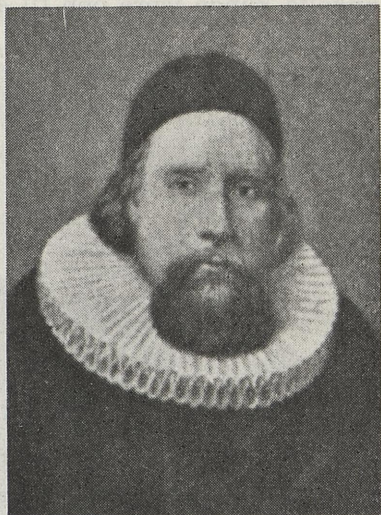
Then 19. Septembris om morgenen ved 7. slet droge wi fra her Oluff i Lier i sødoust ved en halffierding til Michel Nielsens gaard Huseby ret igiennem fægaarden och haffde it gammelt capell som der staar och kallis S. Oluffs kapell, paa den venstre haand. Saa der fra i synden och i sudoust 3 pils kud til Hexaa och er fra prestegaarden och did en $\frac{1}{2}$ fiering. Der lagde wi vd met baad ved her Nielssis gaard Lindnæss, som ligger paa hin side elffuen i øst ret ved elffuen,

och her Niels kapelanen i Lier vaar met oss. Saa rode wi i synder it lidet stycke, i det samme kom her Oluff i Lier effther, och lagde wi i land och tog hannem paa baaden met. Saa rode wi 3 eller 4 pilskud i sønder aff Hexaa som och kallis paa gammel Norske Drag eller Drummen, huilken strecker sig vdi øster och vester och er en stor fiering bred.»

* * *

Ved inngangen til det 17. århundre, idet den verste brytningstiden etter reformasjonens innførelse er avløst av ro og orden, tar ret-troenhetsens tid sin begynnelse. Denne åndsretningen gjør seg gjeldende utover hele det 17. årh. Retroenheten eller ortodoksien karakteriseres ved at man legger særlig stor vekt på den rette og rene lære, mens man derimot ikke tar det så nøye med å leve som en kristen.

I denne tid skjer der en stor forandring til det bedre med hensyn til prestenes utdanning. I forordning av 27. mars 1629 og reskript av 7. november samme år ble det satt som betingelse for enhver prest at han hadde underkastet seg teologisk embetseksamen ved Kjøbenhavn universitet. Flere av tidens biskoper sto da også høyt i teologisk og historisk lærdom. Blant disse kan vi nevne Hans Rosing som var biskop i Oslo fra 1664 til 1699. Hans navn er særlig sterkt knyttet til Frogner kirke, idet han innviet denne i 1694. Noen beskrivelse av den innvielse han foretok av Strømsø kirke 6. mai

Biskop Hans Rosing.

1667 finnes ikke. Det er derfor sannsynlig at der heller ikke finnes noen beskrivelse av innvielsen av Frogner kirke. Dette er vanskelig å konstatere på grunn av arkivenes evakuering for tiden.

Særlig bemerkelsesverdig for denne tid er liktalene. Enkelte kunde være opp til 400 foliosider, og til å framføre

Frogner prestegård 1944

en slik tale gikk der med omlag 4 timer. Når den tids mennesker kunde sitte og høre på disse lange prekener, så måtte de være besjelet av en beundringsverdig tålmodighet og respekt for Guds ord.

Allerede tidlig i katolsk tid valgte prestene seg ut blant kirkens eiendommer en gård i kirkens umiddelbare nærhet til gårdsbruk og bolig for presten. Frogner (man mener navnet kommer av fraunar, det vil si den frodige) har sannsyn-

ligvis vært prestegård fra den aller første tid da kristendommen slo rot i Lier, og Frogner kirke ble bygget på samme sted hvor Frogner kirke no ligger. Gården hører sikkert til Lierdalens eldste bebyggelse og skriver seg fra den tid da der ble en fast bosittende og akерdyrkende befolkning i dalen. Som minne fra den før- kristelige tid har man gravhauger øverst i prestegårdens øvre havnehage. Det er ikke usannsynlig at der har vært et hedensk gudehov på dette sted.

Ved begynnelsen av det 18. årh. blir vår kirke etterhvert mer og mer preget av en ny åndsretning, nemlig pietismen. Dens hovedkrav var at kristendommen må vise sin kraft i livet, og at troen uten frukter bare er en død tro.

Lier prestekalls enkesete var i gammel tid Nordre Renskaug. Her har visselig flere av Lierprestenes enker hatt sin bopel. En tradisjon vil vite at der til en tid var 3 presteenker samtidig som hadde sin bopel her.

Gården ble solgt antagelig i 1847 til grosserer S. Capjon. Seinere ble gården solgt til et kompani bestående av R. Eriksrud, B. Helgerud, O. Landfald og Auen Bergflødt.

Den som bodde lengst på enkesetet og antagelig helt til gårdens salg, var sokneprest Th. Lechves enke, «Mor Lechve».

I sin bok om Drammen omtaler Tord Pedersen den nasjonale hær som etterhvert fikk form og fasthet på 1600 tallet. Han nevner i denne forbindelse et eiendommelig trekk som knytter seg til det kirkelige liv. «Mannskapenes øvelser foregikk ved kirkene etter endt gudstjeneste om søndagen». Dette har også vært tilfelle ved Frogner kirke, og denne praksis har holdt seg lang tid framover. Der lever sikkert enno dem som minnes telthuset som i anledning militærøvelsene sto syddøst for kirkevengen.

II. Fra 1694 til i dag.

Før ble hovedvekten lagt på den rette tro og lære. No ble hovedvekten lagt på det å leve rett. Men nettopp fordi pietismen la en ensidig vekt på livet — det vil si på den enkeltes forhold til Herren — så kom den til å vise liten forståelse for det samfunnsmessige liv. I pietismens spor fulgte en sterk tendens til separatisme og kirkelig løsgjengeri. Det er dog i denne tid, nemlig i 1736 — at vår konfirmasjonsordning kommer i stand og gir anledning til et arbeide som har betydning meget både for de unge slekter og til å knytte kontakt mellom kirken og heimene.

Mot slutten av det 18. årh. ble pietismen litt etter litt avløst av en ny åndsretning, nemlig rasjonalismen eller opplysningstiden. I denne åndsretning får fornuften en bred plass. Det gjaldt å fjerne alt i den kristne lære som var overnaturlig, og som fornuften ikke kunde fatte. De grunnleggende begreper i den rasjonalistiske lære var Gud, dyd og udødelighet. Man fant at sjelens udødelighet var i samsvar med fornuften. Rasjonalismens program var opplysning og atter opplysning. Dette ytret seg på mange måter. Det er fra denne tid vi har de såkale «potetprekener». Et lite eksempel på dette har vi i en preken fra den tid: «Det er en ganske alminnelig mening og talemåte, at den mann er heldig som får en god hustru, men jeg sier eder, mine kjære tilhørere, at en mann er heldigere som har en godt opparbeidet aker i en bakke som vender mot solen til å sette poteter på.»

Som en naturlig og gledelig følge av rasjonalismen var skolevesenets sterke oppsving i denne tid. Nettopp som rasjonalismen sto på sitt høydepunkt, hadde Lier en sokneprest som i fullt samsvar med rasjonalismens ånd var en ivrig forkjemper for skolens sak. Det var Thorbjørn Lechve. Skolevesenets oppsving er rasjonalismens store fortjeneste. De skiftende åndsretninger kom også til å virke inspirerende og

Prestetavle nr. 2.

bestemmende på den kirkelige kunst og kirkehusets karakter. Denne innflytelse har sikkert også gjort seg gjeldende på Frogner kirkes utvikling. * * *

Som reaksjon mot den åndsforlatte og kalde rasjonalismes innflytelse i kirken brøt den haugianske vekkelsesbevegelse fram i vårt folk ved bondesønnen Hans Nielsen Hauge fra Thune prestegjeld.

Den haugianske vekkelsesbevegelse har selvfølgelig her i Lier, som overalt i vårt land, øvet en sterk innflytelse på det kirkelige og kristelige liv. Vi gjengir nedenfor et trekk som viser at Hauge også har etterlatt seg direkte spor under sin personlige virksomhet i Lier. Blant annet vet man at han oppholdt seg noen tid i Lier i 1797. «Ikke få kom til en sann omvendelse». Hauge har sikkert adskillige ganger på sine reiser til Eiker vandret gjennom bygda. Til slutt dro han den 22. november 1804 som fange, belagt med jern, gjennom Lierbygda opp Paradisbakkene og over Lierskogen til den langvarige arrest i Christiania Raadhus.

I boken om «Hans Nielsen Hauge og hans samtid» forteller biskop Bang et meget interessant trekk fra Hauges virksomhet i Lier og fra den innflytelse som han øvet. Det handler om en av de edleste og mest begavede personligheter blant Hauges tidligere venneskare, nemlig piken Larine Olsdatter Øxne. Vi gjengir et par vers av et dikt som Larine har skrevet, og som skildrer hennes overgang fra mørket til lyset.

«Jeg var det arme tapte får,
der hadde i så mange år
ja — været uti synden død,
ti verden smakte meg så sød.

— — —

Jeg kjente ei min sjelenød,
førenn Gud — han mitt hjerte brød
da fikk jeg se hvordan jeg var,
at hjertet var et urent kar.

O, drag mitt hjerte til deg hen,
o, du min søte sjelevenn,
at jeg må blive din kyske brud
ti du min Herre er og Gud.»

Slik var hun brennende i ånden, ved troen et hellig arnested for ilden fra himmelen. Idet hun levet på jorden, hadde hun allerede satt sin fot på terskelen til himmelen. Hennes foreldre som var velstående folk anså det på alminnelig verdslig vis som en plett på familien, at deres datter var blitt en av «de hellige», og vilde derfor avholde henne fra å ha omgang med den kristelige vennekrets. Tradisjonen forteller, at engang der skulde være oppbyggelse i nærheten, ble hun av sine foreldre ikke bare nektet å være med, men endog innesperret i en kjeller. Da hun satt der og gråt i sin ensomhet, ble hun i den grad grepet av en følelse av de helliges samfunn, at hun forfattet en «samlingssang», en slik som pleier å bli sunget når troende mennesker kommer sammen, enige i det å ville tjene Herren.

Slik kunde hun glede seg og synge midt i trengslene. Hun hadde selv erfart sannheten av hva hun sier på et annet sted:

«Ti den som Guds kjærlighet smaker,
han akter ei, verden seg hater.
Men det er hans glede alene,
sin himmelske fader å tjene.»

Hennes dager var snart talte. Ti allerede i sitt 20. år døde hun. Åtte dager før sin død var hun i et besøk på Ekers papirmølle. Da hun skiltes fra vennene her, sa hun til dem, at det var mulig, at de ikke mere fikk se hverandre hernede. Derpå reiste hun til Drammen, hvor hun ble liggende syk i kjøpmann T. O. Baches hus. Sin sykdom bar hun med stille tålmodighet. Kreftene svant etterhånden, og overgangen fra livet til døden var likeså umerkelig som fargenyansene på himmelen en fager sommerkveld. Det var den 16. september 1803, at hun gikk heim til Herren. Men hennes minne har

holdt seg forunderlig friskt blant Hauges venner i lange tider.»

Dessverre skulde den haugianske bevegelse seinere bli ufordelaktig berørt av den såkalte «Bache-striden». Mannen som denne striden bærer sitt navn etter — nemlig T. O. Bache — bodde fra 1820 til sin død i 1841 på gården Store-Valle.

På mange måter bryter der no fram en ny tid i kirkelig og kristelig henseende. I 1816 ble Det norske bibelselskap stiftet. Dermed fikk bibelen en innflytelse som tidligere var ukjent. I 1842 ble konventikkelpakaten opphevet. Den var opprettet i 1741 og forbød møter uten prestens nærvær eller tilatelse. Det var denne bestemmelse som egentlig ga årsak til forfølgelsen overfor Hans Nielsen Hauge. Det var også i 1842 at Det norske misjonsselskap ble grunnlagt, og det er ting som tyder på at Lier og Drammensdistriktet i det hele har gjort sin innflytelse gjeldende under det våknende misjonsarbeid i vårt land.

Et karakteristisk trekk i det åndelige og kirkelige livs utvikling framover mot 1860 årene er en sterkt stigning i nattverdsgjestenes antall. Etter vinpengene å dømme begynte oppgangen i 1830 årene og nådde sitt høydepunkt omkring 1860. Ved denne tid ble der søkt til herredstyret om å få to 4-liters kander til å ha vin i på alteret. Denne søknad ble dog ikke imøtekommet. I stedet ble der foræret kirken to vinkanner av privatfolk.

Omkring 1870 begynner en merkbar nedgang i nattverdsgjestenes antall å gjøre seg gjeldende. Nedenstående tabell viser en stadig synken i de siste 70 år.

Mens gjennomsnittstallet for nattverdsgjestenes antall i ti året 1874—83 var omlag 1000, så er det i den siste ti års periode godt og vel 100. Lavest sto gjennomsnittstallet i ti års perioden 1914—23, da det bare var 76. Det har altså i de siste 10—15 år vært en merkbar stigning i nattverdsgjestenes antall, en stigning som har gjort seg mest gjeldende i byene. I

10 års perioden 1904 til 1913 sank nattverdsgjestenes antall fra 332 i 1904 til 140 i 1913.

Vi gjengir nedenfor gjennomsnittstallene for de siste 7 ti års perioder.

1874—83	—	982
1884—93	—	585
1894—1903	—	322
1904—13	—	215
1914—23	—	76
1924—33	—	96
1934—43	—	103

Et annet karakteristisk trekk i utviklingen er dannelsen av en hel rekke foreninger. I 1880 årene begynte dette foreningsvesen å gjøre seg særlig sterkt gjeldende.

Prost V. Koren har i kallsboken i 1936 skrevet ned en oversikt over foreningslivet i Lier, og vi gjengir det vesentligste av denne for Frogner sokn:

Foreningen for lokalet «Bethlehem» på Lierstranda og for oppbyggelsesvirksomheten der. Foreningen har ikke noe spesielt navn, og er ikke knyttet til noen organisasjon, men støtter seg vesentlig til Kinamisjonsforbundet. Dette arbeid ble begynt i 1880 årene. Til Bethlehem er også knyttet en kristelig ungdomsforening og en søndagsskole.

Kvinneforeningen «Myren» på Lierstranda for sjømannsmisjonen, stiftet i 1880 årene. Den har omtrent 15 medlemmer og holder gjerne sin årsfest på «Betania» innen Bragernes.

Gullaug kvinneforening, stiftet 1902, har særlig medvirket til at bedehuset Betel på Linnestranda kunde bli bygget i 1904. Den har siden i mange år arbeidet for å skaffe tilvege det som trenges til husets drift, og for å skaffe et enkelt flyttbart utstyr. Betel ble innviet til kirkelig bruk den 27 desember 1923.

Betel kvinneforening har siden omkring 1930 arbeidet for å skaffe midler til bedehusets drift og vedlikehold.

Gullaug indremisjonsforening, stiftet 12. desember 1920, har holdt sine møter i Betel. Til Betel har også vært knyttet søndagsskole og en barneforening «Lerka» for Det norske misjonsselskap.

Søndre Frogner og Nordre Frogner misjonsforeninger for Det norske misjonsselskap. Disse ble organisert 11. mai 1913 under medvirkning av sokneprest Arnesen, og var antagelig tenkt som fellesforeninger (for menn og kvinner) og som sentraler for Det norske misjonsselskap i vedkommende krets i tilknytning til de kvinneforeninger som var der.

I forbindelse med disse fellesforeninger nevnes videre følgende kvinneforeninger, som arbeider for Det norske misjonsselskap.

Lian kvinneforening i Vivelstad krets. Den har også støttet finnemisjonen.

Frogner kvinneforening, stiftet i juni 1878. Den har som underavdelinger barneforeningen «Vårbud», stiftet 27. november 1923 og Frogner pikeforening, stiftet 1928.

Egge-Bergfløtt kvinneforening, stiftet i 1870 årene og reorganisert i 1916.

Mehren kvinneforening, stiftet antagelig i 1880 årene.

Videre nevnes en del foreninger som er tilknyttet Den indre misjon:

Frogner indremisjonsforening, stiftet 1904. Bråten indremisjonsforening, stiftet 1919. Egge-Bergfløtt indremisjonsforening, stiftet 1909. Mehren indremisjonsforening, stiftet omkring 1885. Den har eget lokale, idet den har kjøpt kretsens gamle skolehus og benytter den tidligere skolestue som forsamlingsrom.

Frogner sjømannsmisjonsforening, stiftet 1885 av fru Grøndahl. Foreningen arbeider for sjømannsmisjonen og sender pakker til sjøfolk.

Oddevald og Mehren kr. ungdomsforening, stiftet 1907.

Lier kr. ungdomsforening, stiftet 1907. Den hadde lokale på en sal i Lier meieri, inntil den gikk inn i 1920. Formenn var dels Chr. Nordby, dels kirkesanger Dehli. En ny forening av samme navn ble konstituert i 1933.

Foreningslivet har uten tvil gitt utløsning for en stadig tiltagende virketrang og kristen ansvarsfølelse. Men det er

Frogner sjømannsmisjonsforening omkring 1908. I bakerste rekke sees Prost Aars og presten Rynning.

samtidig et memento til kirken om at den ikke i tilfredsstillende grad har forstått å imøtekomme den stadig voksende virketrang. Kirken har ikke forstått å ta fram oppgavene og å organisere gjennomføringen av dem. Derfor har dessverre foreningsdannelsen kommet til å svekke og undergrave kirken liv. Foreningene har på sin side gjennom sin sekretær

— og emissærvirksomhet i stadig stigende grad samlet om organisasjonene. De har oversett menighetens liv og interesser. De har manglet forståelsen for at kirke og menighet må være grunnlaget for alt kristenliv, dersom det skal være sterkt og harmonisk.

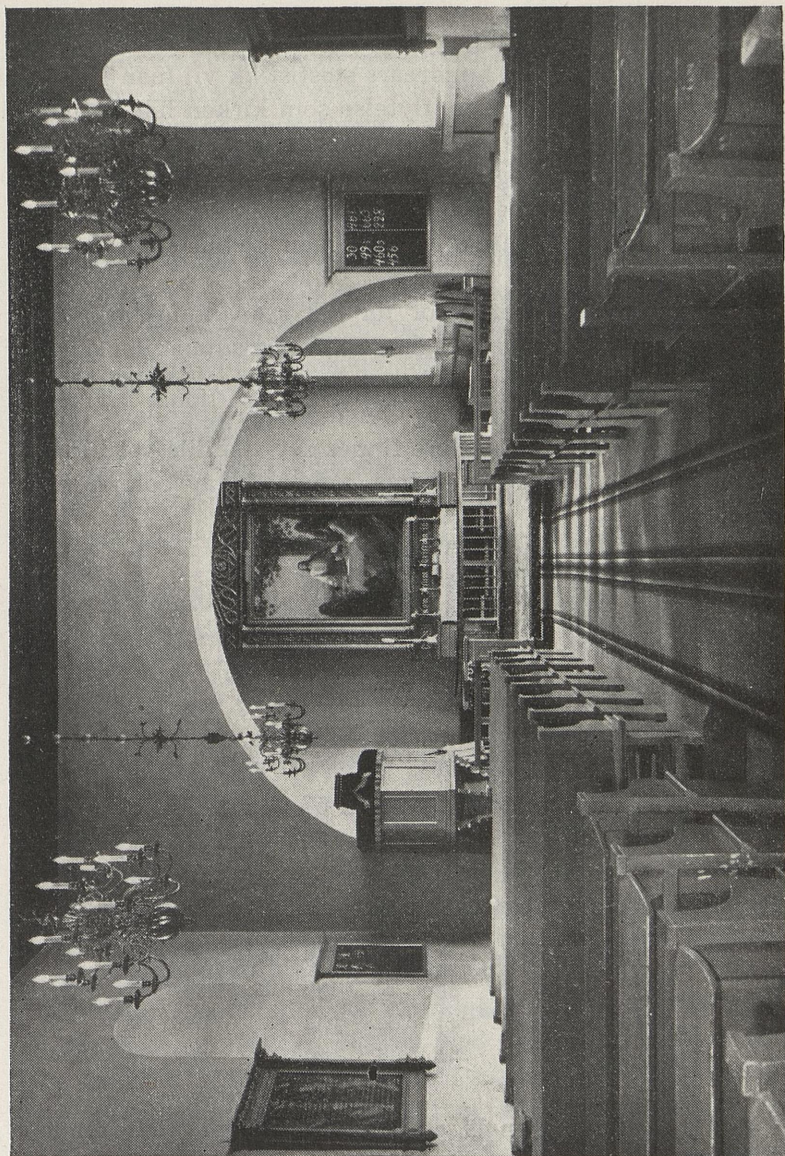
Lierdalen har en rekke institusjoner av sosial art. Disse er i sin dypeste grunn sprunget fram som frukter av den kjærlighetens ånd som skapes ved troen på en evig og allmektig Gud.

Vi nevner Bergfløtt arbeidskoloni — omstreifermisjonens betydningsfulle tiltak — som ble startet i 1911. Videre ble Frogner pleiehjem oppført i 1918. Gifstad tuberkulosehjem ligger i Sjøstaddistriktet. Innenfor Frogner sokneområde har vi Lierasylet, som ble åpnet 1. februar 1926.

Frogner sokn har 7 folkeskolekretser, nemlig Gullaug, Høvik, Vivelstad, Hegg, Egge, Mehren og Oddevald.

Det faste og samlende punkt i det åndelige og kristelige liv gjennom tidene og inntil denne dag er gudstjenesten med dens evangelieforkynnelse og sakramentforvaltning. Vi kan neppe overvurdere den innflytelse som kirken har øvet gjennom tidene ved å møte vårt folk både i helg og hverdag, i glede og sorg. Der er knyttet sterke bånd mellom kirke og folk. Særlig virkningsfull har denne innflytelse vært under kirkens møte med den enkelte på de store merkedager i livet. Kirken må alltid være til stede der hvor livet leves for å formidle Guds nåde og kraft til liv og lykke. Men den vil likevel ha sine spesielle anledninger da sinnet er særlig åpent og våkent overfor Guds tale. Vi tenker på dåp, konfirmasjon, brudevigsel og jordeferd.

Vi gjengir nedenfor en statistikk over døpte, ekteviede og jordfestede hvert 10 år fra 1844. Av denne statistikk vil en kunde få et lite inntrykk av den innflytelse som kirken har øvet på vårt folk gjennom svundne tider. Kirkebøkene før denne tid beror i Statsarkivet, som for tiden er evakuert. Det

Kirkens interior 1944.

har derfor ikke vært mulig å få ført denne statistikk lengere tilbake. Men av det siste hundreårs statistikk vil man kunde danne seg et bilde av den innflytelse som kirken har kunnet øve gjennom sitt daglige virke og gjennom sitt møte med den enkelte, med heimene og med folket. Anders Reiten har gitt slikt et vakkert uttrykk for kirkens signende og høynende gjerning i folket i sin salme «Der stander et hus i vårt høye nord», L. rev. 749.

På sokneprestkontoret beror for det siste hundreår i alt 11 kirkebøker vedrørende Frogner sokn. Dessuten finnes der fødselsregistre fra 1916, journaler og kopibøker, kallsbøker og dagsregistre, lysningsbøker og lægdslemsprotokoller, Lovtidende fra 1877 til i dag. Videre finnes der atskillig verdifullt arkivmaterieell, omhyggelig ordnet i mapper av sokneprest Arnesen.

1843	175	døpte	37	viete	87	døde
1853	174	—	44	—	96	—
1863	218	—	34	—	141	—
1873	178	—	58	—	117	—
1883	204	—	45	—	110	—

I 1883 ble der opprettet kirkebok for Tranby.

1893	130	døpte	25	viete	57	døde
1903	127	—	30	—	68	—

I 1912 ble der opprettet egen kirkebok for Sjøstaddistriktet.

1913	113	døpte	33	viete	49	døde
1923	166	—	50	—	59	—
1933	88	—	41	—	104	—
1943	68	—	86	—	72	—

Fra kallsbøkene gjengis endel opplysninger vedrørende lønnsforholdene ved Lier sokneprestembete gjennom tidene.

Som nevnt under omtalen av sokneprestene i Lier, så er det bare en av dem som har forlatt Lier for å overta et annet embete. Lier sokneprestembete har fra gammelt av vært betraktet som en endestasjon på prestenes løpebane. Embetet er både sentralt beliggende og godt avlønnet. Dette forhold har indirekte sikkert øvet en viss innflytelse på selve kirkelivets struktur og utvikling. Det var jo gjennomgående eldre prester som ble utnevnt til kallet. Disse hadde riktignok, etter en lang virketid — for enkeltes vedkommende på flere kanter av landet, en rik erfaring og innsikt. Men til gjengjeld var det kanskje slik for en og annens vedkommende at han var mindre mobil og ikke så rik på ideer og initiativ som yngre prester kan være.

Etter en oppgave av sokneprest Lechve den 25. november 1816 utgjorde embetets inntekter den gang 1505 Rkd, 45 skilling. I 1866 var inntektene 1566 Spd, det vil si 6265.36 kr., og besto av 1. visse inntekter (jordavgifter, tiende og byggeavgift) og 2. uvisse inntekter (høytidsoffer, høstdagspenger, betalinger for barnedåp, konfirmasjon, vielse, gravtaler og attester).

I 1881 var inntektene 8754,29 kr. etter samme beregning som ovenfor, men med tillegg av renter av embetskapital. Embetskapitalen var på kr. 53403 og var kommet inn ved salg av Landfall, Grette og flere småparseller og av tomt til Drammensbanen.

I 1891 var inntektene 7883.91 kr. etter samme beregning som ovenfor, men med tillegg av renter av prestegårdsfondet. Nedgangen i inntektene skyldes at de uvisse inntekter er henved kr. 1000.00 mindre enn før.

Etter ikrafttreden av lønningslov 1910 utgjorde embetets inntekter: I 1912 kr. 7835.59 med overskudd til lønningsfondene kr. 2291.55. I 1913 henholdsvis kr. 7877.07 og kr. 2297.84. I 1914 henholdsvis kr. 7840.71 og kr. 2296.71, og i 1915 henholdsvis kr. 8322.95 og kr. 2781.95.

Fra januar 1928 var embedets inntekter kr. 10325. Derav var lønnsbidrag til residerende kapellan kr. 1500.—
 Sokneprestens maksimumslønn » 7800.—
 Overskudd til lønningsfondene » 1025.—

I 1936 var inntektene følgende.

1. Kommunale erstatninger	kr. 3946.30
2. Fra kirke departementet	» 3356.23
3. Ved lensmannen i Lier (jordavgift, landskyll og prestetiende)	» 2355.12
4. Renter av grunnbyrdefondene 1935	» 439.14

Tilsammen kr. 10096.79

Derfra går diverse tilskudd til andre

lønninger kr. 2194.—

Embetets nettoinntekt kr. 7902.79

Det overskytende går inn i det geistlige lønningsfond.

Videre opplyses med hensyn til de administrative forhold at Lier prestegjeld har tilhørt Asker prosti i Oslo bispedømme. I følge Jens Nilssøn visitasopptegetninger fra reformasjonsårhundret har Lier også tidligere hørt til det som man kaller «Bragernes Prosteri». Etter Oslo bispedømmes deling i 1942 tilhører Lier prestegjeld no Tunsberg bispedømme samtidig som Lier sammen med Røyken og Hurum er overført til Drammens prosti. Der har i lengere tid vært arbeidet for en deling av Lier prestegjeld uten at dette har ført til noe endelig resultat.

* * *

Søndagsskolen er et meget viktig og betydningsfullt ledd i menighetens liv og arbeid. I den utstrekning som det er mulig bør den henlegges til kirken, og blir da i særegen forstand barnas gudstjeneste. Det er av avgjørende betydning

for vårt folks framtid at de unge slekter blir oppdratt til å elske kirken, dens gudstjenester og virke. I søndagsskolen vil de unge få inspirasjon og tilskynnelse til avgjort å leve sitt liv for Kristus og kirken.

Man har ikke mange opplysninger om søndagsskolearbeidet i Frogner kirke, men det er i hvert fall kjent at det i prost

Frogner kirke 1930.

Korens tid var i gang en søndagsskole i kirken, og denne ble ledet av frøken Hilleborg Koren. Denne har så vidt man vet vært i gang siden, og drives no som før i Frogner kirke med samvær hver messesøndag.

* * *

Menighetsrådets innflytelse på det åndelige liv skal nevnes ganske kort. Menighetsrådene ble opprettet ved «Lov om

menighetsråd og menighetsmøter av 3. desember 1920. Menighetsrådet trer, ifølge lovens § 10, i stedet for kirketilsynet og menighetens lønningssutvalg.

Det er, ifølge § 11, menighetsrådets plikt å ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å fremme det kristelige liv i menigheten, særlig for at Guds ord kan bli rikelig forkynt, syke og døende betjent dermed, ungdommen samlet om gode formål, legemlig og åndelig nød avhjulpet.

Det er ikke anledning her til å drøfte i hvilken utstrekning menighetsrådene i vårt land har oppfylt denne sin plikt. Dog kan det sies som uttrykk for en utbredt mening at menighetsrådenes virksomhet og innflytelse så langt fra har svart til de forventninger man hadde. Men mulighetene er der for at menighetsrådene kan utføre et rikt og fruktbringende arbeid til fremme av kirkens liv.

Den 30. juli 1942 fikk vi «Lov om tillegg til lov om menighetsråd og menighetsmøter av 3. desember 1920. Mens rådet tidligere besto av 4 til 10 medlemmer, består det no etter denne tilleggslov av formann og to rådgivende medlemmer, alle tre med varamenn.

* * *

Lier Kirkeblad blir gitt ut av menighetsrådene.

Fra nyttår 1943 ble arbeidet med et kirkeblad for Lier satt igang etter at saken var forelagt alle menighetsråd, og disse hadde stillet seg som utgiver av bladet. Det første nummer ble trykt i 3000 ekspl. Siden viste det seg at 2700 ekspl. var tilstrekkelig til å nå ut til alle heimer i Lierdalen. Til å begynne med ble bladet sendt ut gjennom skolene, og vi er lærerne takknemlig for deres velvillige bistand. Men etterhvert er vi gått over til alminnelig postforsendelse av bladet. Hittil er bladet kommet som kvartalsblad, men bør jo, så snart forholdene tillater det, komme ut noe oftere.

Det er å ønske at bladet må bli et varig arbeidsredskap i Lier prestegjeld og tjene til å fremme Guds rikes sak i hjerter

og heimer, og gi inspirasjon til alltid større avgjorthet og aktivitet i menighetenes liv og virke.

Bladet har en stor oppgave å løse i år som kommer, bare man til enhver tid forstår å utnytte den mulighet som bladet gir. Først og fremst skal det jo utføre en evangelisk misjon og bringe et bud og en hilsen fra Gud inn i de mange heimer. Videre vil det også ved neste milepel i Frogner kirkes historie, når den skal feire sitt 300 års jubileum, virkelig være en verdifull kilde til et nytt og mere fyldestgjørende jubileumsskrift enn det som no kommer ut.

Lier Kirkeblad er blitt mottatt med takknemlighet og med stadig stigende interesse. Vi ønsker Guds signing over dets framtid og virke til Gudsrikets fremme og til Herrens ære.

Frogner kirke gjennom 250 år.

Kirken med sakristiet.

Den gamle Frogner (Fraunar) kirke brente etter lynnedslag sommeren 1651. De ministrielle forretninger for Frogner utførtes i den tid man ingen kirke hadde, enten i prestegården eller fra juni 1676 i et trehus på kirkegården. Ved større anledninger foregikk de i Tranby kirke, som i tiden 1651—94 ble betraktet som hovedkirken i bygda.

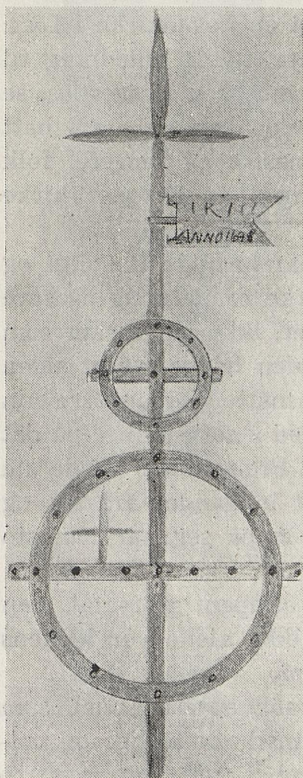
Det var den nidkjære og energiske sokneprest magister Hans Angell, som lot kirken oppføre.

Herom beretter B. Svendsen i «Efterretninger om Geistligheden i Aggerhuus Stift» III Del I Bind følgende:

«1694 den 1ste November ble Frogner kirke indviet af Bispen Hans Clausen Rosing ock Prousten i en meget folkerig Forsamling. Och den 4de Novbr. holdt Predichen af Sognepresten, ærværdige Hr. Hans Angell, som da sang sin første Messe.»

I en skrivelse fra 1700-tallet står: «Den er prydet med smukke Ornamenter» Det er rimelig at leseren spør: «Hvorledes så den så ut?» Herom vet vi ikke meget. Det var ingen fotograf dengang som kunde fotografere den, så etterslekten kunde se hvorledes fedrenes kirke så ut både innvendig og utvendig på innvielsesdagen. Men litt vet vi jo. Vi vet at utvendig så den stort sett ut som no. Tårnkuppelen var vel neppe helt ferdig, for i 1698 ble den prydet med et vakkert spir. Det er jo også sannsynlig at sakristiet ikke var oppført. Til støtte for denne antagelse kan nevnes at sakristivinduet helt til 1939 hadde en form som aldri vilde ha vært benyttet i 1694. Dessuten har rammen rundt inngangsdøren til koret

de samme slags kramper som inngangsdøren fra sør og vest. I en besiktigelsesforretning fra 1825 sees anført: «I sakristiet «gives» drypp, som forårsakes ved en avsats på taket.» Jeg

Kirkespiret fra 1698.

mener da at disse fakta slår fast at sakristiet til Frogner kirke ikke kan være oppført samtidig med den egentlige kirke. Det er sannsynlig at det er oppført i forbindelse med «den angellske begravelse» under sakristigolvet. Når denne ble murt, kan vi ikke si med sikkerhet. Men den må ha foregått i tiden fra 1705 til 1710, for i dette tidsrom døde Angells 2 første hustruer og vel ikke få av hans mange (22) barn, og det er rimelig at han som de fleste bedre familier på den tid vilde ha sitt eget gravrom under kirken. Når vi altså unntar tårnkuppelen, sakristiet og malingen på vindskier m. v., så Frogner kirke 1694 som den no ser ut. Men interiøret var et helt annet. De få ting som messinglysestakene, prestetavlene og de snoede lysekronholderne fra kirkens første tid, slår dette fast.

Da sokneprest Angell holdt sin første messe i Frogner nye kirke, var han tillike prest på Bragernes og Strømsø, som på det tidspunkt var deler av Lier herred. Her hadde han virket siden 1682 med en sjelden nidkjærhet, ikke bare som ordets forkynner, men som skolemann og menighetslem.

Det er rimelig at han, da han i 1692 ble sokneprest her,

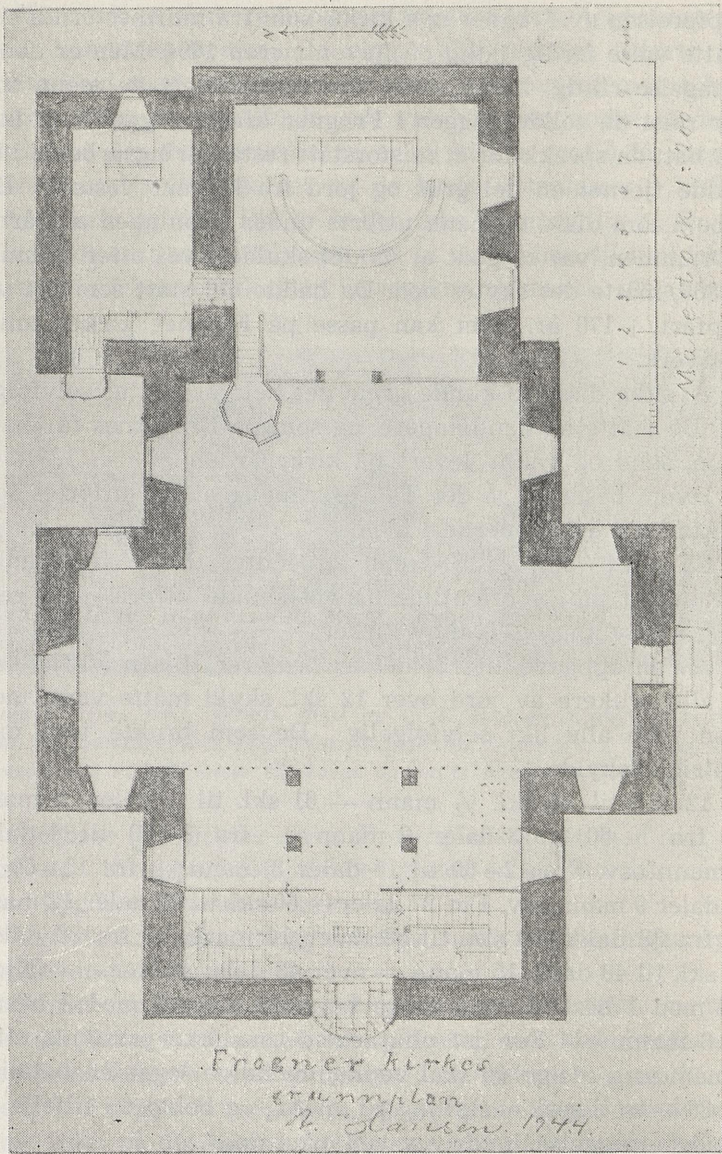
følte savnet av en kirke på Frogner og straks la planer for reising av en sådan. Det var oppgangstid i Lier da. Folk så lyst på tilværelsen. En stor del av bygdas gårder var i 1687 kommet på selveieres hender, og bønderne kunde gjerne være med på å ta et løft for å få reist en hovedkirke i Lier. Som prest i Drammen hadde han hatt rikelig anledning til å studere eksteriør og interiør på Strømsø og Bragernes, se fordele og mangler ved det. Her hadde han vel også hatt anledning til å treffe dyktige byggmestre og murere, folk som han hadde bruk for når reisingen av Frogner kirke skulde ta til.

At han tok kirken i Drammen som forbilde i mangt og meget ved byggingen av Frogner kirke er naturlig og såre sannsynlig. Der var kirkene korskirker, ikke langkirker som Frogner gamle kirke var. Folkemengden hadde steget siden den ulykkelige brannen i 1651. Kirken måtte gjøres større enn den gamle. Det kunde gjøres lettest ved å sette armer på det gamle fundamentet, og det ble gjort. Prekestolen kunde stå ved det nordøstlige hjørnet, rett mot inngangen fra sør og vest, så hadde han menigheten like innpå seg når han sto på «stolen».

Hvem som var kirkens arkitekt er et åpent spørsmål, men urimelig er det ikke å anta at han ikke alene var kirkens byggherre, men også dens konstruktør.

Av et dokument fra 1695 sees at sokneprest Angell som førstemann undertegnet en kontrakt med «de ærlige og velforstandige menn, Hans Nilsen og Even Larsen, murmestere og borgere udi Christiania» om bygning av nytt tårn til Bragernes gamle kirke.

Der fantes altså ikke innen Angells store menighet, hverken i Drammen eller Lier, menn han vilde betro et så viktig arbeid til. En må også gå ut fra at han kjente dem når han ga dem en slik attest ved oppsettelsen av kontrakten. Men da må en vel også ha grunn til å tro at han kjente dem skikket for

oppførelsen av Frogner nye kirke, som fra murmesternes side måtte være ferdig tidlig på forsommeren 1694. Men er denne antagelse riktig, har vi altså her navnene på de menn som har reist de solide vegger i Frogner kirke, vegger som ikke har hatt en sprekke før et misforstått restaureringsarbeid i 1941 hadde fjernet en del grus og jord fra kirkens vestside. Det arbeid som disse to menn utførte under reisingen av tårnet i Drammen, var så godt at da det skulde rives etter brannen i 1866, måtte det skytes ned. Da hadde det stått som det var oppført, i 170 år. Det kan passe på Frogner kirkes solide murverk.

At ikke disse to kunde greie det hele arbeid er selvfølgelig. De måtte ha handlangere, og som på Bragernes få «kalk, stein, sand og vann» levert på kirkegården.

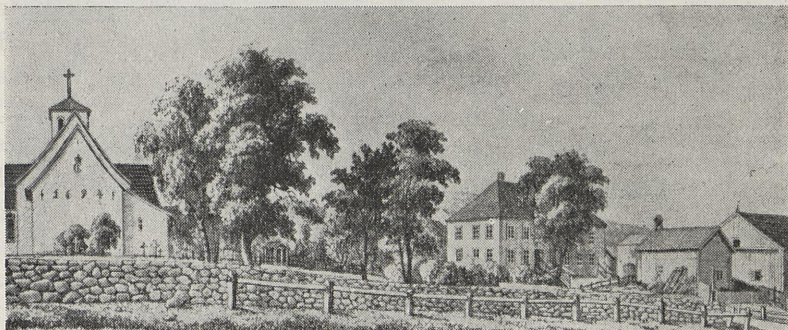
Hvem besørget så det. Det er rimelig at det utførtes som pliktarbeid av bønderne i bygda.

Så seint som i 1850-årene anvendtes denne framgangs-måten når større offentlige arbeid skulde utføres som reising av Sylling og Tranby kirker.

Av en oppgave, utarbeidet av ordfører Hilsen i 1849, sees at alle brukere av jord over 12 skl. skyld måtte være med, men ikke alle likt selvfølgelig. De som brukte jord med matrikkelskyld:

12 skl. til 60 skl. $\frac{1}{2}$ mann — 61 skl. til 1 daler: 1 mann — fra 1—60 til 3 daler 2 mann — fra 3—60 til 4 daler 3 mann osv. Fra 12—60 til 15 daler 8 mann — fra 15—60 til 18 daler 9 mann osv. Fra 27 daler — 60 skl. til 32 daler 13 mann — fra 33 daler, 60 skl. til 38 daler 14 mann — fra 38 daler, 60 skl. til 43 daler 15 mann — over 43 daler 16 mann — Kjør-sel med 1 hest = 2 mann — 1 manns kjørsel med 2 hester = 3 mann. — «For det pliktarbeid som ikke presteres etter vanemessig tilsigelse, skal vedkommende erlegge en betaling av 36 — tretti seks — skilling pr. mann, og beløpet i tilfelle av mislig erleggelse inndrives ved pantning».

Hvor tok en så de rede penger fra til å lønne byggmestrene med, kunde en spørre. Da neppe alle pliktige utførte sitt pliktarbeid med hest og mann, kom vel her inn noe i kon-
tanter. Men de velstående gav vel her som andre steder i landet på den tid særskilte gaver til kirken mot å få «begravelser» under kirkegolvet og de beste sitteplasser i kirken for seg selv og sine. Det er heller ikke usannsynlig at Angell selv skjøt en god del til, men når vi vet at han til innvielsen skjenket kirken alterkalken, brødesken og disken, alt av sølv,

Frogner kirke, sett fra øst, malt av C. E. Baagøe, antagelig i 1866. Han var sjømaler, født 1829 i Christianshavn, Danmark. I 1866 og 1868 foretok han et par reiser til Norge og malte herunder Frogner kirke.

var jo bare det en stor gave. Prestegårdsskogen har han vel også stilt til disposisjon når det gjaldt en så stor sak som å reise bygda en moderne kirke.

Hva de kontante utlegg kom på, har vi heller ingen oppgave over, dessverre.

Under oppførelsen fikk østveggen årstallet «1694» av jern med Christian 5tes kronede navnetrekk, som kirkebesøkende fremdeles kan se, samt en glugge, ca. 60 cm høy og 20 cm bred, til å slippe så meget lys inn at en om dagen kunde se å finne fram på det høge loftet og opp i tårnet. Da alle 3 glug-

gene er formet så brede på innsiden at 2 mann godt kan finne plass der, turde det hende at åpningene også var beregnet på å gjøre tjeneste som skyteskår. At denne antagelsen synes å ha riktigheten for seg, framgår også derav at alle 3 dører var særdeles solide og hengslet med svære jern. De stod alle

Et maleri fra 1838.

på yttersiden «som låvedører» som en kjent mann engang uttrykte det. Hovedinngangen fikk tillike en innerdør. Jernkrampene kan enno sees. Gluggenes form og dørenes soliditet må vel si oss at kirken dengang ikke bare skulde være et åndelig tilfluktssted, men i tiderne framover også gjøre tjeneste som en slags festning, som en kunde ty til i ufredstider.

Murene var jo jevnt over 125 cm tykke, og vinduene satt nokså høyt på veggen.

Vi vet heller ikke navnet på tømmermesteren. Men at han var stillingen voksen, kan enno sees. Det er forresten ikke umulig at det var den samme som Angell benyttet ved tårnets innredning på Bragernes. Han het Wulf Hoffmann og var tømmermester i Drammen. Han kunde også greie tårnet og har vel gitt det den form som tårnet på Bragernes gamle kirke hadde, og som det kan sees på maleriet fra 1838 på side 48. Det hadde en finere reisning enn det noværende, som antagelig er fra den store forandringen av kirken i 1850-årene. På maleriet fra 1866 er tårnet som no. Men spiret ble ikke satt på tårnet før i 1698, det året Angell tok magistergraden. Som bildet viser, bærer det Olavskorset med en del symboliske tillegg. Sagnet sier at det blåste ned i en svær kuling. Det høres jo nokså rimelig ut når det var formet slik som det var og var gammelt og morkent. Av de bilder som er tatt inn i dette skrift, kan leseren danne seg en mening om hvilke tårn og spir er de vakreste.

Tårnet ble satt opp som takrytter på vestenden av kirken og fundamentert på 4 svære furusøyler (12" × 12"), som hviler på steinsokler under golvet. Å bygge et særskilt tårn ved vestenden av den gamle kirkemur, var ugjørlig da golvet i kirken allerede før var lavt nok og nedgangen ubekvem.

Vinduskarmene ble støpt i rundbuestil. Man hadde erfaring for at karmen av tre var uvarige, og de har holdt seg godt. Taket ble tekket med rød, krum takstein, alt treverk utvendig — som skikken gjerne var dengang — tjæret med alminnelig furutjære. For å gi den en litt vakrere farge måskje tilsatt med litt engelsk-rødt.

Men trær en så inn i kirken på innvielsesdagen, var — som allerede nevnt — inventaret stort sett et helt annet enn no. Prekestol, alter, døpefont og stolestader var holdt i barokkstilens urolige former, og fargene visselig holdt i grå-

1	Denne kirkebygning, Dens indre rum og alle dets vægge				
2	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i indre og ydre portene, søjlerne i Dens indre rum				
3	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
4	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
5	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
6	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
7	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
8	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
9	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
10	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
11	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
12	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
13	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				
14	Alle de i kirken staaende søjler, søjlerne i Dens indre rum, søjlerne i Dens ydre rum				

Plan over kirkebenkene 1694.

grønt og gull. Der står jo som allerede nevnt — i et gammelt dokument — at den hadde «smukke ornamenten». Men mere om dette i et seinere avsnitt.

Golv et var av murstein, lagt på høykant, slik som en enno kan se det i døråpningen mellom sakristi og kor og i våpenhuset etter restaureringen. Rimelig er det at korgolv et — som i Strømsø gamle kirke — var prydet med hollandske stein-

fliser. Men stolene hadde golv og var rimeligvis holdt i samme stil. Det var jo vesentlig almennelige bondefolk som skulde fylle dem, ikke embetsfolk, handelsmenn, borgere og arbeidere som i byen.

Av et dokument fra 1694, funnet i ordførerarkivet, ser en hvorledes hver gård hadde sin bestemte plass i kirken:

Hovedskipet

1. benk: Søndre Gullaug, Søndre Linnes, Nordre Gullaug.
2. benk: Gilhus, Huseby, Søndre Eek, Vestre Kjøsterud, Mellom Kjøsterud, Søndre Sørurn.
3. benk: Wiker, Nordre Linnes, Øvre Justad, Hval, Søndre Kjøsterud, Nordre Walle.
4. benk: Saue, Helgerud, Haugerud, Nordre Vivelstad, Gommerud, Li, Mon.
5. benk: Øksne, Nedre Egge, Vestre Røed, Eriksrud, Søndre Berskaug, Myre, Østre Sørurn.
6. benk: Ilen, Laheld, Søndre Ask, Aamodt, Søndre Walle, Øren, Østre Nøste.
7. benk: Begge Renskauggårdene, — — —, Vivelstad, Østre Sandaker, Nordre Stokke, Aaby, Frogner prestegård, Berskaug.
8. benk: Landfallgårdene, Lillemoen, plassene og Sundland.
9. benk: Begge Hafskjoldgårdene, Sjøstad, Weferstad, Mellom Gullaug, Vestre Meren, Begge Stoppengårdene Norde Eeg.
10. benk: 3 Liangårder, Vestre Sandaker, Jaren, Gårdsrud, Steen, Jensvold.
11. benk: Bergfløtt, Vestre Justad, begge øvre Eggegårdene, 3 Merengårder.
12. benk: Øksnevold, Øvre Røed, Øvre Mørk, øvre mellom Sørurn, Gifstad, Søndre Vivelstad, Nordre Ask, begge Sveregårdene.

13. benk: Alle Brastadgårdene, Krogstad, Mellom Egge, Nordby, de to øvre Sørungårdene.
14. benk: Store Reistad: Vestre Mørk, Kåvestad, Tuverud, Grette, Prestehagen, Gluggen, Søndre Stokke, Flåten-gårdene, Huset på øvre Sørumeie, plassen på Saueeie.

Tverskipets østre ving.

1. benk: — — —
2. benk: Landfallhusmennene, Leret.
3. benk: Vestre Høvik, Lille Reistad, Torstad. Witbank.
4. benk: Østre Høvik, Ouvi, Haslum, Katterud, Lille Brastad.

Tverskipets vestre ving.

5. benk: Heggbro, Hotvedt, Strøm, Vestre Nøste, Undersrud, Hegg, — — —.
6. benk: Lille Øksne, Lille Walle, Solstad, Tormersrud, Brurberg, Moserud.
7. benk: Ellevåg, Dauerud, Kulberg.
8. benk: Alle Torgersen, Erik Sjøstad Bråten, Alle Paulsen, Tord Skuider.

Ovner fantes ikke i kirken, heller ingen lysekrone. Den eldste vi har er fra 1696. Orgel sannsynligvis heller ikke. Degnen, klokkeren, måtte ha ordentlig sangstemme og lede sangen fra kordøren, og Angell selv var en god sanger. Kor-buen var som no høy og stengte ikke på noen måte for lyden hverken fra koret eller skipet. Veggene var kalket. I tårnet hang der en, kanskje to klokker, som seinere vil bli omtalt.

Så lenge Hans Angell levde, også etter at hans sønn, Lorentz Angell ble sokneprest i Lier, hadde han innseende med kirkens vedlikehold og sørget for at den holdtes i sømmelig orden. Men så ble Frogner kirke — som så mange andre solgt ved auksjon til høystbydende 1723. Kongen trengte penger,

og så måtte de inn selv om det skulde skje ved salg av byg-
das kirker. Tilslaget fikk Johan Christian Wiibe, Capitain
ved det Aggerhuusiske Nationale Infanterie Regiment, og
Ingeborg Erasmusdatter Strømsøe, gift med Jacob Moss, og
disse var Frogner kirkes eiere helt til 1752, altså i 29 år.

Et minne fra dem har vi i den ene kirkeklokken, den fra
1736. At disse kjøpte kirken i Lier av bare medlidenhet er vel
tvilsomt. Det var vel her som så ofte at det var tanken på å
tjene som var drivkraften til at de la sine penger i kirker.
Kirkene på landet hadde nemlig gode inntekter den gangen.
De hadde rett til avgifter av hvert matrikulert bruk, kunde
oppkreve klokkepenger ved begravelser og brudevielser og
ta imot penger for likrom (begravelser) under kirkegolvet,
samt godtgjørelse for benyttelse av en bestemt stol i kirken.
Avgiften av gårdene besto vesentlig i «havre tunge» dvs.
ordentlig tung havre, som eierne siden solgte til de som
trengte det, vesentlig byfolk.

Men det synes som om forretningen ikke brakte den for-
tjeneste som de hadde regnet med, og reglene for vedlike-
holdet av kirkene var strenge fra kongens Kjøbenhavn. De
fant at det fulgte for meget strev med å være kirkeeier og
for liten inntekt, og så solgte de Frogner kirke som kirkene
ellers i Lier «til de velædle og velbyrdige, velærede og høi-
agtbårne, Lier prestegjelds Almue». I skjøtet står så oppført
gårdene og deres ydelser i havre. Det er utstedt 20. desember
1752 og tinglyst «på almindelig Høstting, som holdtes for Lier
Sogns Almue på Wivelstad Tingstue den 3. Desember 1753».

I ca. hundre år var så gårdeierne i Lier Frogner kirkes
eiere. Etter påbud av regjeringen foretokes i denne tiden av
og til en synsforretning, som bestod av sorenskriveren, pre-
sten, lensmannen, kirkevergen, samt kirketilsynet.

En sådan synsforretning holdtes i 1825, og den sier ikke
ganske lite om Frogner kirke, og hva myndighetene dengang
krevde forat kirken kunde ansees å være «i sømmelig orden».

Der står det: «Ved besiktigelsen den 25. august 1825 over Frogner prestegård gikk man over til å bese Frogner hovedkirke, hvor man fant følgende mangler:

Nr. 1 er allerede referert.

2. Kirkegolvet, som er av stein, må, så snart leilighet måtte tillate det, ombyttes med golv av tre.
3. I stedet for de tavler, hvorved salmenummerne angives, må anskaffes snarest mulig større tavler med blikktall etter sokneprestens nærmere anvisning.
4. Veggene, som er meget støvete, må, så snart mulig, kostes og pusses.
5. Den messeskjorte, som enno brukes, tiltrenger å repareres og oppyntes.
6. Kirken fattes en alterbok, og denne må med det første anskaffes.
7. Så snart kirkens leilighet det tillater, vilde det være meget å ønske at kirken vorder malt.
8. I henseende til kirkegårdsmurene, da er den på tvende steder utfalden, hvilket må avhjelpes ved en snarlig reparasjon.
9. Istedenfor nærværende skuffe til jord-påkastelse må anskaffes en mere passende, som stemmer med handlingens verdighet.

At en del av de her påpekte mangler ble rettet på, kan en vel gå ut fra, men ikke alle, for like etter at bygdas styre ved formannskapslovens ikrafttreden 1838 var overtatt av kommunebestyrelsen, kom det ene krav om forbedringer med kirker og kirkegårder i Lier etter det andre. Således ett fra lensmann Biørn om istandsettelsen av kirkegårdshegnet rundt soknets 3 kirker, og fra sokneprest Lumholtz og organist Chr. Bråstad om «reparasjon av det gamle orgel».

I 1840 valgte kommunestyret etter henstilling fra Lier almue — pastor Julius Aars, klokker Hilsen og proprietær Bergh til å undersøke i kirkens dokumenter og protokoller

om hvem som er eiere av prestegjeldets kirker, almuen eller private. Undersøkelsen resulterte i en beslutning av kommunestyret 28. februar 1842 sålydende:

«Uten dermed for ikke-loddeiernes vedkommende å ville innrømme den forutsetning, hvortil bemeldte forslag støtter seg, nemlig at kirkene med deres midler utelukkende tilhører loddeierne som sådanne og ikke eies av almuen som korporasjon, bifaller representantforsamlingen forslaget sålydende:

1. Kirkeeierne henstiller til kommunebestyrelsen å overta Lier kirker som kommuneeiendom under følgende betingelser:

«At kommunen fra no av overtar de med kirkens vedlikeholdelse forbundne utgifter og sørger for arbeidenes utførelse og hva dermed står i forbindelse».

Dernest følger en bestemmelse om at overskuddet av inntektene skal anvendes til innløsning av loddene i en bestemt rekkefølge. Så heter det videre:

«Når alle kirkeeiere for deres lodder er fyldestgjorte, overgår kirkene samt deres eiendommer og inntekter m. v. til kommunebestyrelsen som kommunens frie og fullkomne eiendom.»

Vedtaket er godkjent av amtet i skrivelse 30. april 1842. Fra den tid må en vel regne at Frogner kirke er kommunens eiendom.

Etter alt å dømme synes det som om det var loddeierne som vilde bli kvitt ansvaret for kirkene. Disse var nemlig på den tid i en mindre bra forfatning, og almuens krav til ordentlige kirkehus steg dag for dag. Både Bragernes og Strømsø hadde i 1840-årene fått sine kirker grundig modernisert. Alt som kunde forandres i kirkens indre, så den kunde tilfredsstillte tidens krav til roligere former, farger og linjer ble gjort. Dessuten måtte kirkerommets forskjellige deler gjøres tilgjengelige for flest mulige. Der gikk nemlig en åndelig vekkelse over bygda da, og det var mange å se på

Frogner kirke, med piper på taket og de gamle hoveddører.

kirkeveg dengang. Alt tatt i betraktning vilde det være en fordel for kirkeeeierne å bli kvitt kirkens vedlikehold og bli holdt utenfor en kostbar omformning av kirkens indre, samtidig som almuen fikk frie hender til å stille den som de ønsket og maktet. Under slike forhold var det rimelig at kommunestyret tok den beslutning det gjorde, til tross for at det derved påtok seg temmelig store utgifter, noe en snart skal få høre om nedafor.

Som den første store utgift til Frogner kirke var reparasjonen av taket og tårnkuppelen. Sannsynlig fikk den sistnevnte den form og det kors den no bærer. Reparasjonen kostet 300 spd. i penger samt «pliktarbeid og kjørsel etter omgang i Frogner hovedsokn på vanlig måte.»

Til å tilse arbeidet valgtes kirkevergen og 2 medlemmer av kommunestyret.

Etter at taket og kuppelen var i orden, kom turen til kirke-ns indre, og her var det nok å ta fatt på når tidens krav skulde tilfredsstilles. Først tok de fatt på koret. Her ble flere «stolestader» innrettet og bortforpaktet på 5 år ved lensmann Alme. Men å ta fatt på selve skipet uten videre, det måtte nøyere overveies og beregnes. Så valgte kommunestyret, «etter at formannskapet in extenso hadde besiktiget alle tre kirkene i Lier, og derved noksom overbevist seg om nødvendigheten av at samtlige kirker ble satt i stand overensstemmende med notidens fordringer,» seks av bygdas beste menn til å overveie og undersøke hvorledes en best skulde kunne få kirkens indre slikt som menigheten gjerne ønsket dem. Valgt ble lensmann Alme, kaptein Scheel, Anders Nordal, Ole Hårberg, Thron Enger og Ole Tveten.

Scheel ble formann i komiteen. Jeg ber leserne legge merke til navnene. Det er disse som i første rekke har æren av at Frogner kirke har det stilrene interiør som det no har. At de rådførte seg med en arkitekt og fikk han til å gi tegning eller riss til forandringen sier seg selv, men disse måtte rimeligvis godkjenne det.

Når denne svære forandringen av Frogner kirkes indre har foregått, er ikke mulig å fastslå p. g. av arkivsakenes evakuering. Men forandringen må ha foregått omkring 1855, altså ved den til da Sylling og Tranby fikk nye kirker.

Ordføreren, kapellan Thønnessen, foreslår nemlig i 1852 i herredstyret at «det overdrages kommisjonen for Frogner kirkes reparasjon å sørge for at tilstrekkelig lufthull anbrin-

ges under Frogner kirke for å forebygge sopp. Det antages å måtte skje ved boring».

En i samme år anvist regning lyder på 20 spd., 2 ort for boring, så arbeidet ble utført og det av A. Olsen Helgerud.

Dette var nok absolutt nødvendig når tregolv skulde legges over hele kirken. Så lenge golvet var av stein, var det nok best at det ingen glugger var.

Når golvet vel var ferdig, kunde en ta fatt på interiøret, og her fór de hardt fram. Så vel altertavle som prekestol ble tatt ned og erstattet med andre i empirestil.

Men mere om alteret seinere. Hva alteret ikke var, det ble prekestolen, stilrein, harmonisk, og det må ha vært en kunstner som har tegnet den. De rikt utskjærte piller ble kledd inn med bord og gjort firkantet. Kantene ble sterkt faset, og flatene fikk høye, smale speiler. Kapitelene (søylehodene) ble vakkert dekorert med greske bladornamenter. Himlingen ble antagelig ny, og gesimslistene gjort brede med vakre profiler. Stubbloft ble ikke lagt før i 1869, da kakkelovner ble satt inn i kirken. Nye stoler og krakker ble laget rimeligvis etter tegning eller riss fra Strømsø, som ca. 10 år før fikk sitt interiør forandret etter tegning av den berømte arkitekt Grosch, Oslo.

Alt treverket ble malt i lyse farger. Murene forble å være kalket, og var det helt til etter 1872, da man fant at det ikke kunde gå lenger med kalkete vegger. Først i 1905 og enn mer i 1920 ble kirken vår malt på en tiltalende måte, siste gang etter dekorasjonsmaler Davidsens fargelegging, av maler Gabrielle Kjellstad.

Hermed hadde kirkerommet stort sett fått det utseende det har i dag.

Ved restaureringen som siden 1938 har pågått under sokneprest Nissens energiske ledelse til hans fratreden, og som delvis har vært finansiert av Frogner kirkeforening, har man søkt å gi interiøret den form det hadde etter omformingen

Hovedinngangsdøren.

i 1850-årene. Her har man i det store og hele fulgt arkitekt Nilsens forslag og tegninger, etterat de var godkjent av Riksantikvaren. Til disse forandringer hører reisningen av korsranken og anbringelsen av dekorative lister over dørene, samt anskaffelsen av nye nummertavler i stil med preste-tavlene.

Da den bakre veggen under galleriet med sin rustikkbordkledning ikke tok seg ut mot murveggene ellers i kirken, er denne blitt dekket av finerplater i tiltalende rammer. Det bør bli en framtidsoppgave for menigheten å sørge for at feltene her blir fylt med bilder, hentet fra kristne heim og forhold. Det er nemlig ikke nok å høre Guds ord og bevare det. Det må vise seg i handling at det er en makt i ens liv.

En nokså vesentlig forandring er foretatt med hovedinngangen. Her er de gamle dørene fjernet og nye, delvis i samme stil, anbrakt på innsiden. Låset er fra de gamle dørene, men beslaget er utført av smedmester Torgersen etter tegning av kirkevergen.

Deleveggen i våpenhuset er flyttet litt ut, så dette er blitt noe større, og golvet belagt med murstein. Arbeidet er utført av murer Kopperud etter tegning av kirkevergen, og steinen er en gave fra Thorbeck, Høvik. Mønstret steinene danner, symboliserer den lille flokk, omgitt nærmest av de frelses-søkende, og utenom dem alle de andre.

Terrenget rundt kirkens vestside er senket inntil 40 cm på det dypeste og bakken trukket tilbake, så passasjen for bilene er blitt lettere.

Det opprinnelige forslag var å senke terrenget inntil 90 cm for å slippe trinn ned til våpengolvet og bygge en varemur fra hovedinngangsdøren og ut til sidene så langt en anså det nødvendig for kuldens skyld. Men dette måtte oppgis, da det ved undersøkelse viste seg at terrenget ikke var hevet synderlig siden kirken ble bygget.

Den foretatte senkning — så bra den enn kan være — har

dessverre vist seg å være for stor. Kirkeskipet som i henved 250 år har stått urørt av forandringer i grunnen, har no slått sprekker, som blir større år for år.

Den største forandringen er imidlertid foretatt med sakristiet. Dette var til 1938 delt i to rom, ett til presten, og ett for

Interiør fra sakristiet.

dåpsbarna med følge. Da kirken samtidig fikk elektrisk oppvarming, kunde delevæggen her med ovnene fjernes og innredes et vigselkapell og rom for mindre møter. Der ble også lagt inn ny himling og nytt golv. Vinduet fikk form etter døråpningen. De nødvendige skap til alterklær, reisetøy m. v. ble anbrakt langs den ene vegg og ny dør innsatt. Dessverre ble hverken denne, skapene eller alterbordet holdt i kirkens gamle stil.

Sakristikjelleren ble tømt for sand, jord og likkistebord, og golvet i denne senket ca. 40 cm. Her kan med tiden

innredes et vakkert kolumbarium. Hans Angells likkisteinskripsjon fant en under gravningen, samt rester av 16 kister. Inskripsjonen, som er nokså defekt, er av den grunn festet til en vakker treplate og opphengt i sakristiet. Beinrester ble pietetsfullt tatt vare på og lagt ned i en krypt. Der er meningen at denne ved passende leilighet skal dekkes med en steinplate.

Plateovner ble innkjøpt og anbrakt langs veggene i sakristiet. De høyryggede gamle kirkestoler har fått puter, og 12 buddastoler er innkjøpt.

Det var meningen at kirken til 250-års jubileet skulde få en ordentlig oppussing, men de noværende urolige forhold har lagt uovervinnelige vansker i vegen for en slik forskjønnelse av kirken.

Lynavleder og brannforsikring.

Det er rimelig at en menighet som hadde mistet sin kirke ved lynnedslag, vilde sikre seg mot en slik ulykke, om det var mulig.

Spørsmålet om å anskaffe lynavledere til kirkene i Lier reistes i 1863, ca. 100 år etter den var oppfunnet av Franklin. Den 28. august d. å. besluttet nemlig Lier herredstyre: «Det overdrages ordføreren (A. G. Egge) å slutte akkord med klokkestøper Olsen på Nauen ved Tønsberg om anbringelse av lynavledere på samtlige kirker (i Lier) mot derfor å anvise til utbetaling av kirkekassen en godtgjørelse av 60 skl. pr. alen.» Og der føyes til «at man, navnlig på Frogner kirke, ønsker en forgylt spiss på lederens øverste spiss».

Denne lynavleder synes å ha vart helt til 1904. I 1915 blir det i forbindelse med et reparasjonsarbeid på Frogner kirkes tak igjen spørsmål om lynavleder, og denne gang slipper Lier å gå helt til Sem etter en som kan greie å sette opp en lyn-

avleder på rette måten. Byggmester Eilertsen, Drammen synes å ha besørget utførelsen denne gangen.

Men årsaken til brann kunde være en annen en lynnedslag; den kunde forårsakes ved uforsiktighet med ild. Det var vel best å assurere mot brann i en brannforsikringsinnretning. En sådan fikk Lier i 1866, så det skulde være rimelig at Frogner kirke ble forsikret der, men det ble nok ikke tilfellet, for Lier brannkasse kunde dengang ikke tegne større forsikringer på en risiko enn kr. 12 000.

Men en slags forsikring måtte til, for kirkedepartementet hadde gitt beskjed om at den gjensidige forsikring av kirkene som til 1865 var gjeldende, skulde fra det tidspunkt opphøre. Den besto i at hver kirke i visse deler av landet måtte yde bidrag til reisningen av ny kirke i den ødelagtes sted.

Lier kirker ydet således år om annet 3 spd. 1 ort til slikt øyemed.

Kommunestyret fant Norges Brannkasse for dyr; de måtte greie seg på annen måte. Så dannet de et assuransefond, som de lot forrente i Lier sparebank.

Men i 1879, da alle Lier kirker var brakt i «sømmelig orden» og tildels hadde verdifullt inventar, torde det ikke la det gå lenger på den måten. Det besluttet: «Kirken bør assureres,» og med 27 mot 6 st. vedtokes at kun det «brennbare materiell» skulde assureres i landets alminnelige brannkasse.

Forsikringssummen har vært øket no og da, og no er Frogner kirke fullverdiforsikret.

Interiøret.

Kirkens ornamenter.

Kirkeklokken fra 1694.

Av kirkens inventar fortjener kirkeklokkene en særlig omtale. De har begge en anseelig alder, den største er fra 1694 og kalte menigheten sammen første gang 1ste november det året. Den andre begynte sitt virke i 1736, og er som tidligere nevnt, omstøpt, rimeligvis av gammelt klokkemetall. Hvorvidt det ved innvielsen var mer enn en klokke er et åpent spørsmål. Men utelukket er det ikke at

stoffet i den nyeste klokken var med i 1694. Det kunde jo ha vært her som i Tranby at klokken av en eller annen grunn hadde sprukket. De gamle regnskapsbøker forteller om hyppige utgifter til klokketau.

Det var vel her i Lier den gang som det enno skal være på enkelte steder i det indre Sogn at når en er død, skal dødsfallet varsles i bygda ved kirkeklokkeklang. Skikken er vakker og tiltalende, men ble i lengden både brysom og kostbar, særlig når uøvede folk skulde utføre ringingen.

Den eldste klokken bærer inskripsjonen: «Justitia soli Deo gloria pietate. Anno Domini 1694 hanc campanam judit Didericus kesler in ornamentum huius ecclesia.» Den har 74 cm's diameter nederst. Vekten er sannsynligvis ca. 250 kg.

På den yngste står: «Dette er Frogner kirkes eieres. Omstøpt i Amsterdam Anno 1736 av Elen Sb. Captain Wibes med participanter. Veier 351 pund». Den har kun 65 cm's diameter.

Begge klokkene har lydd enkeltvis og sammen, i sorg og i glede, kanskje mest det første. Deres kallen har ofte vært forgjeves. Men engang må du følge den.

Memento mori!

Anders Hovdens synger i nr. 12 i salmeboka vår:

«Høyr, kor kyrkjeklokka lokkar
Med ein høg og heilag klang
Alle folk og alle flokkar
Til en hugsam kyrkjegang!
Syskin, lat oss kallet fylgja
Yver berg og yver bylgja,
Lat oss gå på kyrkjeveg —
Glade både du og eg!

Her har våre fedre funne
Hjartefred og sælebot.
Her hev livsens kjelda runne
Friskande um hjarterot.
Tårnet høgt mot himlen peikar,
der på himmelstigen leikar
Gode englar til og frå
Millom jord og himmel blå.»

Helt fra de eldste tider har menighetene prøvd å gjøre kirkeklokkene til en inntektskilde for kirken. De har spekulert i folks forfengelighet ved å ta avgifter av ringing med en eller to klokker ved begravelse, så folk av klangen kunde høre om det var et fornemt eller «ringe» menneske som stedtes til hvile. Det kostet i lang tid 24 skl. (80 øre) med en klokke og dobbelt så meget med to.

Av kirkeregnskapene kan en således se at i 1816 innkom det i «klokkepengen» i hele Lier 2 spd. 2 ort. Men i ti-året 1837—47 var den gjennomsnittlige inntekt 9 spd. 2 ort, og fra da av var det en jevn stigning til ti-året 1857—67 med en gjennomsnittsinntekt av 13 spd. 4 ort 17 skl.

Fra 1877 beregnedes avgiften i kroner og øre og var i de følgende 10 år gjennomsnittlig kr. 56.24 pr. år. Siste gang det betaltes klokkepenge var i 1894. Da innkom det i Frogner kr. 9.60, i Tranby kr. 2.40 og i Sylling kr. 11.20, altså til sammen kr. 23.20.

Det synes som om det var Tranby-folket som først protesterte mot å betale klokkepenge.

Jeg vil så nevne at alteret i Frogner kirke i de forløpne 250 år har undergått flere forandringer. Ved innvielsen var det rimeligvis et barokk-alter, således som altrene på den tid gjerne var. Derom vitner — som allerede nevnt — de 3 treskulpturer, som i 1901 ble utlånt til Norsk Folkemuseum på Bygdøy. Likeså de gamle messinglysestakene, som enno har sin plass på alteret. Men alteret var hverken så høyt eller bredt som det noværende alter med altertavle er.

Der er de som kan fortelle at alteret ikke bare hadde 3, men 12 trefigurer i alt, og var alle som de 3 vi vet om, måtte tavlen være meget følelsesbetont. Reidar Revold skriver i Norsk Folkemuseums årbok om figurene i Frogner kirke: «Det første som slår oss ved disse figurene er deres sterke naturalisme, som nesten er drevet ut i karikaturen — sikkert — ikke bevist, men simpelthen ut fra en trang til å være med på barokkens voldsomme, urolige følelsesdemonstrasjon.»

Vi må da tenke oss at altertavlen var delt opp i flere felter, avgrenset av snoete søyler, som de stakene vi har fra den tida, og i hvert felt og hvor det ellers passet, en trefigur, som skulde forestille en av disiplene og Jesus Kristus fra Nasaret på toppen av tavlen. Den var dessuten rikt utskåret, forgylt

Frogner kirkes altertavle. Alterbilde: Jesus i Emmaus.

Lysestake fra 1694, 51 cm høy.

Lysestake fra omkr. 1850, 111 cm høy.

og malt med sterke farger. Foran alteret hang visselig et praktfullt antependium. Alterring og knefall var holdt i samme stil.

Men så kom empire-tida med dens krav på rolige linjer, former og flater. Det buklete, vredne, urolige måtte vike plassen for et interiør som kunde skape fred i sinnet. Alter, prekestol, og vel også døpefont som var lagt i den gamle stilen, ble brakt bort, solgt eller lagt på kirkeloftet. Der lå f. eks. de nevnte treskulpturer; da de etter anmodning av det offentlige ble sendt til Folkemuseet.

Denne forandring i kirken skjedde i 1850-årene. Det ble bare et enkelt alterbord med et forgylt kors på. De gamle alterstakene var imidlertid for lave til å ta seg ut ved sida av korset, og så ga en kirkelig interessert mann eller kvinne de forgylte trestakene som benyttes no under altergangen og ved gudstjenesten på de store høgtider. Alterring og knefall måtte dele kår med altertavlen. Prekestol og døpefont likeså, men på prekestolen ble det lagt særlig godt arbeid, for den er et kvalitetsarbeid med sjelden god arkitektur.

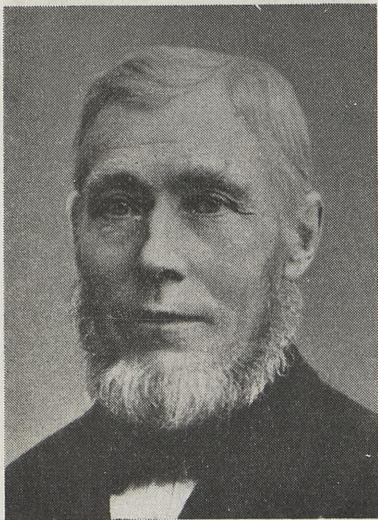
Den noværende døpefont er visselig av nyere dato. Den er en «fremmedfugl» og stemmer ikke godt med interiøret forøvrig.

Både alter, prekestol og den gamle døpefonten ble betraktet med mørkerødt fløyel.

Da en del år var gått, ble menigheten ikke riktig fornøyd med det enkle alteret. Enkelte hadde sett altertavlene i Bragernes og Strømsø kirker. Og de ønsket seg et mere tiltalende utstyr på alteret i Frogner. Men et skikkelig alterbilde var dyrt, og rammen måtte passe til bildet. Den vilde også koste mange penger. Man kunde prøve en innsamling, men den siste — innsamlingen til orgel — gav ikke mersmak.

Så hendte det at Bragernes menighet i 1870-årene fikk ny kirke i spissbuestil. Det under brannen i 1866 reddede alterbilde paste ikke inn i stilen, og da Tidemanns bilder på den tid var på mote, overdro menigheten på Bragernes malingen av alterbildet til han. Det reddede bilde ble derved ledig, og så fikk Frogner kjøpt det for 200 spd. Det var malt i 1842 av professor M. Rørby, Kjøbenhavn, og kostet med rammen 600 spd. Selve bildet er 2 m \times 3 m. Rammen rundt bildet 15 cm bred. På begge sider er 45 cm brede felter, flankert av 2 nydelige halvsøyler med akantusranker i mellom. Toppstykket har form av en lav, gresk trekantgavl med det gamle symbol for treenigheten, trekanten, omsluttet av sirkelen.

Men da alterbildet, skulde settes opp, var det for stort.

Hans B. Stokke.

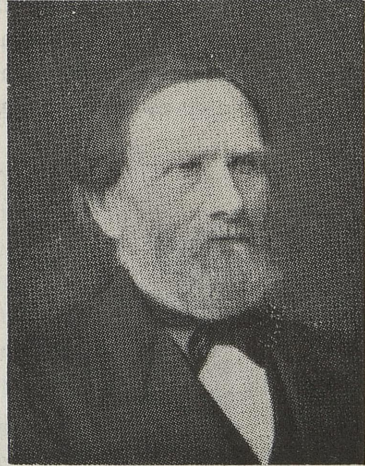
Skjære noe av det gikk selvfølgelig ikke an. Så måtte en løfte himlingen 125 cm og utvide alterbordet på hver side med ca. 60 cm. Dette var ingen lett sak, og det kostet både penger og strev. Men alterbilde-komiteen vek ikke tilbake for strevet. Formannen var prost Fr. Rode, og i komiteen satt den kjente og velrenomerte bygdesnekker Hans Berntsen Stokke. Han var født på Trollerud i Tranby 14. april 1828 og hadde gått i snekkerlære hos Ole Solstad på Ila.

Der ble gitt tilbud på forandringen i koret. Her vant Stokke i konkurransen både i prisbillighet og vakker form, og han fikk ledelsen av arbeidet. De to konsollene som de store alterstakene og delvis rammen står på, er sikkert utført av snekker Stokke og vidner om hans gode smak og sans for harmoni. Ordfører A. G. Egge sørget for at herredstyret bevilget det nødvendige til innkjøp av bildet og det øvrige som trengtes til forandringen av alter og himling, og disse tre, Rode, Stokke og Egge, kan vi — i første rekke — takke for at Frogner kirke har et så verdifullt og vakkert alter som den no har.

Samtidig med forandringen av alteret ble sannsynligvis alterringen trukket ut, så det ble større plass til nattverd-gjester. Både disse og den kirkelige betjening ønsket at altergangen gikk fortere for seg, og slik ble alterringen til sokneprest Arnesen i 1918 tok ut balustrene og satte inn buete treplater i stil med korbuen. Korsranken og klokkestolen ble

samtidig fjernet, og hele koret lå så åpent for menigheten. Innenfor alterringen ble lagt et svakt mønstret rødt teppe — det som no er — og foran en løper av samme stoff.

Ved restaureringen, som begynte i 1938, ble ny korsranke i stil med den gamle alterringen satt opp og knefallet brakt tilbake, så dette igjen fikk halvcirkelform. Arbeidet ble smukt og solid utført av Bergfløtt Arbeidskoloni ved verksmester Voldengen. Kirkesangeren fikk samtidig en

Andreas G. Egge.

pult til å ha foran seg. Denne kan flyttes og benyttes som talerstol og skrivepult hvor som helst i koret.

Malingen utførtes av Edvin Korneliusen, Kjellstad, som samtidig også malte orglet og de nye ting på galleriet.

Av altersølvvet, som under altergang pryder alteret, må først og fremst nevnes kalken. Den er som disk og oblateske av sølv og er en gave fra kirkens byggherre og hans frue 1694. Disse tre ting var altså med ved kirkeinnvielsen samme år. Kun disken er signert og bærer bokstavene «M. H.» Kalken har engang vært borte fra kirken, idet den har inngravert «Stjålet 1753».

I lang tid benyttedes flasker på alteret til å tømme vin av under altergangen, men dette fant menigheten omsider lite tiltalende, og så ble det gang på gang gjort henvendelse til herredstyret om å bevilge det nødvendige til innkjøp av to 4-liters vinkanner (nattverdsøkningen var stor i 1860-årene), men henvendelsen resulterte ikke i noe kjøp av vinkanner til kirkene. Men så har vel en bror av fru prost Rode,

herr Iver Holter, hørt om mangelen, og så kjøpte han i 1860 en og skjenket den til Frogner kirke. Denne ble i 1886 gitt til Sylling kirke og benyttes no der. Frogner kirke ble nemlig nevnte år eier av en meget vakker vinkanne av sølv, som ble

Kalk, disk og oblateske fra 1694.

gitt av fru sokneprest Thønnesen, Hallingdal, hvis mann fra 1848 til 1856 var res.kap. i Lier. På lokket er et kors med følgende ord på: «Jesu Christi Blod renser os af al Synd.» På lokket forøvrig: «Til Pastor Mauritz Thønnesens Erkjendtlighets Tegn fra Lier Prestegjelds Menigheter 1854.» Selve kannen har ordene: «Pastor Mauritz Thønnesen, født 3die Oktbr. 1806, død 3die August 1877. Efter Pastor Mauritz Thønnesen til benyttelse ved den hellige Nadvers Nydelse.» Videre står der: «Frogner kirkes Menighet bedes modtage dette takknemmeligs Minde.»

I 1937 forærte Lier sanitetsforening Frogner kirke 44 særkalker av sølv. Antallet er seinere ved en gave fra en som gjerne vil være anonym, øket til 54. Samtidig gav Frogner kirkeforening en nydelig vinøse, også av sølv.

En ca. 12 cm bred hylle måtte anbringes på innsiden av altersranken samtidig som 2 små bord måtte anskaffes til å sette fra seg de brukte særkalker på.

Et kirkeinteressert menighetslem (S. F.), som vil være anonym, har gitt til kirken 2 små messingstaker i stil med de

2 eldste. Disse benyttes gjerne hver søndag det er gudstjeneste i kirken og pynter godt opp. Det samme gjør nikkelasene, som kvinneforeninger i Nedre Lier ga kirken i 1930 i anledning 900-års jubileet for kristendommens innførelse i landet vårt.

Til sakristiet, som no ofte benyttes til vigselkapell, har sokneprest Nissen gitt 2 solide tinnstaker, og hr. og fru pastor Eriksen en vakker duk i kongre.

Alterdukene som messeskjortene er blitt slitt ut og nye kjøpt i steden. De dukene som no pryder alteret er fra 1922. Den ene er kniptet i Drammen etter et hollandsk mønster og kostet 300 kr. Den annen er kjøpt i Oslo og kostet ca. tredjeparten av nevnte beløp. Midlene er innkommet ved sammen-skudd av kvinneforeninger i Frogner.

Kirken har 2 messehagler. Den eldste er fra 1770, den

Vinkanne fra 1886.

nyngste fra 1905 og er bekostet av kommunen. Begge er av rød fløyel med gule frynser og er meget pene. De svarte draperier, som benyttes ved begravelser fra kirken, likeså. Disse ble gitt til kirken i anledning fru sokneprest Aars' begravelse 1906.

Dåpsfatet er av ny dato. Det gamle ble i 1884 sendt til Kunstindustrimuseet i Oslo. Det var etter sigende et vakkert messingfat. Det noværende er av

Messehagel fra 1770.

blandingsmetall, ble kjøpt samme år som det andre ble sendt inn, og kostet ca. 12 kr. Beløpet «ansees passende» skrev daværende ordfører i bevilgningsskrivelsen til prost Fr. Rode.

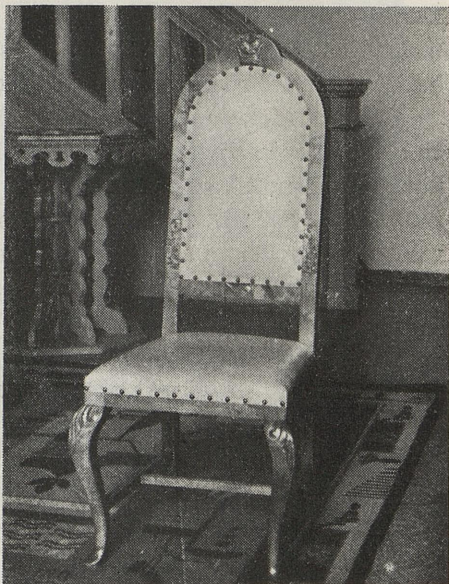
Døpefonten, hvis opprinnelse ingen kjenner, og som passer dårlig til interiøret forøvrig, skal etter arkitektens mening være fra Holland, eller utført her etter tegning derfra. Den er 8-kantet, satt sammen av like så mange bølgete trefjeller omkring en midtstokk. Både døpefonten og fatet bør ved leilighet ombyttes med noe bedre.

Av annet nyttig og nødvendig inventar som pryder koret, er brudestolene. De ble sammen med brude-
teppe og løperne anskaffet av et i Lier Sparebank stående be-
løp, tilhørende Frogner kr. ungd.forening, som ble nedlagt 1920.

Stolene er lagd av snekker Olsen, Lier, etter tegning av kirkeverge Hansen og hans sønn. To av stolene har en brudekrans innskåret i toppstykket, de fire andre bildet av Frogner kirke. I brudekronene er symbolene for tro, håp og kjærlighet skjært inn og en kjede fra hjerte til hjerte, symboliserende de ord av Ingemann:

«Slekt skal følge slekters gang.»

Stolene er stoppet av sadelmaker Buttedahl, Lier, og ble

Brudestol med brudeteppe.

første gang brukt av brudeparet Signe Steen og Ole Foss, Lier, den 10. august 1935.

Ved anskaffelsen av disse stoler ble et lenge følt savn avhjulpet. Før den tid måtte nemlig stoler hentes enten i prestegården eller bringes med heimefra. Det var kirkesanger Dehli som tok saken opp og brakte den til en så heldig avslutning. Brudestolene med tilbehør står til disposisjon for alle brudepar fra Frogner, som vies i denne kirke.

Frogner kirke har også en gammel kirkekiste, som enkelte ting fra gamle dager oppbevares i. Den er solid, har svære hengsler, håndtak og lås. Nøkkelen er som nøkkelen til hovedinngangsdøren fint formet og mesterlig laget. Kisten er malt med vannfarger innvendig. Dekorasjonene er nærmest et slags rosemaling med bare en slags farge. Utvendig er den malt med grå oljemaling.

Blant de bøker som finnes i den kan nevnes en alterbok, trykt 1826, og et nytestamente fra 1836, samt en salmebok, antagelig fra 1700-årene.

På bedepulten på alteret ligger oppslått en bibel fra 1722, og over denne, festet til altertavlens nedre kant, står et krusifiks. I sakristiet ligger kirkens eldste bok. Det er en bibel fra Christian den 4des tid, trykt i Kjøbenhavn 1632. Den er — som rimelig kan være — noe defekt, men godt leselig. Den er det eneste som er igjen fra den Frogner kirke som brente i 1651. Den skal altså være reddet under brannen og da være ansett som kirkens verdifulleste gjenstand.

Skal den gamle bibelen bli et bud til kommende slekter om hva som virkelig er uforgjengelig!

Orglene.

Hvor lenge det har vært orgel i Frogner kirke gir de no tilgjengelige papirer ingen opplysning om, men i kirkeregnskapet for 1816 står «Belgdrageren 3 spd.» Altså må det alle-

rede ved 1800-tallet ha vært orgel i kirken, ja kanskje en god del år før, for i formannskapsforhandlingene fra dets første virkeår, 1838, står nevnt at sokneprest Lumholtz andrar om å få reparert det gamle orgel, «som på grunn av sin skrøpelig-het hadde stått ubenyttet en tid». Andragendet resulterte i at orglet ble reparert for 25 spd. 9 skl. av Martin Andersen.

Imidlertid må reparasjonen ikke ha hjulpet stort, for allerede 11. oktober 1843 behandledes en skrivelse fra organist Brastad, hvori han «henstiller til Lier formannskap at et nytt orgel anskaffes til Frogner hovedkirke, og det lille orgel som dersteds benyttes, innsettes i Tranby anneks-kirke, idet det derhos foreslåes at de dertil fornødne resurser kunde gjennom subskripsjons-innbydelse søkes innsamlet i bemeldte sogn».

Formannskapet var lydhør og besluttet enstemmig: «Subskripsjons-innbydelse til denne saks fremme skal foreløbigen utferdiges og på hensiktsmessigste måte omsendes i Frogner og Tranby sogn, og resultatet derav forelægges formannskapet til sakens videre behandling».

Dessverre ble de lyse forhåpninger som ordfører Hilsen ga uttrykk for under sakens behandling i formannskapet, snart været bort, for det gikk hele 15 år hen før saken kom opp igjen, og enda var ikke det til sakens realisasjon nødvendige beløp tegnet.

Men så ble Andreas G. Egge ordfører i 1858. Som så meget annet nyttig for bygda fikk han også greid å få nytt orgel i Frogner kirke. I håp om at han innen årets utgang skulde disponere 870 spd., bestilte han det nye orgel hos firmaet Eriksen & Svendsen, Christiania. Det skulde være på 8 stemmer, ha ett manual på 4 oktaver og anhangspedal. To kassebelger med fottrøer skulde sørge for lufttilførselen.

Orglet ble satt opp og tatt i bruk av Peder Eek. Christoffer Brastad sluttet sannsynligvis som organist med det gamle orgelet. Men belgtrederen, kirketjener Helgesen, sa opp stillingen som belgtreder temmelig fort. Hans Hansen Justad

overtok den allerede i 1859, men fant at godtgjørelsen var for liten (3 spd.) og anstrengelsen for stor, og så sluttet også han.

Nedskriveren av disse linjer har erfaring for at belgtrederen måtte veie minst 60 kg om han skulde greie å skaffe nok luft til orglet.

P. Eek tilbød seg så selv å skaffe belgtreder mot at han av herredstyret fikk lov til sammen med organisttollen å oppkreve 2½ tønne havre hos bøndene, og det gikk herredstyret med på.

Da gudstjenestens antall øktes, syntes imidlertid Eek at lønnen ble i knappest laget, og så andro han 4. august 1864 herredstyret om i tillegg til lønnen å oppkreve «2 — to skl. av hvert individ på søndre side av Glitrevann i Frogner sokn, som svarer bidrag til skolekassen». Så vel formannskapet som herredsstyret bifaller stort sett saken, men kniper 1 — en skilling av for «hver kvinneperson». Økningen av lønnen ble etter vedtaket kun ca. 20 spd. Denne ordning sto ved lag til 1877.

Men hvorledes gikk det så med betalingen av det nye orglet og salget av det gamle, spør en kanskje.

Det gamle ble solgt til Eriksen & Svendsen for 100 spd., reparert og modernisert og satt opp i Sylling nye kirke og benyttedes der til det noværende orgel i 1909 ble levert av Olsen & Jørgensen, Oslo.

Tross disse 100 spd.'s inntekt greide «subskripsjonen» ikke å skaffe tilveie det nødvendige beløp. Optimisten, A. G. Egge, måtte da «bite i det sure eple» og be Lier Sparebank om 150 spd. til å dekke restbeløpet med. Bankens styre gikk med på av bankens oppsparede midler å bevilge 500 spd. til dekning av de 150 spd. og utgiftene til Sylling-orglet (altså det gamle Frogner-orglet), samt den andel som rettmessig falt på Assiden.

Når undtas stemning en gang iblant ble orglets toneomfang og klang uforandret til 1906. Da sattes det inn i orglet

2 stemmer, nemlig fugara og principal, av Olsen & Jørgensen, og disse to stemmer kan menigheten enno hver gudstjeneste høre i det moderniserte orgel.

Kravet om et moderne orgel steg imidlertid med årene.

Orgelets spillebord.

Det i 1858 anskaffede var tungvindt og hadde svært ensartede toner. Det var distansert av orglene i alle de øvrige kirker i Lier. Alle de andre hadde selvstendig pedal, og Tranby og Sylling orgler hadde 2 manualer. Dette kunde ikke gå lenger i hovedkirken. Det måtte et nytt eller modernisert orgel til.

Frogner kirke skulde males, elektrisk lys innstalleres. Det

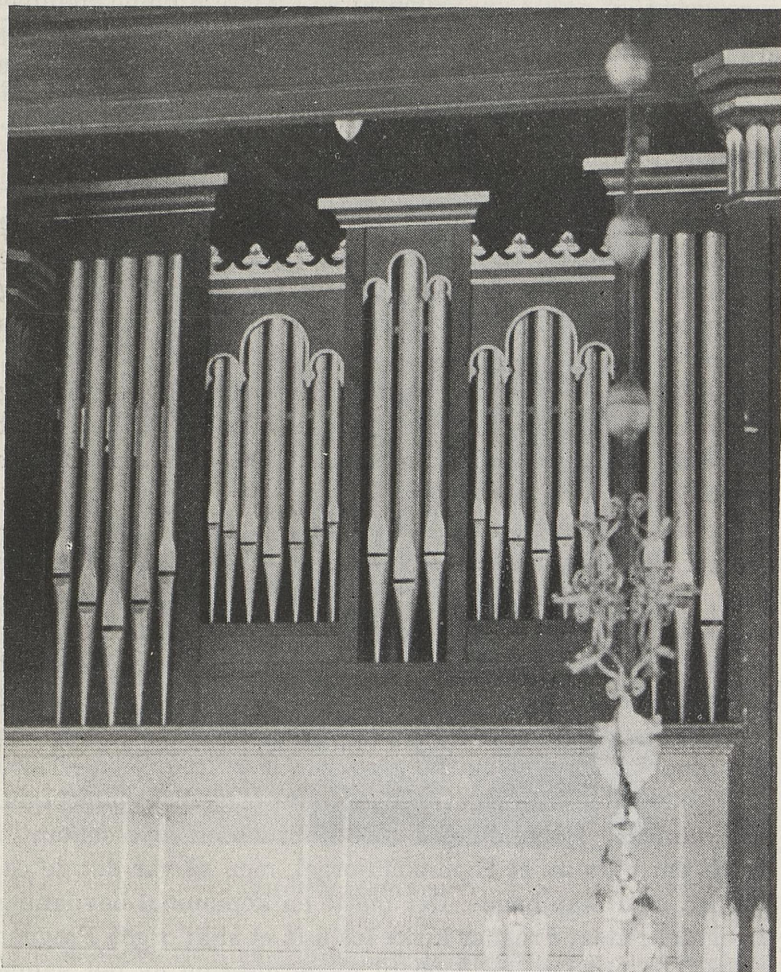
vilde være herlig om Frogner kirke også samtidig (i 1920-årene) kunde få et mere tidsmessig orgel.

Innbydelsen til tegning av bidrag til et slikt orgel ble sendt rundt, vesentlig i Nedre Lier, og der innkom ca. 4500 kr. Pengene ble satt inn i Lier Sparebank, de «gode tider» var imidlertid forbi, kommunebudsjettene ble mer og mer anstrengte, og den alminnelige mann hadde nok med å greie de daglige utgifter, og knapt nok det. Banken måtte innstille sine betalinger, pengene der ble låst fast, så det er rimelig at innsamlingen til et nytt orgel inntil videre måte stilles i bero.

I 1932 forsøktes igjen å samle inn midler, og trass dyktig og interessert foredragsholder (Fasmer Dahl) lykkedes det ikke å få inn mere i kollekt enn ca. kr 130.—. Inntektene var fremdeles for små blant folk.

Innsamlingen tok til igjen i 1933. En komite på 10 medlemmer med organisten som formann trålet bygda nedafor Egge, men der innkom kun ca. 2000 kr. I 1937 var innsamlingen til orgel med renter nådd henimot kr. 8000.—.

Men no oppsto spørsmålet om valg av orgeltype. Flertallet i menighetsrådet med soknepresten i spissen mente at et orgelsurogat — Hammond-orglet — skulde kunne greie seg som orgel i Lier hovedkirke. Orglet kunde fåes for ca. 11000 kr., og det vilde bli meget billigere enn et virkelig pipeorgel. Man innledet forhandlinger med fabrikkens representant i Norge om kjøp av et Hammond-orgel, men så var det de ca. 3000 kr. man ikke hadde. Der måtte en kommunal bevilgning til, og det reddet Frogner kirke fra å få et slikt orgel. Frogner soknestyre bevilget kr. 7500 til modernisering av det gamle orgel, og dermed var saken klar. No hadde menighetsrådet nok til å anskaffe det beste av de orgler som orgelbygger Jørgensen hadde foreslått. Den 25. oktober 1938 forelå Stiftsdireksjonens godkjennelse av soknestyrets vedtak om å anskaffe et moderne pipeorgel til Frogner kirke, og samme dag

Orgelprospektet.

ga menighetsrådet orgelkomiteen fullmakt til å undertegne kontrakten med Jørgensens orgelfabrikk, Oslo, om levering av et elektrisk orgel på 11 stemmer med 2 manualer, selv-

stendig pedal og med anledning til å sette inn 6 nye stemmer til når menigheten i framtida syntes den hadde råd til det. Orglet skulde være innstallert i Frogner kirke høsten 1939 og koste kr. 15000.

Så ble det gamle orgel tatt ned, pipene sendt inn til Oslo og bordveggen bak det gamle orgel fjernet, så det ble plass

Kirkekolet 1940.

Tilh.: klokker, pastor Sigmund Lystrup. Tilh.: Organist Hansen.

til 2 manuals Piper og belg i det nye orgel. Såvel orgelbygger som sokneprest og orgelkonsulent vilde også ta bort det gamle orgel-prospektet og anskaffe et nytt, men kirkevergen ba for det gamle, og med dette som utgangspunkt laget han hele orglets ydre og fikk det avstemt etter interiøret på galleriet.

Allerede våren 1939 begynte installeringen, men orglet ble ikke ferdig før ut på høstparten. Det ble tatt i bruk første gang — dog noe uferdig — 30. november, da kirketjener Jo-

han Andersen stedtes til hvile fra Frogner kirke. Det ble seinere på høsten innviet ved en konsert av orgelkonsulenten, organist Daniel Hansen, Drammen, som fant instrumentet å være et prektig lite landsorgel.

Dermed var et slitsomt, men fruktbringende arbeid avsluttet, og alle i Frogner er glad i orglet.

I denne forbindelse kan det nevnes at organist Hansen i 1939 ved utrolig strev fikk opprettet et fast sangkor ved kirken. Det besto vesentlig av skolebarn fra Vivelstad storskole. Koret tellet i 1940 ca. 20 medlemmer, som de fleste prekesøndager møtte fram i kirken og sang menighetssvarene og tok del i salmesangen. Kommunen ydet 200 kr. pr. år til dette øyemed, men så kom streiken av de som mest av alle skulde støtte opp under arbeidet, og koret gikk inn.

Belysningen.

Frogner kirke fikk sin første lysekroner 2 år etter at den var innviet. Den er av massiv messing, har 16 armer og følgende inskripsjon: «Her Lauritz Eskildssøn og Bodil Maria Nielsdatter Tulle. Anno 1696.» Denne gave viser at menigheten ønsket å ha lys i kirken, iallfall på de store høytider. At de også hadde lys på alteret, derom vitner de snodde lysestakene, som enno har sin plass der. På dem står: «Trulls Andersen Rarre: Siene Madsdatter Holst. Anno 1694.» Det er rimelig at menigheten på den mørkeste tida av året ikke var fornøyd med belysningen, og at der på benkene ble anbrakt vokslys i særskilte holdere.

Denne belysningen greide menigheten seg med til petroleumslamper kom i bruk. Da kjøptes ti lamper, som anbraktes på forskjellige steder i kirken. Den gamle lysekronen synes derved å ha blitt helt overflødig. Den ble tatt ned og kastet opp på kirkeloftet, og der lå den til biskop Bang i 1901 fant den i en sørgelig forfatning. Han fikk den brakt inn til Oslo og

Lysekronen fra 1696.

restaurerte den. Deretter hengte han den opp i bispegården, og der hang den til kirkeverge Carl Nilsen i 1907 fikk herredsstyret til å ta seg av saken og få den tilbake. Det lykkedes også, men kommunen måtte godtgjøre utlegget til restaureringen med kr. 150.

I 1908 fikk kirken sin annen lysekrone. Den er også av massiv messing og holdt i samme stil som den fra 1696. Den ble gitt av proprietær Otto Rode og hustru Valborg, født

Rotnes, til «Minde om stud. jur. Fredrik Rode, født 10. juni 1882». Kirketilsynet har ikke bokført noe om gaven, men opphegningen skjedde høsten 1908. Den fikk sin plass i koret i samme høyde som den 1ste lysekronen. Da den skygget noe for alterbildet, ble den i sokneprest Korens tid og etter hans forslag hevet ca. 80 cm. I 1942 da alle kroner fikk ny plass i kirken, ble Rodes lysekrone flyttet og fikk sin plass i skipet øverst til høyre.

Lysekrone nr. 3 er bekostet av kommunen og benyttedes 1ste gang 4. mars 1910. De to sistnevnte kroner er laget av Gjørtler Larsen, Oslo. Ved samme anledning ble tatt i bruk 8 nye lampetter i samme stil som kronene. Lampettene ble innkjøpt for gaver, innkommet i menigheten. Deler av dem kan en se i de små sidekronene.

Det elektriske lyset gjorde imidlertid i 1912 sitt inntog i bygda. De kirkesøkende syntes at kirken ikke i henseende til belysning skulde stå tilbake for heimene. Men en var redd for at det elektriske lyset skulde skjemme de vakre lysekronene. Dessuten var jo armene som det øvrige av massiv messing. Det vilde ikke være mulig å få de elektriske ledningene lagt slik at de ikke skjemte, mente man.

Men kravet om elektrisk lys ble sterkere og sterkere, og det er mulig at bygda har måttet vente enno noen år på det moderne lyset, om ikke bankkasserer Strand i 1920 hadde kommet med den gledelige opplysning at Frogner hadde et kirkefond stående i Lier Sparebank, hvis renter kunde disponeres om bare departementet gikk med på det.

Tillatelsen ble gitt 5. august 1921, og anbud på innleggelsen kom bl. a. fra Eduard Werners Magasin, Drammen, som på en meget heldig måte skilte seg fra oppgaven, også når det gjaldt de massive lysekronene. Av de gamle lampettene laget Werner kronene i sideskipene. Høsten 1921 strålte så det elektriske lyset også i Frogner kirke.

Under restaureringen av kirken reistes spørsmålet om en

4de lysekroner. Arkitekter fra Oslo anså nemlig en flytning av kronene fra midtgang og kor som en stor fordel. I koret skulde i stedet benyttes lyskastere, anbrakt på korbuens bakside. Lyset fra dem vilde da falle på alteret og alterbildet, og koret bli kvitt alt som stengte for utsikten. Menighetsrådet tiltrådte forslaget, og Lier Sparebanks direksjon bevilget 1000 kr. til den 4de lysekronen i Frogner kirke.

Flytningen ble foretatt utpå våren 1942, og elektrikker A. Tronrud, som hadde besørget installasjonen av varmeapparatene, tok på seg flytningen og de med den forbundne forandringer av ledningene.

Alle kronene har 16 armer hver, og når det lyser fra alle 64 lys, er det et festlig skue. Enno kraftigere blir lysvirkningen, når kronene får hjelp av 2 lampetter i koret.

I 1939 skjenket Hans Tveten, Nøste, en prektig lampe til orglet, og hans søster, frk. Petra Tveten, samtidig taklys foran orgelprospektet. Når jeg så føyer til at under de siste installasjonene er blitt anskaffet taklys i gammeldagse kupler både i våpenhuset og sakristiet, gjør jeg det i bevisstheten om at megen interesse for at folk skal føle seg vel i kirken dermed har fått et heldig resultat. Det skal heller ikke glemmes at gravkapell, kirkevang og kirkegård samtidig har fått lys og lyskastere, de siste bekostet av kirkeforeningen.

Oppvarmingen av kirken.

Kirkene i Lier var helt til 1847 uten ovner. En kunde spørre hvorledes f. eks. barnedåpsfolk før den tid kunde greie seg i de iskolde kirkene når barnedåp i vintertiden skulde utføres.

De gamle dokumentene gir dessverre sparsomme opplysninger om dette, men litt finner en jo, bl. a. at der ved hver kirke gjerne fantes en borgstue, som sto til avbenyttelse for dem som hadde lang veg til kirkestedet, og hvor en kunde oppholde seg til forretningen i kirken tok til. Det er da rime-

lig at fadderne med dåpsbarna holdt seg der til dåpshandlingen begynte.

Men en slik ordning var tungvint og kunde være livsfarlig, især når borgstua lå så langt fra kirken som på Frogner. Den lå nemlig i sørenden av 1ste etasje i den noværende prestegård.

Opptaket til å skaffe ovner — iallfall i sakristiet — ble også gjort av en som rimeligvis hadde følt hvor «skoen trykkes», nemlig formannskapsmedlem Chr. Mehren. Han framsatte forslag herom i herredstyret, men fikk bare 22 stemmer med seg, 11 stemte imot. Minoriteten gav seg dog, og så ble der anskaffet kakkelovner i sakristiet ikke bare i Frogner, men også i Tranby og Sylling kirker.

Det skulde imidlertid gå godt og vel et snes år hen før de kirkebesøkende fikk en «lonk» i selve kirkerommet, og det først etter mange «nedsettelse» av komiteer og forhandlinger fram og tilbake. I ventetiden måtte de mest «kuldeskjære» nøye seg med varmebekkener og fotvarmere.

Her gikk organist Peder Eek i spissen. Han hadde som organist i fem år følt hva det vil si å sitte med blåfrosne fingrer og spille på et tungspilt orgel. Den 14. august 1863 sendte han en forestilling om saken til Lier formannskap. Han meddelte i denne at han ved en innsamling hadde fått inn 113 spd. (ca. 400 kr.) til kakkelovner i Frogner kirke, og andro formannskapet om dets medvirkning til at det ble lagt stubbloftshimling i kirken. Formannskapet var ikke vrient. Det besluttet å nedsette en komite på 3 medlemmer til å «anstille de fornødne undersøkelser og i tilfelle denne måtte finne planen antagelig, derom på formannskapets vegne gjøre innstilling til representantskapet». Til medlemmer av komiteen valgtes A. G. Egge, Ole Foss og H. Helgerud. Saken kom fram igjen i 1864, altså et år etter. Men til tross for at der i Frogner ytterligere var innkommet 20 spd., ble saken utsatt «til et seinere møte».

Utsettelsen ble imidlertid av lang varighet, for først i 1868 oppnevnte herredstyret en ny komite til «foreløpig å anstille de fornødne undersøkelser med hensyn til anbringelsen av kakkelovner i *bygdas kirker*, samt forøvrig alt hva dermed står i forbindelse». Medlemmene ble denne gangen Ole Foss, A. Aas, Nils Mehren, L. Hellum og Holtsmark. Egge ble altså ikke med denne gangen. Han hadde for meget å gjøre både i «herredsstyrelsen» og Lier brannkasse, som nettopp fra den tid hadde begynt å virke.

Plassen tillater ikke at jeg her kan gå i detaljer, så interessant dette enn kunde være. Jeg skal bare nevne at da saken 22. januar 1869 atter kom fram i herredstyret, ble beslutningen om anbringelse av kakkelovner i bygdas kirker vedtatt med 18 mot 11 stemmer.

Beslutningen fikk således ikke lovlig flertall, og da mindretallet ikke vilde gi seg, måtte saken forelegges regjeringen. Denne godkjente beslutningen 15. september samme år, og 12 — tolv — mann fikk i oppdrag å anskaffe og anbringe kakkelovner i bygdas 3 kirker. De som skulde ta seg av Frogner kirke var Ole Foss, Ole Auensen Vahl, H. Helgerud, H. Reenskaug, Peder Eek og A. G. Egge.

Så endelig kunde Eek — etter 6 års kamp — glede seg ved i den kolde årstid å spille i oppvarmet kirke.

Men ovnene varte ikke lenge. Påkjeningen var for stor, og med få års mellomrom måtte nye anskaffes. Pipehættene gikk fort i stykker, ugler søkte inn i pipene og satte seg fast i dem og stoppet trekken, de lange ovnsrørene inne i kirken varte kun noen få år, særlig etter at koksovner var tatt i bruk. Vedlikeholdet ble på den måten svært dyrt.

Det var derfor med stor glede at menighetsrådet mottok tilbud fra Lier elektrisitetsverk om at det var villig til for 500 kr. årlig å skaffe den nødvendige strøm til oppvarmingen av kirken.

Kommunestyret bevilget i 1938 det nødvendige til installa-

sjon og kjøp av varmerør. Anbud ble utstedt, og der innkom tilbud bl. a. fra det velrenomerte firma A/S Per Kure, Oslo. Lier elektrisitetsverk besørget ledningen lagt fram til kirken og elektriker Tronrud videre inn under golvet i kirken og opp i varmerørene.

Der var bevilget etter overslag kr. 4260, men medgikk ca. kr. 5000.

Så lenge varmeapparatene fikk stå på — som lovet og forutsatt — fra kl. 10 aften til 7 morgen og sønn- og helligdager hele dagen, var varmen i kirken nydelig, men da innskrenkingen kom med apparatene i bruk kun 2 netter før gudstjenesten og under denne, har mer enn en ønsket å kunne varme opp kirken med de gamle kakkelovnene.

Tilsynet.

Kirkevergene.

Kirkevergeinstitusjonen er gammel. Det er rimelig at alle 3 kirkene i Lier har hatt en slik helt sia reformasjonstiden.

Kirkevergen fra 1817 til 1830 var Christopher Hellum. Han ble «utnevnt 9. oktober 1817 av Ober auditaur fogd Harboe» og hadde 20 spd. i lønn både som kirkeverge og regnskapsfører for kirkekassen. Etter han ble Jens Thams kirkeverge. Han fikk sin lønn forhøyet til 28 spd. pr. år, da arbeidet som kirkeverge betydelig forøkedes ved det svære strev med å skaffe vin og oblater til altergangen. En tid var utgiftene hertil oppe i 60 spd. pr. år. Ved formannskapslovens ikrafttreden 1838 synes kirkevergestillingens anseelse å dale, og da regnskapsførselen ikke alltid var upåklagelig, vilde snart ingen være kirkeverge.

Formannskapet overlot tilsynet med kirken til komiteer. Kirkeregnskapene ble ført av særskilte kasserere, som fra

1842 var B. Renskaug, seinere av Johan Hansen Borge, et sted som lå like ved Hafskjold. Lønningen ble imidlertid ved hans overtagelse av regnskapet nedsatt til 18 spd. men etter gjentatte søknader forhøyet, først til 20 spd. seinere til 25 spd. pr. år.

Det kunde imidlertid i lengden ikke gå uten et stadig tilsyn av kirken, og da Fr. Rode ble sokneprest i Lier 1859, syntes han ikke det godt kunde gå lenger uten et fast tilsyn, og så betonte han i skrivelse 20. desember 1861 for annen gang til formannskapet sterkt nødvendigheten av at hver av kirkene fikk sin kirkeverge, «der har å føre tilsyn med kirkene, og i tilfelle av mindre mangler, besørge disse avhjulpne, samt i betimelig tid gjøre innberetning om større mangler».

Formannskapet tok saken ad notam og oppnevnte en til hver kirke. Som kirkeverge ved Frogner kirke ble valgt Markus Ellefsen Sauve, som like etter — sammen med 2 andre — ble beskikket av Stiftsdireksjonen. Han hadde stillingen til 20. desember 1867, da han absolutt frasa seg den. Arbeidet var mindre behagelig, og lønningen null. Regnskapsføreren fikk den. Først i 1942 fikk kirkevergen igjen lønn for arbeidet som kirkeverge.

Etter Markus Sauve ble kirkevergeombudet overdradd Bernt Torgersen Sauve, og han hadde det til 1878, da Christen Nilsen Saue fikk det.

Han fant stillingen like så ubehagelig som sin forgjenger, og sa den i fra seg 1887. Så ble Jørgen Olsen Steen kirkeverge, og han var det til sin død i 1893, da Otto Rode ble kirkeverge. Hans etterfølger i stillingen ble sadelmaker Carl Nilsen Sandaker. Han innehadde hvervet i hele 14 år, og fikk i sin funksjonstid utført ganske meget både i og utenfor kirkehuset. I kirken fikk han brakt på plass en av kirkens gamle lysekroner, den fra 1696, og dertil ved gaver og tilskudd fra kommunen en ny en. Da så gårdbr. Otto Rode skjenket en, fikk kirken i alt 3 kroner, som sammen med 10 lampetter i

samme stil som kronen tok seg godt ut, særlig ved juletider. Han fikk også alter, prekestol, benker og orgel, ja til og med veggene malt, og alter og alterring og prekestol trukket med rød plysj. Og da sokneprest Arnesen tok fatt på kirke-

Carl Nilsen.

gårdens regulering, 1913—14, hjalp kirkeverge Nilsen ham trolig med dette arbeid. I 1910 var der allerede fra prestegårdens vannledning lagt vann til kirkegården, og dermed for en del tilfredsstillt et lenge følt savn. Men i tørkesommer har vanttøforselen vært så skral, ja endog stoppet helt opp, at en har vært nødt til igjen å bære vann til kirkegården fra prestegårdens brønner. — Det må bli en framtidsoppgave for de bevilgende

myndigheter å skaffe sikkert vann til kirkegården, da alt stell og pynting med blomster der ellers vil være nytteløst.

Kirkeverge Nilsen døde 1918 og ble etterfulgt av lærer A. Hansen, Vivelstad, som sia har vært kirkeverge ved Frogner.

Hans virke som sådan er så vel kjent at noen nærmere omtale skulde være overflødig. Her skal kun nevnes at i hans kirkevergetid er den nye kirkegården anlagt og beplantet, trapp, porter og rekkverk satt opp, nytt orgel anskaffet, galleriet omregulert, og brudestoler med teppe og løpere skaffet tilveie. Elektrisk lys og oppvarming er også anskaffet i hans tid.

Kirketilsyn og menighetsråd

ble opprettet ved lov av 3. august 1897. Før den tid bestod tilsynet av soknepresten, sorenskriveren, fogden og lensmannen i bygda. Regnskapene ble ført av en lønnet regnskapsfører, som enten var kirkevergen eller en av kommunestyret valgt mann. Medhjelperne var som regel også tilstede ved besiktigelsen av kirkene og kirkegårdene.

Det første kirketilsynsmøte etter loven av 1897 holdtes på Frogner prestegård 5. oktober 1898, og tilsynet besto da av sokneprest N. Aars og gårdbrukerne Oluf Landfald og Anders Wahl. Så lenge Aars var prest i Lier, var han formann i kirketilsynet. Ved hans avskjed 1909 ble kst. sokneprest Rynning hans ettermann også i tilsynet. Etter hans tid var sokneprest Arnesen og kirkesanger Dehli vekselvis formann. Foruten de allerede nevnte var oberstløytnant Hofgård, Augén Bergflødt, Johan Hågensen, Alfred Edvardsen, Martin Utengen og T. Landerud medlemmer av kirketilsynet. Dette ble opphevet fra 1. januar 1922, og forhandlingsprotokollen er siste gang undertegnet av Ludv. Dehli. Kirketilsynet ble ved lov av den 3. desember 1920 avløst av menighetsrådet, som kom til å bestå av 8 medlemmer med 4 varamenn.

Det første menighetsmøte for Frogner ble holdt søndag 22. januar 1922. I møtet deltok 21 menighetslemmer, og det lededes av den forrettende sokneprest, pastor Riddervold. — Menighetsrådet valgtes 19. februar s. å. og kom til å bestå av følgende: Grytten, Dehli, Nordby, Landerud, N. Wam, Ole J. Mehren, B. Helgerud og frue Karine Espedal. Den nyutnevnte sokneprest, V. Koren, ble menighetsrådets første formann, bestyrer Grytten varaformann.

Samme stilling i rådet fikk de samme ved valget i 1924. I 1927 ble Koren formann, men kirkesanger Dehli varaformann. Etter den tid skiftet varaformennene nokså meget, mens

Menighetsrådet i jubileumsåret.

I 1ste rekke: Ordfører H. Saue og sokneprest Gjerdi. I 2nen rekke: Lærer A. Hansen og fru Thora Berglund. Rådgivende medlem, fru Kristine Sørnes, kom, p. g. a. sykdom ikke med på bildet.

Koren fortsatte som formann helt til sin fratreden som sokneprest. Gartner Fr. Hegg var kommunens representant i rådet fra 1922 til 1936,, og etter den tid til nyordningen trådte i kraft Gabriel Johansen, Lierstranda.

Ved Korens flytning ble lærer S. Lystrup formann i rådet og innehadde denne stilling til 1942. Varaformann var bestyrer Ølberg i tiden 1936—39, og etter den tid frk. Snefrid Eriksmoen.

Ved tilleggslov av 30. juli 1942 om menighetsråd og menighetsmøter kom rådet til å bestå av bare 3 medlemmer med personlige varamenn. Formann og varaformann ble henholdsvis sokneprest Gjerdi og ordfører H. Saue. Fru Thora Berglund og apoteker Halland er varamenn. Apoteker Halland døde den 17. juni 1944.

Kirkegården.

Kirkegården i Frogner lå i 1694 — som før og no — rundt kirken, og det var ikke få lik som ble begravd helt inn til kirkeveggen, ja til og med i selve kirken, hvor visselig en hel del av de fornemste slekter i Frogner hadde sine faste gravsteder. Golvet var jo — som allerede nevnt — av murstein, som lett kunde tas opp og legges til side inntil begravelsen var over. De som hadde stein — eller jernplater over «begravelsene», hadde det enda lettere. Men å begrave lik i kirken ble forbudt ved kgl. forordning av 1805, hvor det heter: «Vi drage omsorg for at templene i våre riger heretter kunde vorde forbeholdne til deres egentlige bestemmelse.»

At der under kirkens golv ble innredet gravrom kan enno sees av Angells gravkammer under sakristigolvet.

Men kirkegården var ved 1800-tallet ganske liten. Dens innhegning gikk ca. 15 m vest for kirken, 5—6 m nord for denne, men hadde stort sett samme utstrekning mot sør og øst som no, den nye kirkegården østenfor kirkevangen ikke medregnet.

Da folkemengden i 1850-årene øket betraktelig og dødsfallene i samme grad, måtte kirkegården utvides.

Den første utvidelse foregikk mot prestegården i 1853 og innviedes av sokneprest Kaurin 23. søndag etter trf. med tekst Johs. 11, 25. Utvidelsen omfattet $1\frac{4}{5}$ mål og verdien sattes til 20 spd. Avgiften til soknepresten 4 — fire — ort. Lars Eeg overdroges mot passende godtgjørelse å besørge den nordre side av steingjerdet utflyttet. Arbeidet «utførtes med 2 leiede mennesker med fornøden hjelp av pliktarbeid». Hilsen kjøpte trærne som stod på den nye kirkegården for 1 spd., og Peder Andresen Hagen fikk «7 spd. for oppførelsen fra grunnen det stykke mur på østre side av Frogner kirkegård, som faller ned

mot porten, og deretter å ordne den søndre side således at kirkegården er sikker for kreaturenes inntrengen».

I 1867 sees av herrestyreprotokollen at kirkemuren på sørsiden ikke lenger svarte til sin hensikt. Det ble da overdratt «til en kyndig murer for 3 ort pr. favn når han får tilkjørt den nødvendige stein». Da hegnet om kirkegården delvis var av tre, skulde også dette samtidig repareres.

Portene som i 1810 var satt opp i sokneprest Lechve's tid og vel også tegnet av han, måtte rives og flyttes. Nils Tormodsrud fikk med dette å gjøre mot en godtgjørelse, som seinere blir å bestemme, «å besørge bemeldte anliggende utført ved pliktarbeide og en leiet murmester».

Tormodsruds regning for kalk til portene 3 spd. 4 ort 6 skl., for murstein 1 spd. 3 ort, samt for muringen til murmester Abraham Ridøkt 3 spd. 3 ort. Nils Tormodsrud selv fikk 4 spd. 2 ort 12 skl. for tilsynet med oppførelsen av porten og planeringen av den utlagte kirkegård.

Den neste utvidelse skjedde mot vest i 1888. Utvidelsen omfattet 2,4 mål, og kommunen betalte 340 kr. for det, for utvidelsen i 1853 og for hestegården som kommunen kjøpte av Lier prestegård 1856. Den ble innhegnet med en nettinggard med T-jernstolper i cement. Gjerdet har imidlertid vist seg å være noenlunde holdbart, men da stolpene ikke går under telen, har disse i tidens løp forskjøvet seg noe, så det har vært nødvendig av og til å rette dem opp, dog ikke de i hjørnene, da disse er forsvarlig fundamentert. Stort sett fulgte en samme fremgangsmåte ved oppsettelsen av det gjerde, som i 1921 ble satt rundt den siste utvidelsen av Frogner kirkegård, nemlig utvidelsen nedenfor kirkevengen. Utvidelsen er på vel 3 mål og kostet ca. 1500 kr. Den ble også avstått av prestegården og innviet av sokneprest Arnesen ved den første begravelse, som skjedde der 28. november 1920.

Straks etter innhegningen ble den beplantet med lindetrær. I 1932 plantet Vivelstad storskolebarn under lærerens

vegledning en granhekk på innersiden av gjerdet mot nord, øst og sør. Denne ble i 1943 klippet for første gang og pryder kirkegården meget.

En trapp, oppført i 1935 av S. Sigvartsen, Klippen, etter tegning av kirkevergen, forøket merkbart det gode inntrykk av kirkegården. I sommertiden prydes trappens postamenter med urner, som beplantes gratis med blomster fra Heggs gartneri.

I 1936 leverte smedmester M. Torgersen, Lierstranda, en smijernsport med årstall, krans og fakkell etter tegning av kirkevergen.

Den nye kirkegården ble regulert med det samme. Den ble delt i 4 kvartaler. Den gamle ble regulert i 1913—14 av landmåler Aass', Oslo, som også tegnet kart over den. Denne har 6 kvartaler. Alle kvartalene har tilsammen ca. 1800 graver. En stor del av disse er festet bort, enkelte endog på 90 år.

De gamle gravene inne ved kirkeveggen ble holdt utenom reguleringen og ligger der til minne om svunne tider. Flere av gravplatene her er prydet med symbolske figurer av stor virkning og er en pryde for kirkegården.

En liten del av kirkegården er utlagt til urnegraver. Disse bortfestes på 15 år, mens festetiden for vanlige graver er 20 år. Terminene kan også være på 40—60 og 90 år.

Den første som slo til lyd for regulering og bedre stell på kirkegården var organist Peder Eek. Han skrev til Lier formannskap, og dette oppnevnte den ene komiteen etter den andre. Men stort sett ble det bare med «nedsettelsen» av komiteene. Heller ikke da loven av 1897 kom om kirker og kirkegårder hjalp det stort. Først da sokneprest Arnesen straks etter sin overtakelse av embetet tok fatt, førte det til noe, og god støtte hadde han i kirkeverge Carl Nilsen. Disse fikk Frogner og Tranby kirketilsyn i skrivelse av 5. oktober 1914 til å henvende seg til formannskapet om tillatelse til å

anvende de ved gravfeste innkomne penger til kirkegårdens forskjønnelse. Tillatelse ble gitt, og det er disse penger som i de siste 30 år har vært brukt til anlegg av ganger, plantning av trær m. m., og uten hvilken kirkegården aldri hadde vært såpass pen som den er. Men det er enno langt til målet. De døde hvilested bør være det peneste i hele bygda.

Da kirkevengen i tidens løp også har undergått betydelige forandringer, må denne ha en særlig omtale. Ved 1800-tallet var denne meget hellende mot øst, så både hester og folk vår og høst holdt på å ødelegge seg der. I 1856 ble det tillatt å få kjøpt av Lier prestegård 1700 kvadratalen jord til en hestegård ved Lier hovedkirke. Kommunen måtte imidlertid forplikte seg til å oppføre et gjerde langs hestegårdens østre kant. Videre måtte den forplikte seg til å plante 12 trær (ask, lønn eller rogn) langs denne. Planeringen av hestegården ble besluttet i herredstyret 25. januar 1855, hvori det heter: «Forsamlingen erkjenner nødvendigheten av en sådan utbedring av den bakkete grunn nedenfor Frogner kirke, hvorved den kirkesøkende menighet ofte er utsatt for tap på vogner og hester.»

Utbedringen ble vesentlig utført ved pliktarbeid. Samtidig ble der satt opp stolper med ringer i til å binne hestene i. Treverket fikk en fra Tranby gamle kirke, som nysst før var nedrevet for å gi plass til en ny steinkirke. Det er den hestebindingen som sees på kirkebildet fra 1866.

Hestebindingen måtte imidlertid nokså ofte fornyes, også etter den var flyttet til østsiden av kirkevengen og delvis festet til de trærne som ble plantet i 1855. Da den nye kirkegården var tatt i bruk, besluttet soknestyret etter forslag av kirketilsynet å la den gamle forfalne hestebindingen ombytte med en av granitt og jernrør. Hvis bare bilistene kunde styre bilene riktig, vil denne kunde vare i lange tider framover. Granittstolpene er levert av steinhogger Sigvartsen.

Vannledningen.

Vann på kirkegården har vært aktuelt like så lenge som det har vært velstelte og pyntede graver på dem, særlig når vannet i Kattebekken tørker ut, noe som skjer nesten hver sommer i tørketida.

Kravet på vannspring på kirkegården ble sterkere og sterkere ettersom tida gikk, og til slutt måtte herredstyret i 1910 gå med på en bevilgning av kr. 300 til vannledning til kirkegården. Ledningen er lagt fra en dam øverst i prestegårdshagen. Den er et stykke felles med prestegårdsledningen, men vanntilførselen har stoppet opp gang på gang, just som en best hadde bruk for den. Det må derfor bli en framtidsoppgave for kommunen å skaffe sikkert vann ikke bare til den gamle, men også til den nye kirkegården. Ellers vil kirkegården ikke kunde bli det den bør være, et skjønt sted til stille overveielse av livets mange problemer.

Til slutt noen ord om stallene.

I den gamle tid kom en fram til kirken enten ved å gå, ride eller kjøre i slede eller vogn. Når en kom fram, bandt en hesten i hestebindingen på kirkevungen. Derfor var det vel den som oftest ble kalt hestegården. Først i 1886 ble det ordnet slik at en i vintertida kunde sette hestene inn i stallrom. Da ble det nemlig etter andragende av en «privatkomite» av herredstyret bevilget kr. 400 til oppførelse av hestestall på kornmagasinets tomt ved Frogner kirke. Bevilgningen ble gitt på den betingelse at hva der yderligere trengtes til oppførelsen skulde være herredet uvedkommende. 6 stemte mot bevilgningen.

Sjelen i arbeidet for å skaffe ly for hestene i uvær og kulde var apoteker Stillesen, som også hadde levert tegning til stallene. Komiteen greide å samle inn så meget privat at

da arbeidet var ferdig ut på høsten samme år, kunde den levere kirketilsynet en bankbok på ca. 100 kr. Like etter ble stallen assurert i Akershus Brannkasse, og at det var mange som benyttet dem dengang, bekrefter den ting at kort tid etter var det tale om å reise en stall til rett nedafor med 24 spilltau.

Da bilene i 1940-årene ble alminnelige, syntes enkelte at den gamle hestestallen ikke lenger trengtes. Dessuten stod den og stengte for utsikten mot sør. En del av den ble da tatt bort, og det synes som om at den gjenværende del er stor nok for behovet på alminnelige søn- og helligdager.

Frogner gravkapell.

Fra 1910 og utover ble det mer og mer alminnelig å la begravelsene foregå fra kirken. Arbeiderheimene ble gjerne for små til å kunne romme de mange som vilde følge den døde til hans siste hvilested.

Kirken var imidlertid dyr å varme opp i vintertida, og kirken kunde bli arnested for utbredelse av smitte.

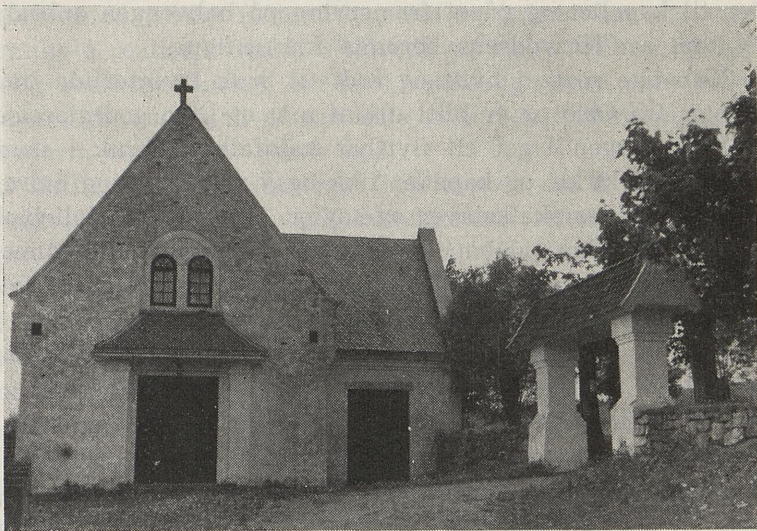
En kan ikke undres på at de kirkelige myndigheter imøtekom kravet om å få benytte kirken til begravelse med stigende frykt for følgene av denne imøtekommenhet.

At også andre grunner kunde være tilstede, framgår av det faktum at det var Sylling Arbeiderforening som reiste kravet med styrke, da det i 1907 sendte Lier herredstyre søknad om bevilgning til reisning av gravkapell ved Sylling kirke. Herredstyret imøtekom søknaden på den måten at det valgte 4 mann, en for hver kirke, som hadde å forberede saken.

Men først i januar 1910 kommer kravet om gravkapell ved hver av bygdas 4 kirker fra samtlige kirketilsyn i Lier. De begrunner sin henstilling til herredstyret med «at flere

og flere begravelser har foregått fra kirkene, og der er flere grunner som taler for at dette ikke er heldig i sanitær henseende».

Henstillingen ble mottatt med velvilje, og herredstyret besluttet å bygge gravkapeller ved alle 4 kirkene i Lier. — Pengene hertil ble tatt av Lier sparebanks oppsparede midler.

Frogner gravkapell fra 1912.

Arkitekt Nilsen, Drammen, leverte tegningen til Frogner gravkapell. Det fikk ca. 100 sitteplasser og tatt i bruk 1912.

Under verdenskrigen 1914—18 forærte anonyme rikmenn gravkapellet et orgel, men da det var utpreget krigsvare, tålte det ikke den vekslende temperatur i kapellet. Til slutt streiket det helt, og så måtte en se seg om etter et nytt instrument. Det fikk kapellet også i sokneprest Arnesens prektige orgel, som en barneforening under ledelse av fru Synnøve Martinsen, Lier, hadde fått kjøpt av hans dødsbo

og skulde gis til Lier vordende barneheim. Orglet ble stående hos fru Martinsen i påvente av kjøp eller reisning av barneheimen. Men tida gikk, og hr. og fru Martinsen kom så langt opp i årene at de når som helst kunde få heimlov. De gikk derfor med på å gi det innkjøpte orgel til Frogner gravkapell mot at det gamle kapellorglet ble brakt ned til Hegg skole.

I 1920-årene ble det ved frivillige bidrag anskaffet draperier til kapellet og på et framspring på bakveggen anbrakt en kopi av Torvaldsens berømte kristusfigur.

Kunstige roser i hvitt og rødt til bruk i vintertida innkjøptes fra Oslo og er blitt utlånt mot et liten godtgjørelse.

Kirkevergen laget en flyttbar katafalk til bruk i såvel kapell som kirke, og kapellet fikk også ved frivillige bidrag kandelabre, marskalkstaver og søyler. Frk. Annie Wollebæk forærte ved den tid kapellet ble tatt i bruk ca. 100 salmebøker til bruk ved begravelser. Disse hefter har seinere fått et salmetillegg fra Landstads reviderte salmebok.

Men en ordentlig oppussing av det etter 30 års ukentlig bruk vilde nok være ønskelig.

Frogner kirke i dag.

Da restaureringen av Frogner kirke tok til i 1937, var det meningen at kirken til 250 års jubileet såvel utvendig som innvendig skulde framtre for de kirkesøkende på en for menigheten verdig måte. På grunn av krigen har det vært umulig å realisere denne tiltalende og vakre tanken. Et sørgelig uhell med kirken har øket vanskelighetene, idet mesteparten av taksteinen på nordsida under en forferdelig nordoststorm våren 1943 blåste ned.

Menighetsrådet tok straks opp tanken om å skaffe hele kirken et nytt og mere varig taktekke enn det som blåste ned, men Riksantikvaren satte seg imot å tekke den gamle kirken med skifer, og foreslo anvendt 2-kupig takstein i stedet. Den skulde ligge bedre enn alm. krum takstein. Men steinen var ikke å oppdrive på noe sted i Sør-Norge. Den måtte i tilfelle innføres fra Sverige.

Menighetsrådet måtte da henvende seg til et teglverk ved Drammen, som no, når dette skrives, har påtatt seg å levere den nødvendige takstein, så kirken i så henseende skulde stå ferdig til jubileet. For at steinen skal ligge bedre vil man benytte jernkroker på de mest utsatte steder.

Samtidig med et nytt taktekke skal en absolutt nødvendig reparasjon av taket foretas, og der er gjort skritt til endelig en gang å få takrenner på kirken og avløp for takvannet, som i så lang tid har vært sjenerende for adkomsten til kirken og vedlikeholdet av gangene.

Når dette er i orden, hvilket alle kirkeelskende håper, skulde Frogner kirke, hva det utvendige angår, framtre i en sikkelse som aldri før.

Malingen innvendig må dessverre utstå inntil videre. Den bør foretas samtidig med dekoreringen av feltene på bak-

veggen under galeriet og restaureringen av prestetavlene, så hele utsmykningen av kirken kan sees i sammenheng. Når dette er brakt i orden, kan det passe å sette opp over hovedinngangen den inskripsjon som i sin tid ble foreslått: «Salige er de som hører Guds ord og bevarer det!»

Da vil Lier hovedkirke være blitt det som den stort sett har vært opp gjennom de skiftende tider og alltid bør være: En målestokk for bygdas åndelige liv. Og det kan den bli, hvis alle — store som små — av hele sitt hjerte er med å synge Grundtvigs herlige salme:

Kirken den er et gammelt hus,
Står om enn tårnene falle;
Tårner full mange sank i grus,
klokker enn kimer og kaller.
Kaller på gammel og på ung,
Mest dog på sjelen trett og tung.
Syk for den evige hvile.

Give da Gud, hvor vi skal bo.
Alltid når klokkene ringer,
Folket må samles i Jesu tro,
Der hvor fra oven det klinger:
Verden vel ei, men I meg ser,
Alt hva jeg sier, se det skjer!
Fred være med eder alle!

Kirkens betjening.

Søkneprestene.

Før reformasjonen.

Om prestene i Lier i katolsk tid vet man så å si ingen ting. Der nevnes i de historiske kildeskrifter alt i alt bare tre. Det er Guttorm Valterssen, som blir nevnt i forbindelse med året 1377. Videre blir Herman Jensson nevnt 1402 og Ravold Reidarsson 1459.

Etter reformasjonen.

Man har kjennskap til hele presterekken i tiden etter reformasjonen. Riktignok vet man lite eller slett intet om de aller første prester etter at den evangelisk lutherske lære var innført. En rekke katolske prester gikk over til den nye lære og fortsatte som lutherske prester. Dette har sannsynligvis vært tilfellet med den første lutherske prest i Lier.

1. *Daniel Christoffersen*. Han skal ha vært prest til 1544, altså 8 år etter reformasjonen.

2. Den neste prest var *Peder Øyersen*. Ifølge biskop Bang: «Den norske kirkes geistlighet i reformasjonsårhundret», hadde han gjort tjeneste som prest før og etter reformasjonen.

3. Den neste prest var *Oluf Pharsen*. Han nevnes flere ganger i Jens Nilssøns visitasbøker. Se nærmere om dette i avsnittet: «Trekk fra det åndelige liv i Lier». Videre blir han

også nevnt i noen opptegnelser av prost Quisling. Han har her fornavnet Jens, og det fortelles at der til den foregående prest i Lier, etter Svartedauen, kom en halv voksen gutt og ba om tjeneste eller en gave. Peder Øyersen spurte om guttens farsnavn. Men det visste han ikke. Han hadde mistet foreldrene i Svartedauen. Gutten var oppvakt og sympatisk, og presten beholdt han i sitt hus. Han ble kalt Oluf Pharsen. Etternavnet skal bety fars sønn. Gutten fikk studere. Siden ble han prestens svigersønn og kapellan. Til slutt overtok han sin pleiefars embete, og var prest i omlag 30 år.

4. *Christoffer Olufsen* var sønn av Oluf Pharsen. Han nevnes første gang i 1603.

5. *Hans Christoffersen* var antagelig sønn av Christoffer Olufsen. Det ser ut som om embetet er gått fra far til sønn gjennom et par presteskifter i denne tid. Hva listen over kapellaner viser, hadde han først dette embete. Deretter var han sokneprest i Nes, Hallingdal, og kom siden tilbake til Lier som sokneprest. Han døde 1637 og ble begravet ved Frogner kirke. Det sies om ham at han var en lærd mann, men lett-sindig. Det påstås i hvert fall — om det er pålitelig er en annen sak — at han hadde omgang med en kvinne utenfor ekteskapet. For dette forhold til «Tause Gjertrud», som hun kaltes, ble han satt under tiltale og avsatt. I Hans Christoffersens tid, i året 1628, ble Bragernes eldste kirke innviet.

6. *Joachim Wittechen*, eller Wedege, som Hesselberg kaller han ifølge opptegnelse i den første ordinans om kirkens «Stolestæder». Han hadde magistertittel og ble sokneprest i Lier 1638. Hva Drammen angår, ble i hans embedstid 1650 den offentlige skole bygget opp på kirkens bekostning, og den allerede falleferdige kirke ble reparert. Det var i hans preste-tid at Frogner gamle kirke brente. Da han døde den 16. juli

1655, var han den første sokneprest i Lier som ble begravet i Bragernes.

7. Den neste prest var ifølge Frogner kirkes ministerialbok magister *Paul Paust*. Han kalles i andre kilder Paul Hansen. Han sies å være sønn av presten Paulsen i Fredrikstad. Den 14. oktober 1655 ble han innsatt i sitt embete av prost Truls Nilsen. Hans embetstid varte bare 4 år, idet han døde 1659. Dersom Bragernes ministerialbok har rett, når den hevder at han døde allerede 26. februar 1658, så har jo hans embetstid vært enda kortere.

8. *Jens Nielsen* var sønn av borgermester Niels Jensen på Bragernes. Han ble innsatt som sokneprest i Lier 9. juni 1658 og var i dette embete til 1677. I hans embetstid fikk prestegjeldet en annekskirke til, idet Strømsø kirke ble innviet 1667. «Den 1ste November 1668 sluttede Daniel Knoff, som i mindre end 2 Aar havde faaet Kirkens Bygning opført, til Meenighedens Beste Forening med den da levende Sogne — Præst til Lier, Bragernæs og Strømsøe Hr. Jens Nielsen, og Cappellanen paa Bragernæs, Hr. Jockum Grønbeck, at denne sidste, som Medtiener paa Bragernæs, maatte betiene Strømsøe Kirke og hos dennem på Strømsøe residere». Jens Nielsen var altså den første sokneprest til Lier og Bragernes som dessuten fikk Strømsø kirke å betjene. Han fikk det vitnesbyrd at han oppmuntret sine tilhørere med et godt eksempel. Til Strømsø kirke hadde han i 1670 gitt en gave. Han betalte sitt eget og sin hustrus gravsted med en sølvforgylt kalk og disk med begges navn på.

I Joachim Wittechens, Paul Pausts og Jens Nielsens embetstid i Lier ble gudstjenestene holdt i prestegården inntil 15. februar 1675. Da Jens Nielsen var flyttet til Drammen, lot han Lier betjene av en kapellan, Børge Olufsen.

Jens Nielsen var gift med Dorothea Tollers, som døde den 15. juli 1672. Det store par messingstaker i Tranby kirke har

følgende inskripsjon. «Anno 1670 er disse stager gifvet til Tranby kirke af Sognepræsten udi Lier, Hr. Jens Nielsen, og hans Kiereste Hustru Dorothea Tollers». Ifølge ministerialboken døde Jens Nielsen den 5. april 1677 og ble begravet i Bragernes 12. april, som var skjærtorsdag. Han får et vakkert vitnesbyrd om å være en kjærlig og snill mann.

Der berettes om en feide mellom tollforvalter Daniel Knoff og Jens Nilsen, hvis navn er sterkt knyttet til oppførelsen av Strømsø kirke. Den oppsto umiddelbart etter Strømsø kirkes innvielse. Knoff hadde latt seg utnevne til Kirkens primarius, og opptrådte i kraft av denne utnevning som høyeste geistlige autoritet i menigheten. Striden var i full gang i 1667. Ved dette tidspunkt hører vi at Knoff beskylder presten for, trods tilsigelse å ha undlatt å kaste jord på et par fattiglik i Strømsø kirkegård, mens presten på sin side skriver «at han maa fornemme at toldforvalteren tager aabenbarlige manddrabere og andre som hverken har pas eller besked, ikke aleneste udi hus og gjemme mens endog til offentlig tjeneste udi menigheden forfremmer». Som det ble opplyst for retten, siktet dette til at en mann, som for 14 år siden hadde begått et drap i Kjøbenhavn og derfor var rømt til Drammen, no var beskikket til «hundejager» i Strømsø kirke. Beskyldningene førte til prosesser som strakte seg over mere enn ett år. Om tonen som hersket mellom de to embetsmenn får man et inntrykk, når man hører at da tollforvalterens hustru engang i sin manns fravær sendte presten et innlegg i sakens anledning, så ropte herr. Jens til overbringeren: «Jeg haver intet med en kjærling at bestille. Det var hende bedre at hun sad og spandt paa sin rok, den fyldeso, den sladre-taske, den forløbne taske, end at hun skulde beskikke mig med saadan en skandskrift.»

Seinhøstes 1668 ble der omsider slutt på striden ved statholder-skapets og biskopens mellomkomst. Der ble sluttet følgende avtale: Jens Nilsens kapellan, Jokum Grønbech, skulde utføre alt geistlig arbeid i Strømsø kirke samtidig med at han vedble å fungere som kapellan på Bragernes. Det var begynnelsen til opprettelsen av Strømsø residerende kapellani, et embete som besto til henvend midten av det 19. århundre, da det gikk over til et sokneprestembete.

9. *Jochum Grønbeck*, som allerede hadde fått «Exspectance» på soknekallet, ble av stiftsprost, mag. Jørgen Jørgensen, inn-satt som sokneprest i Bragernes kirke, 22. april 1677, og holdt

sin første preken i Lier den neste søndag, 27. april. Han var født 22. juni 1635. Hans far Jens Hansen Grønbeck, sokneprest til Høyelse menighet og prost til Ramsøe herred på Sjælland. Etter farens død gikk han først på Aarhus, siden på Helsingørs kathedralskoler. Den 20. september 1663 ble han kalt til kapellan og Guds ords medtjener i Bragernes kirke. Den 11. juni 1669 fikk han «Høysalig Kong Friderich den Tredies Bestalling paa det Residerende Capellanie». Han var gift to ganger, første gang med Sophia Christensdatter, annen gang med Maren Johansdatter Hass. Han døde av skjørbuk og vatersot den 16. juni 1682. «Som han levet, slik døde han. Gudfryktig og tålmodig, og ble begravet i Frogner den 23. juli samme år.

Børge Olufsen ble innsatt som sokneprest av prost Jørgen Jørgensen i september 1682. Han hadde vært personellkapellan hos Jens Nielsen og siden residerende kapellan i Lier. Den 4. oktober 1682 holdt han sin første preken i Tranby kirke. Han døde den 13. september 1692, 51 år gammel.

Hans Angell var sokneprest i Lier fra 1692. B. Svendsens «Efterretninger om Geistligheden i Aggerhuus Stift III Deel I Bind, Drammen og Kongsberg Prostier» meddeler følgende om ham: «Han er født i Trondhjem 15. Aug. 1685 af Lorentz Mortensen Angell, Raad og Handelsmand sammesteds og Hustru Abel Jespersdatter. Han demitteredes til Academiet 1676 af Mag. Simon Hof, fik Examen Theologicum 26de Mai 1678 under Doctor Christian Nold og Doctor Jens Birckrod, reiste til Kiel, Lübeck og Hamburg 1680, blev ordinert til Capellan for Bragernæs og Strømsøe 27de Septbr. 1682 af Doctor Hans Rosing, befordret til Sognepræst for Lier, Bragernæs og Stømsøe 1692, holdt sin første Prædiken i Tranbye Kirke 20de Novbr. s. a., og blev creeret til Magister philosophiæ 1698 den 31te Mai.

I denne Prostes Tid blev Frogner Kirke færdig, Strømsøes repareret, Bragernæs nedrevet, den nustaaende opført samt Strømsøes offentlige Skole bygget. Han udvirkede 1723 at Bragernæs og Strømsøe med de næst liggende Gaarde samt Pladse blev et Sognekalde for sig selv og Liers Præstegjeld ligesaa, idet han afstod Frogner, Tranbye og Sylling samt Aassiden ovenfor Bragernæs mod Eger beliggende, til sin Søn Lorentz Angell, som nogle Aar havde været hans personelle Capellan og blev af Faderen indsat i Frogners Kirke som Sognepræst til Lier om Sommeren 1723.

Han var tre Gange gift, første Gang 1683 med Maren Dølmmer, Datter af Magister Jens Dølmmer, Professor og Historiograph, boende i Trondhjem. Hun døde 1705 den 22de Januar. Deres Børn Vare: a) Jens Angell, som ved Morens død var 20 Aar. b) Hans, 18. c) Peter, 16. d) Lorentz, 11. e) Albert, 8. f) Morten, 5. g) Frederik Christian, nyfødt. h) Margrethe, gift med Christian Dyrhuus, Prost over Nedenes i Christianssand. i) Kirstine, 15 Aar. k) Anna Catharine Angell, 4 Aar og 1) Maren 3 Aar gl. Boet udgjorde i reel Formue 11949 rdl.

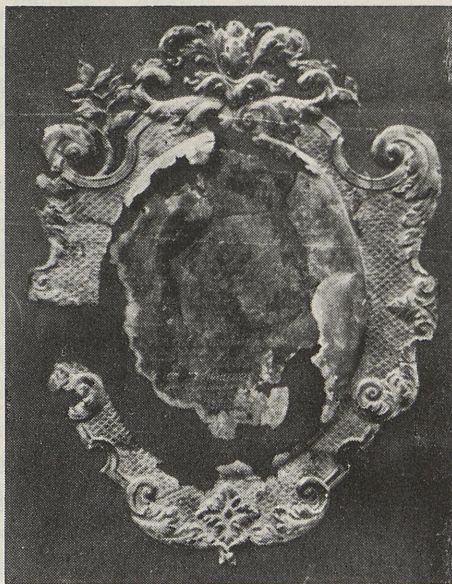
Anden Gang 15de Januar 1706 med Jomfru Wittechen Christine, Datter af Bergraad Mechlenborg, som døde s. a. 15de Decbr. i Barselseng. Denne Datter, der da fødtes fik Navnene Helle Huus. — Hans 3die Hustru hedte Ursula Cathrine, Datter af Kjøbmand Johan Adolph Ernst, Copuleret 1709 den 5te Juni. Hun døde 1726, og altså to Aar før ham. I disse Ægteskaber blev han Fader til 22 Børn.

Denne velfortjente, for Kirke og Skole aarvågne, Mand, som i 10 Aar var Capellan og i 36 Aar Sognepræst, henkaldtes til den bedre 2den Januar 1728 i sit 70de Aar. Hans liig bisattes i Bragernæs Kirke den 14de s. m., men bragtes siden til Arvebegravelsen i Frogner Kirke, som han under Sacristiet der selv havde ladet opmure og indrette.»

Ved Faderens død, eller da skiftet efter han var sluttet

1ste April 1740, var Arvingene disse: a) Lorentz Angel. b) Albert Angel, Lieutnant Morten Angel. c) Margrethe Angel, Enke efter Mag. Christian Dyrhuus, deres Barn: 1) Bendix Christian Dyrhuus. 2) Hans Dyrhus. 3) Christian D. 4) Dorothea D. d) Anna Catharina Angel, gift med Anders Mildahl. e) Maren Angel, gift med Søren Dümetius. f) Helle Huus Angel, gift med Niels Kongsberg. Boet var da på 19635 rdl.»

Hans Angells navn er særlig sterkt knyttet til Frogner kirke, hva beretningen om selve kirken tydelig nok vil bekrefte. Dessverre finnes der ikke noe bilde av Hans Angell. Et maleri som var tiltenkt Frogner kirke, brente opp i Drammen. Der finnes heller ikke noe fotografi

Bronseplaten fra Angells kiste.

av dette. I mangel av et bilde gjengir vi her istedet et bilde av den bronseplate som er bevart fra Hans Angells kiste i Frogner kirkes sakristikjeller.

På den eldste av de navneplater som er hengt opp i Frogner kirke, har Hans Angell i glede over at kirken er reist skrevet følgende ord:

«Her maa dog reisis op det længe var forvustedt,
Fast kaaber, Malme-jern og andet Tøys forrustedt
Neddempet Grundens Vold, her gaar en Esdra frem

Som rører Naadens Gud og Kongens Hierte-klem.
Staar op I Adams Børn, berømmer Gud den største,
Berømmer Christian, vor Riges fromme Første,
De andre Kongens Mænd, som Gud har sat dertil
At pryde Herrens Arch, Gud ey forglemme vil
Men kiere Frogner Børn, bevarer denne Tale
Giv Aanden Hjerte-rum, naar Herren vil befale.
Gaar ind, beseer mit Hus og giemmer Præstens ord
Glem ikke din andagt, som gaar til Herrens Bord.

H. Angell».

Der finnes en rekke vitnesbyrd om Hans Angells store dyktighet og hans iver for kirkens fremme. Han har også i Drammen utført et imponerende arbeid for å gjennomføre de oppdrag som var gitt med hensyn til kirkene. Peder Nye-borg Hesselberg sier i sitt skrift bl. a.: «Imidlertid blev Herr Mag .Angell Ao. 1692 befordret til Sogne-Præst. Ved hans Ankomst til Embedet blev Hans Høye Excellences Ordre bragt til efterlevelse ... Der blev gjort Anstalt til Kirkens Reparasjon». Han oppsummerer Angells verk med disse ord: «Den afbrændte Frogners Kirkes Opbyggelse af Grundmur Ao. 1694, Strømsøe Kirkes Istandsættelse fra Ao. 1694 til 1706, den første Bragernæs Kirkes Nedrivelse, og denne nu staaende Kirkes Opbyggelse, samt Kongelig confirmerede Foundation Ao. 1709, iligemaade Strømsøe offentlige Skoles Opbyggelse, bleve alle fuldførte i Hans Embeds-Tid».

Det var videre på Hans Angells initiativ at det store Lier prestegjeld ble delt i 1723. Bragernes og Strømsø kirker med de omliggende gårder og plasser ble eget soknekall med Angell som sokneprest. Han fikk også i stand den første faste skole i Lier omkr. 1720.

Angells slekt stammet fra Sønderjylland, og hadde seinere slått seg ned i Trondheim. Magister Hans Angell kom i ung alder til Bragernes, hvor han sluttet seg til familiene Tonsberg og Mechlenburg. Etter hans død kom det for dagen at han, for å sette sitt ønske igjen-

nom, nemlig å plassere sin sønn i Lier soknekall, hadde anvendt bestikkelser overfor biskopen, Bartholomæus Deichmann. Riksmannen og legatstifteren Thomas Angell er Hans Angells brorsønn.

Den 23. april 1784 ble der av frk. Susanna Angell opprettet et testamente som lød på 100 Riksdaler. Rentene av dette beløp skulde anvendes til vedlikehold av murene i Angells gravkammer under sakristiet og kapitalen tilhøre kirken og dens eiere. Ekstrakt av dette testamente finnes i Lier prestegjelds kopibok for 1760 til 1785.

12. *Lorentz Angell* var sønn av Hans Angell og født den 4. januar 1695. Han hadde vært farens personellkapellan til 1723, og ble den 17. desember s. å. beskikket som sokneprest til det nettopp utskilte Lier prestegjeld. Han flyttet til Frogner prestegård, som i mange år var blitt brukt til avlsgård. Prestene hadde jo etter Frogner kirkes brann slått seg ned i Drammen, idet befolkningen her øket. Lorentz Angell var meget sykelig og måtte benytte seg av kapellanene i Bragernes, herr Bøtker og siden herr Hermann Ruge. Lier hadde i denne tid ingen kapellan. Til slutt måtte han av myndighetene utbe seg en personell kapellan, som han også fikk. Han døde allerede i 1737. Med sin hustru Maren, datter av kjøpmann Mads Jensen Wiel på Strømsø, hadde han tre døtre.

13. *Bernt Jerne* var den neste sokneprest. Han menes å være født den 6. mars 1701 i Ribe, Sønder Jylland, hvor hans far var kjøpmann. Han oppholdt seg i 18 år som student i Kjøbenhavn, de 6 siste år som lærer for kadettene. I 1738 ble han beskikket som sokneprest i Lier prestegjeld. Han ble 1739 gift med Karen Magdalene Drukken, datter av Hans Povelsen Drukken, sokneprest til Vigedal prestegjeld. Jerne døde i 1743, og ble begravet den 1. april s. å. på Frogner kirkegård. Sokneprest Hans Wogel i Asker holdt i prostens sted gravtalen over han. På folkemunn blir det hevdet at han berøvet seg selv livet. Kroken som han hengte seg i, skal

fremdeles være å finne på prestegården, og det spøker i rommet hvor det skjedde. Innkomne brev til biskopen i 1740—49 og stiftsprestens kopibok for 1743—44 er blitt undersøkt ved Statsarkivet, men der finnes intet som bekrefter at Bernt Jerne skulde være død for egen hånd. Der angis også forskjellige årsaker til en slik handling. Den ene årsak skal være prestegårdens brann, som fant sted i hans embetstid. Den annen årsak angis å være at gjenoppbyggingen av prestegården ble så forferdelig kostbar. Det er imidlertid ikke sannsynlig at prestegården ble bygget opp igjen i 1740, slik som hevdet, men snarere omkring 1770, slik som prost Koren holder det for sannsynlig.

14. *Hans Gjerdrum* var født på Rogstad i Gjerdrum den 2. november 1694. Han ble student i 1711. Den 7. juli 1719 ble han feltprest etter å være ordinert i hovedstaden. 1721 ble han av kong Fredrik IV beskikket som sokneprest i Liersløf og Ording menighet i Aalborg stift. Den 11. mai 1743 ble han beskikket som sokneprest i Lier. Han døde den 10. oktober 1757 og ble begravet i Frogner kirke. Han var blitt gift i 1738 og etterlot seg ved sin død hustru og to døtre.

15. *Matths Grøn Kreidal* var født julenatt den 25. desember 1718. Det var i krigens tid, og hans mor var flyktet til Hønefoss. Her ble Matths født. Av sin mor, som i 1726 var blitt enke, ble han sendt i kjøpmannslære til Oslo, hvor han ble fra 1731 til 1739. På grunn av en uimotståelig lyst til prestegjerningen og på grunn av Guds klare ledelse forlot han kjøpmannskapet. Han kom i et års lære hos sokneprest Christian Grave i Rygge. Fortsatte deretter på latinskolen i Horsens, Jylland, fra 1740 til 1744, da han ble student. Den 18. mars 1751 fullførte han sin teologiske embetseksamen. Sin dimispreken holdt han den 14. april samme år under doktor Holm. I 1753 ble han sokneprest i Engom i Aarhus, og ble

i den anledning ordinert 22. juni av biskop Hygom. Kreidal preket over 1. tess. 5, 8. Hans hustru, Anna Sofie, var datter av professor Leth i Kjøbenhavn. De hadde 6 sønner og 2 døtre.

Den 9. desember 1757 ble han beskikket til å være sokneprest i Lier prestegjeld, og betjente denne stilling til 1774.

Kreidal var som sin svigerfar pietist.

I protokoller for de fattige finnes et skriv som er av interesse både for bedømmelsen av Kreidal og av forholdene på hans tid. Han omtaler en 50 årig kvinne, som i 18 årsalderen har gjort seg skyldig i «leiermål». Da hun no etter 32 års forløp tiltales for dette og blir sendt til tukthuset, ber Kreidal om at hun må bli fritatt for straf da det er så lang tid siden hennes forseelse. Han uttrykker seg i varme ord til fordel for kvinnen, som han hadde funnet overmåte vankundig. Men han håper det beste for henne, og forplikter seg til, dersom hans søknad imøtekommes, å ta henne til seg og forberede henne særskilt til konfirmasjon. Han forundrer seg meget over «at hun ikke kan læse», et lite vitnesbyrd om at det ikke sto så rent dårlig til med opplysningen i de dager, som vi i alminnelighet antar.

16. *Nils Brønblind Block* var født i Vesterålen, 1720, av foreldre Gjevvert Block og Kristina Egede. Etter studenteksamen 1741 oppholdt han seg ved universitetet i Kjøbenhavn til 1746 da han ble kallt til misjonær på Grønland. På Grønland oppholdt han seg i 8 år og virket ved koloniene Christianshåb og Jacobshavn. Etter heimkomsten fra Grønland ble han utnevnt til sokneprest i Tinn, Telemarken. Han var sokneprest i Lier fra 1774 til 1. januar 1792. Han døde den 16. juni s. å.

Ved et fall av hesten skadet han den ene armen, så han ikke kunde dele ut sakramentet, og fikk derfor 1784 sin sønn, Jens Block, og i 1790, Andreas Weidemann, til kapellan. Nils Block skal ha vært en meget dyktig prest.

17. *Peter Dybdahl* ble født på Røros den 28. oktober 1748. Hans far var hytteskriver Peder Dybdahl. Han studerte først mineralogi, men tok siden fatt på teologien. Etter å ha tatt teologisk embetseksamen ble han personellkapellan i Lessø den 4. august 1779. Derpå ble han sokneprest i Idd og seinere i Bamble, Telemarken, og i Urskog, V. Romerike. På siste sted var han også prost. Den 10. mars 1793 ble han kalt til sokneprest i Lier. Han hadde dette embete til 1798, da han søkte seg til Øier i Gudbrandsdalen. Han er den eneste av sokneprestene i Lier som har forlatt Lier for å overta et annet soknekall.

Peter Dybdahl skal ha utmerket seg særlig ved sin store gavmildhet, som undertiden gikk over alle rimelige grenser. Han blir også rost som en dyktig taler.

18. *Thorbjørn Lechve* var født i Ulvik i Hardanger den 26. juni 1760. Han var begavet og besjelet av en overmåte sterk kunnskapstørst. I unge år var han lærer i heimbygden inntil han 24 år gammel kom på Bergens skole. Det var sorenskriver Fleischer som da hjalp ham. Tidligere hadde han søkt bistand og råd hos flere av prestene, men de prøvde bare å ta motet fra ham. Det nyttet ikke å nå fram til noen eksamen, enn si embetseksamen, dersom han ikke hadde pengemidler. Men Lechve tapte ikke motet. Han tok fatt med en ubøyelig og utrettelig vilje.

Etter fire års opphold i Bergens skole dimiterte han til universitetet i Kjøbenhavn. I 1791 ble han teologisk kandidat, og ble året etter utnevnt til sokneprest i Kautokeino og tjenestegjorde som misjonær for finnene i Porsanger. Embetet var et av de besværligste i landet, og Lechves helse var mindre god.

Amtmann Sommerfelt skriver allerede i 1793 i sakens anledning. «Glædelig vilde det være mig og enhver som kjender denne begavede mands rosværdige flid i læreembedet, om

han forinden hans helbred var aldeles nedbrudt maatte vorde allernaadigst befordret til et mildere klima». Han var imidlertid i Kautokeino i 5 år og drog så etter den tids skikk til Kjøbenhavn. Under sitt opphold her forrettet han som kapellan ved «Vor Frue kirke». Den 20. juli 1798 ble han utnevnt til sokneprest i Lier og virket her som Herrens trofaste og nidkjære tjener i 22 år, inntil hans helbred ble fullstendig nedbrutt av et anstrengende arbeid som eneprest i et stort og krevende kall. Han ble kalt inn til hvilen den 20. oktober 1820, 60 år gammel.

Thorbjørn Lechve var gift to ganger, første gang i 1793, med Birgitte Lohmann. Hun døde året etter. Annen gang ble han gift med Christine Louise Broch. Fru Lechve overlevet sin mann i 37 år, og

gikk stadig her i Lier under det populære navn «Mor Lechve». Lechves annen hustru skal ifølge pastor Riddervolds bok om Lier ha vist gjestfrihet mot den franske prins Ludvig Filip. Under den store revolusjonen var han som landflyktig, i året 1795, kommet til Nord-Norge. Da Ludvig Filip seinere ble konge i Frankrike, skal han ha lønnet fru Lecvhe for dette. Hun døde 3. september 1857 på Huseby i Lier.

I Lier utførte Lechve et grunnleggende arbeid på skolens område, ikke minst ved den skoleplan som han laget. I anledning Lechves innsats på skolens område i Lier uttaler A. Hansen i sin bok «Vivelstad skole gjennom 125 år» følgende: «Da

Sokneprest Thorbjørn Lechve.

det i 1816 var umulig å skaffe duelige lærere til skolene i Lier, tilbød han skolekommisjonen å lese gratis med villige «subjekter» 2 timer lørdag og 1 time søndag ettermiddag, samt mandag og torsdag i konfirmasjonstiden å la dem få øve seg i å undervise under hans vegledning. Hvor megen glede han fikk av dette sitt uegennyttige arbeid for folkeopplysningen er ikke godt å komme etter. Men hans forslag til utdanning av lærere for bygden ble av kommisjonen enstemmig vedtatt. En skulde tro at skolens overordnede og Lier menighet måtte bli svært tilfreds med hans interesserte arbeid for skole og kirke. Men så var nok ikke tilfellet. Han fikk både bisp, prost og tildels menighet imot seg, visstnok i noen grad på grunn av sin iver og ubøyelige vilje. Imidlertid synes det å ha funnet sted et omslag i vurderingen av ham etter hans død. Prost Neumann roser ham meget i sin gravtale over ham, og bisp Pavels skriver den 19. september 1821: At Lier prestegjelds almue ved Lechves omhu er blitt omdannet fra et rått, usedelig folk til opplyste, humane, driftige og skikkelige mennesker, var meg en behagelig overraskelse, besynderligt.»

Lechve tok seg med iver også av konfirmantlesningen, og viste i dette arbeid stor strenghet. Mange måtte gå flere år for presten, enkelte enndog 7 år før han tok dem til konfirmasjon. Som følge av dette søkte mange bort til nabosoknene for å bli konfirmert.

I Kjøbenhavn hadde Lechve stiftet nærmere bekjentskap med rasjonalismen, og i sin iver for skolens sak og fremme er han uten tvil inspirert av rasjonalismen. Men det hevdes at han i sin preken og i sin kirkelige virksomhet forøvrig slett ikke var rasjonalist. Biskop Bech skrev 1807 om Lechve at han preket godt og grundig med en umiskjennelig varme for det gode, men med altfor løftet og anstrengt stemme.

Som prost forrettet Neumann ved Lechves begravelse. Han sier at begravelsen var en meget skjønn høytidelighet, og over hundre mennesker bevertedes etterpå i prestegården.

Enndog presten Tybring i Drammen, som Lechve sies å skulle hatt stridigheter med om embetsanliggender, var til stede. Seinere kom sorenskriver og fut som deputasjon til Neumann fra «Lier almue» med en forgylt sølvpokal som takk for den av ham utførte «parentation» over Lechve. Det viser at man har satt pris på Lechve her i Lier. Det er mulig at en vesentlig årsak til dette var Lechves store og høyst gagnlige arbeid for skolen.

19. *Jens Aars* var født i Oslo den 1. oktober 1780 av foreldre, sorenskriver Jakob Aars og hustru Margrethe. Han ble student 1796 og teologisk kandidat 1801 med laud. I 1804 ble han personellkapellan til Rødø og pastor Vicarius til Enebak 1806.

Den 1. september 1817 ble han sokneprest til Hadsel og 23. august 1821 sokneprest til Lier, hvor han døde den 27. mars 1834. Han var stortingsmann for Nordland 1821—22. I 1827 ble han hoffpredikant og 1832 ridder av vasaordenen. I 1803 ble han gift med Nikoline Elisabeth Nilsen og hadde 8 barn i sitt ekteskap.

Der fortelles en episode som skal være foranledningen til hans utnevnelse til Lier. Ved et besøk ved hoffet var Carl Johan i forlegenhet med underholdningen av en italiensk prinsesse. Aars påtok seg hvervet og skilte seg så godt fra det at kongen bestemte seg for en god befordring av Aars sydover. Det var Lier sokneprestembete han da fikk.

Sokneprest Jens Aars.

Aars var en meget velstudert teolog og en framtreddende taler. Han var også en glimrende jeger.

Hva jegerbedriften angår, så fortelles det en episode som inntreffer nesten hundre år seinere. Biskop Skaar kom til en ellers utmerket prest som spurte biskopen tilråds angående sin kjærlighet til jaktlivet. Han syntes å merke at man ikke likte dette i menigheten. Biskopen smilte lunt og unngikk spørsmålet ved å si til presten: «Du vet det vilde være mere apostolisk å fiske.»

På Lier prestegård var der i Aars's tid megen selskapelighet. Dette kan kanskje sees som en frukt av den rasjonalistiske innflytelse både i det åndelige og kirkelige liv og i omgangsformene.

Jens Aars var imidlertid meget avholdt som prest i Lier. Et indirekte uttrykk for dette var at hans sønn N. F. J. Aars, etter Lierbefolkningens ønske og anmodning ble utnevnt til residerende kapellan i Sylling 1834. Han ble i Lier til 1845, da han ble utnevnt til Alten, Talvik. Hans datter, forfatterinnen Elise Aubert, forteller meget levende og interessant om den lange reisen familien foretok sammen med sin venn, Ansten Saue fra Lier.

20. *Ludvig Lumholtz* var født i Kjøbenhavn i 1773 av foreldre titulær biskop, stiftsprost Nikolai Lumholtz og Anna Marie Røer. Etter at han i flere år hadde forrettet som uordnert kateket i Vår Frelsers kirke. Oslo, ble han 1804 utnevnt til sokneprest i Hvaler. I 1818 ble han sokneprest til Onsøy, i 1823 til Drammen, i 1832 til Jevnaker, og i 1834 til Lier, hvor han døde den 23. mars 1853. Han ble gift med Karen Sofie Bukier. De hadde 3 barn i sitt ekteskap og fikk oberstløytnant H. J. Hofgård som sin svigersønn.

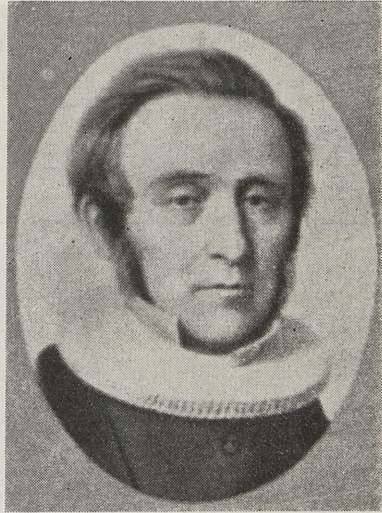
21. *Jens Mathias Pram Kaurin* var født i Laurdal 25. november 1804. Han ble teologisk kandidat med karakteren

laudabilis præceteris 11. desember 1826. Han var residerende kapellan til Sigdal fra 1827 til 1832, sokneprest til Flesberg til 25. oktober 1837, lektor og deretter professor i teologi til 27. august 1853, sokneprest til Lier fra 1853 til 2. januar 1858, biskop i Bergen til 6. juli 1863. Han døde på gården Ris ved Oslo. Han var gift med Louise Petronelle Hanna Magelsen, og hadde i sitt ekteskap med henne 7 barn.

Han ble i 1849 medlem av det Kongelige Vitenskapselskap og i 1860 ridder av St. Olavsordenen. I den levnetsbeskrivelse som ble lest opp i anledning hans ordinasjon til biskop, slutter han med følgende ord. «Ved at se tilbage paa den forgagne del af mit liv bekjenner jeg af hjertet: Jeg er ringere enn alle de miskundheder og al den trofasthet, som du Herre, har vist din tjener. Ja, Herren har gjort det alt vel.»

I Kaurins prestetid her i Lier ble Tranby kirke innviet.

22. *Fredrik Rode* var født i Kjøbenhavn 23. september 1800 av foreldre kaptein Hans H. Rode og hustru Charette Nikoline Holst. Han gikk på Kristiania Kathedralskole 1815—1818, og tok artium 1819 og embetseksamen 1824. Han ble sokneprest til Alten, Talvik 21. mars 1826 og prost i Vestfinnmarken 1832. Hans «Dagbok under mit Ophold i Finnmarken som Sognepræst til Talvig, begyndt den 5te Juli 1826 1ste Hefte» beror i Universitetsbiblioteket. Den er ført til 19. april 1827.

Sokneprest Fredrik Rode.

Fredrik Rode var stortingsrepresentant i 1833, sokneprest til Gjerpen 1833, prost i Bamble prosti 1843, ridder av St. Olavsorden 1853, stiftsprost i Kristiania og sokneprest til Vår Frelseres kirke 1854, hoffpredikant 1855, sokneprest til Lier 23. april 1859. Han tok avskjed fra dette embete 1875, og døde i Oslo 1883, men ble begravet på Frogner kirkegård 31. oktober s. a.

Rodes første hustru var Olava Magdalene Holter, født 1807, døde 1828. Hans annen hustru var søsteren Anna Lucy Holter, født 1808, døde 1860.

Rode var meget interessert for almueskolens sak. Han reiste rundt i bygden for å skape interesse for bygging av skolehus i de kretser som ikke hadde noe. Blant de skolehus som ble reist i hans tid var Vivelstad småskole. En forklaring til Luthers lille katekisme med spørsmål og svar, som Rode ga ut mens han var prest i Gjerpen, ble innført til bruk her i Lier.

23. *Fredrik Waldemar Hvoslef* var født den 17. mars 1825 i Kristiania. Han gikk på Den Tordenskjoldske Borgerskole i Holmestrand. Etter at han var konfirmert, drog han til sjøs. Hans mor var blitt enke i 1830, og hennes enkepensjon strakk ikke til å sende gutten på skoler. Han for til sjøs inntil 1844. I denne tiden tok han styrmannseksamen, og var annestyrmann da han forlot sjøen. Han var nærsynt, og dette gjorde stillingen til sjøs vanskelig for ham. Han begynte på sine studier i 1844, tok artium 1845, anneneksamen 1846 og embetseksamen 1850, alle eksamener med karakteren laudabilis.

I november 1851 ble han utnevnt til sokneprest i Kautokeino, og ble ordinert i Tromsø av biskop Juell i mars 1852. Deretter reiste han over Lyngen og Karesuando i svensk Lapmarken til Kautokeino, hvor han sammen med sin hustru, Alette Cathrine Frost, ankom den 7. april s. å. Mens han var prest her, kom han i livsfare på grunn av et oppstyr blant befolkningen. Årsaken var en sterk fanatisk religiøs beve-

gelse som gikk ut fra Karesuando, hvor Lars Lewi Læstadius den gang var prest. Mandag den 8. november 1852 fant dette oppstyr sted. Under dette ble lensmannen og landhandleren drept, lensmannens hus brent, og presten fikk en ilde medfart, idet man søkte å «rise djevelen ut av ham».

Hvoslef var deretter medlem av en kommisjon, fra 1861 stiftsprost i Tromsø, fra 1868 biskop i Tromsø bispedømme. I februar 1876 ble han så utnevnt til sokneprest i Lier, og holdt sin tiltredelsespreken den 6. august s. å., 8 s. e. trefoldighet. Her hadde han Anders Helgesen som sin kapellan og hjelper i arbeidet.

Han ble utnevnt til biskop i Bergen den 23. april 1881. En av de siste dager i september s. å. forlot han med familie Lier for å dra til Bergen. Minnet om

de mange beviser på kjærlighet og velvilje, som han og familie hadde mottatt i Lier, fylte hjertet i avskjedsstunden med vemod og gjorde den bønn levende for menigheten, at naturens skjønnhet i Lierdalen også måtte være menigheten en dragelse til å søke og elske den åndens indre skjønnhet, som blir også da når øyet er lukket for all skjønnhet her på jorden.

I sitt ekteskap med Alette Cathrine Frost hadde han 9 barn, hvorav noen døde i meget ung alder, andre reiste til Amerika.

Biskop Fredrik Waldemar Hvoslef.

24. *Peder Valentin Winsnes* var født i Stavanger 5. november 1823 av skipskaptein Lars Stranger Winsnes og hustru Sofie Elisabeth Rosenkilde. Han ble student 1842. I et omriss av sitt liv forteller Winsnes bl. a. om sin teologiske eksamen,

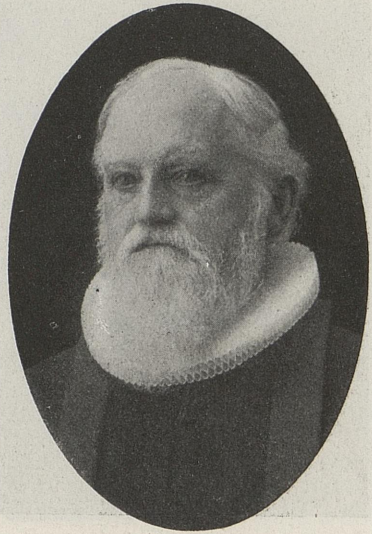
Sokneprest Peder Winsnes.

som han tok 1847, følgende. «Det var betegnende for de daværende forhold at vi ved den skriftlige eksamen av professor Monrad fikk til bevarelse som en slags dogmatisk oppgave det spørsmål: «Er Gudmennekets historiske framtredden nødvendig etter dets ide?» Han ble i 1848 personellkapellan hos soknepresten til Høyland, i 1851 utnevnt til personellkapellan hos soknepresten til Tvedt, i 1858 til sokneprest i Porsgrunn. Her var det i denne tid megen religiøs bevegelse og mange utmeldelser av kirken, forårsaket av den lammerske

frimenighet og metodistene. Winsnes ble i Porsgrunn i 23 år inntil han i 1881 ble utnevnt til sokneprest i Lier. Her fikk han den eldste av sine sønner, Gabriel Laurentius, som personellkapellan. Han hadde en gudfryktig og trofast hustru i Johanne Albertha Kjelland, datter av soknepresten i Lyngdal, Gabriel Kirsebom Kjelland og Gustava Blom.

«Når jeg ser tilbake på min nokså lange embetstid, ser jeg meg kun som en unyttig tjener, sier han, med mange mangler og skrøpeligheter, ser meg som den, hos hvem alt er besmittet

av synden, så jeg har storligen grunn til å be! Gud være meg synder nådig. Imidlertid har jeg dog ved Guds nåde aldri hverken som predikant eller sjelesørger villet vite annet til salighet enn Jesus Kristus og ham korsfestet. Til ham har jeg alltid under formaning til sann omvendelse henvist mine tilhørere som det Guds lam, der bærer verdens synd, og som av Gud er gitt oss til visdom, rettferdiggjørelse, helliggjørelse og forløsning. I troen på ham vil jeg så gjerne leve og dø, og håper, når timen kommer, at Gud alene for Kristi blods skyld vil gi meg en salig utgang av denne verden, fri meg fra alt ondt og frelse meg til sitt himmelske rike, hvor jeg bedre enn her kan få takke ham for hans uendelige barmhjertighet og trofasthet.»

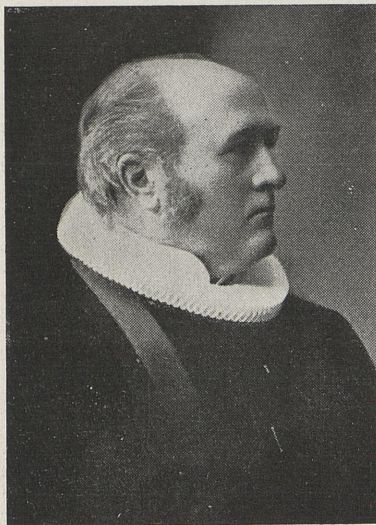

Prost N. J. J. Aars.

25. *Nils Johan Julius Aars*

var født i Kristiania den 23. februar 1836, av foreldre, titulær overkrigskommisar og kasserer i enkekassen, Jonathan Aars og hustru. Han ble teologisk kandidat i 1860, samme år annenlærer ved Klæbu seminarium. Denne læreanstalt ble den gang betraktet som et arnested for Grundtvigianismen, og det var visstnok meningen at Aars skulde danne en motvekt mot denne. «Derav ble der dog ikke meget» sier han selv. I 1864 ble han utnevnt til personellkapellan hos sin bror, Jacob Aars, i Asker. I 1867 ble han annenlærer ved Asker seminarium, Den 5. februar 1892 ble han utnevnt til sokneprest i Lier og som prost i Asker prosti fra 1894. Gabriel Winsnes som hadde

vært sin fars personellkapellan, fortsatte også som personellkapellan for Aars. Da Winsnes i 1898 ble residerende kapellan i Stange, fikk Aars Halfdan Sommerfeldt Rynning som sin kapellan, som dessuten ble hans svigersønn.

Sokneprest Johan L. Arnesen.

I Aars's embetstid ble Sjøstad kirke innviet. — På hans initiativ ble dessuten en underavdeling av Bibelselskapet dannet. Det omfattet hele Lier. — Inntektene ble brukt til å forære konfirmanntene det nye testamente.

Hans hustru var Jensine Rude.

Aars var en vennlig og mild personlighet. Med sitt inngående kjennskap til skolearbeidet var han under sin embetstid i Lier i 16 år leder av soknets skolevesen. Han tok avskjed den 31. desember 1909.

26. Johan Ludvig Arnesen

var født den 30. mars 1854 i Svindal i Våler. Hans foreldre var kirkesanger og lærer Christian Arnesen og hustru Karen. Han ble student 1872 og teologisk kandidat i 1879. Deretter var han lærer ved Storms skole i Trondheim, ble 1881 utnevnt til personellkapellan i Brunlanes og i 1886 til kallskapellan på Modum. — I 1895 ble han sokneprest til Lærdal, 1906 domprost og sokneprest i Tromsø og i 1910 sokneprest til Lier.

Arnesen har ved siden av en samvittighetsfull og pliktoppfyllende prestevirksomhet også nedlagt et betydelig arbeid på prestegårdshusene og prestegårdshagen. Hoved-

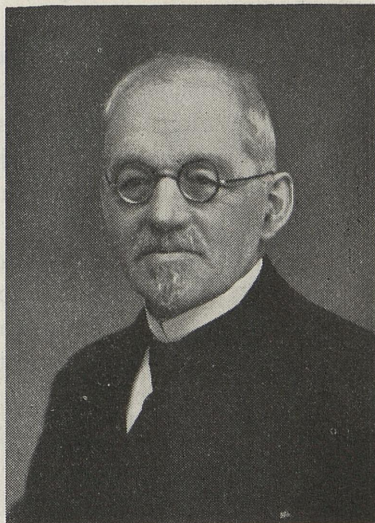
bygningen ble restaurert i 1911 og ny fjøs- og låvebygning oppført i 1917. Den gamle prestegårdshage ble omdannet etter hagetekniske regler og et betydelig areal lagt til det gamle. Dessuten nedla Arnesen adskillig arbeid på Frogner kirkes og kirkegårds forskjønnelse.

Arnesen utførte et meget verdifullt arkivarisk arbeid ved Lier sokneprestkontor. Dessuten ble arbeidet for å reise et barnehjem i Lier støttet og fremmet på en meget fortjenstfull måte av han.

Pinseaftnen 1921, 14. mai kl. 10, avgikk han ved døden på Lier prestegård, nettopp på en tid da hans store frukthage sto i det rikeste blomster-skrud. Han ble begravd den 20. mai fra Frogner kirke under meget stor deltagelse fra Lier menighets side, og med bevis for at også de tidligere menigheter han hadde betjent, hadde bevart han i sin erindring.

Fra 20. mai til 12. oktober 1921 ble embetet bestyrt av residerende kapellan Riddervold, med assistanse av stiftskapellan J. K. Einarsen.

27. *Vilhelm Johannes Koren* var sokneprest i Lier fra 1922—36. Han ble født den 26. oktober 1865 i Bremanger, hvor faren, Ulrik T. W. B. Koren, var prest. Han ble student i 1882 og teologisk kandidat i 1889. Etter avsluttet presteutdannelse var han høsten 1890 uordinert assistent hos prost Eckhoff i Bragernes, og likeså hos sin far i Vanse. Den 3. fe-

Prost Wilhelm J. Koren.

bruar 1892 ble han presteviet i Kristiansand av biskop Heuch, idet han var utnevnt til personellkapellan i Haugesund den 31. oktober 1891.

Den 26. mai 1893 inngikk han i ekteskap med Ingegerd Beylegård. Hun var meget klok og dyktig både som hustru og som prestefrue.

Den 30. januar 1895 ble han utnevnt til sokneprest i Lyn-gen, Tromsø bispedømme, og den 21. november 1903 til sokne-prest i Rendalen. Under hans tjenestetid her, som varte i 11 år, ble Sjøli kapell i de fjerne skogbygder ved Storsjøen innviet. I 1912 ble han utnevnt til prost i Nordre Østerdalen prosti. Deretter ble han den 11. september 1914 utnevnt til sokneprest i Orkdal, hvor han ble i 7 år, inntil han den 2. de-sember 1921 ble utnevnt til sokneprest i Lier og den 29. mars følgende år overtok dette embete. Han ble stående i dette embete inntil han ble meddelt avskjed i nåde den 18. oktober 1935, og den 18. januar 1936 avsluttet sin tjeneste som sokne-prest i Lier og prost i Asker prosti. Til prostiet var han blitt utnevnt 1. mars 1935 etter å ha betjent det fra 1. mai 1833.

I prost Korens tjenestetid ble bedehuset Betel på Linnestranda innviet til gudstjenestlig bruk i 1923. Videre kan der nevnes at der på hans initiativ er gjort en begynnelse til å samle midler til reisning av et menighetshus i Frogner.

Prost Koren så det som sin hovedoppgave å gjøre menig-heten gjeldende som sentrum for det kristelige liv og arbeid, og å gjøre menighetens gudstjeneste æret og søkt — på tross av alt det som vil splitte og sprede.

Prost Koren var meget avholdt som prest i Lier.

28. *Nils Kristian Nissen* var sokneprest i Lier fra november 1936 til april 1942. Han er født i Oslo den 29. november 1879. Han ble student i 1897 og teologisk kandidat i 1902.

Han ble i 1904 konstituert til sokneprest i Karasjøk og fra mars utnevnt til samme embete, men fikk avskjed i nåde fra

dette den 20. oktober 1913 for å overta stillingen som inspektør for reindriften.

I 1925 ble han sokneprest og prost i Tromsø, og betjente dette embete inntil 24. juli 1936, da han ble utnevnt til sokneprest i Lier. Dette embete betjente han inntil april 1942.

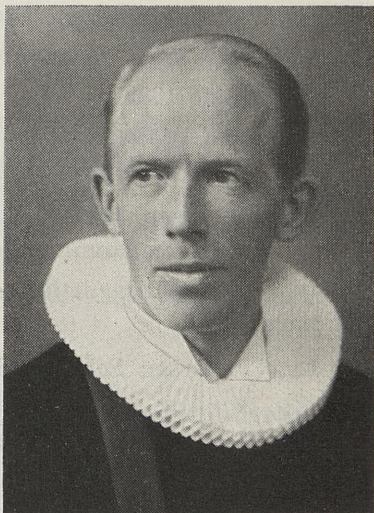
N. K. Nissen ble i 1904 gift med Inga Birch Reichenwald, født den 27. juni 1880.

Sokneprest Nissen utførte i sin embetstid et interessert arbeid for restaureringen av Frogner kirkes interiør.

29. *Andreas Gjerd* er født på Ringerike 6. mars 1902. Han ble student i 1924 og teologisk kandidat 1931. — Den 8. oktober 1933 ble han presteviet i Domkirken, Oslo, av biskop Johan Lunde.

I omlag 10 år, inntil 1942, var han sekretær for «Den norske kirkes ungdomsforeninger for personlig kristendom og menighetsarbeid» og samtidig redaktør av dette forbunds landsorgan «For Kristus og Kirken». I forbindelse med dette arbeid representerte han Norge ved flere internasjonale ungdomskonferanser i England, Tyskland og Ungarn og forfattet en del småskrifter.

Fra 15. mars 1934 til 15. september 1941 virket han i Jakobs menighet, Oslo. Fra 1941 til 1942 ledet han den kirkelige avdeling i Norsk Rikskringkasting. Den 22. september 1941 ble han utnevnt til residerende kapellan i Lier og den 9. april 1942 til sokneprest samme sted.

Sokneprest Andreas Gjerd.

Residerende kapellaner.

1. Presten Nils (omkring 1593).
2. Hans Christoffersen til 1622.
3. Nils Rasmussen Lemvig, 1650—1669, seinere prest i Flesberg, døde 1682.
4. Jockum Grønbech, 1669—1677, var deretter sokneprest i Lier, og er nærmere omtalt i avsnittet om sokneprestene.
5. Børge Olafsen, 1677—1682, var deretter sokneprest i Lier og omtalt i vedkommende avsnitt.
6. Hans Angell, 1682—1692, var deretter sokneprest i Lier til 1723.
7. Jens Pedersen Schive, 1692—1706. Døde i 1706.
8. Baltzer Jørgensen Zeckmann, 1707—1717. Han var seinere prest i Danmark.
9. Mikael Sverdrup, 1717—1722. Han oppgis også å hete Peder. Det hevdes at han i en sak mot sokneprest Angell måtte bøte med 30 Riksdaler.
I tiden fra 1723, da Drammen ble utskilt fra Lier, og til 1778 hadde ikke Lier noen residerende kapellan.
10. Marcus Schnabel, 1778—1780, døde 1780.
11. Truls Stranger, 1780—1807. Han sies å ha vært en lærd mann. Han var født i 1741, og døde i 1807. Kapellangården Kirkerud som hadde vært i kirkens eie fra før 1400, satte han i stand, og hans enke bodde der til 1821.
Embetet var nedlagt fra 1807—1834.
12. Nils Fredrik Julius Aars, 1834—1845, var seinere prest i Alta og Lom. Han var ordfører i Lier 1838—40. Døde 1865.

13. Johan Fritzner, 1845—1848. Han var seinere prest på Lista. Under sin prestetid i Lier var han ordfører i bygden omkring 1848. Han døde 1893, 81 år gammel.
14. Mauritz Tønnesen, 1848—1856. Han var født i 1806. Etter sitt virke i Lier ble han sokneprest i Nes i Hallingdal. Han var den tredje residerende kapellan som var ordfører i Lier og innehadde dette hverv fra 1852—1855. Han døde i 1877.
15. Christian Ludvig Rode, 1856—1873. Han var en bror av Fredrik Rode og født i Kjøbenhavn 1812. I 1873 ble han utnevnt til sokneprest i Fet, og døde i 1885. Res. kap. Rode var den første poståpner i Lier ved det poståpneri som ble opprettet i Sylling 1858.
16. Hans Petter Rynning, 1873—1880. Han var født 1830. I 1880 ble han sokneprest i Hole, hvor han tok avskjed i 1895, og døde i Hønefoss 1907.
17. Ole Christian Kiøgnig, 1880—1912. Han var født 1840. Han tok avskjed i 1911, og hadde da vært prest i Lier i 31 år. Han er begravet ved Sylling kirke.
18. Ingolf Riddervold, 1912—1929. Han var født i 1871. Han døde i 1929, og er begravet ved Sylling kirke. Han skrev i 1914 en bok om «Lier Herred i Buskerud fylke». Ridder-vold var meget interessert i botanikk.
19. Hans Olaf Hagen, 1930—1941. Han er født i Glemmen 3. juli 1885. Han ble teologisk kandidat i 1910, var deretter lærer til 1912, sokneprest i Bremanger til 1915, kateket i Farsund til 1921, sokneprest i Kviteseid til 1930. Han bestyrte herfra en rekke embeter under ledighet. — I 1929—30 var han kst. prost i Vest-Telemark. Han var residerende kapellan i Lier til 1941, da han ble utnevnt til sokneprest i Bekkelaget. Han virker no som sokneprest i Bekkelaget og som konstituert biskop i Tunsberg bispedømme.

Res. kap. Bjarne Lindseth.

Bjarne Ingvar Lindseth, født i Oslo 17. april 1909, artium 1929, teologisk embetseksamen våren 1936, praktisk-teologisk eksamen høsten 1936 og tysk bifagseksamen 1938.

I den nærmest etterfølgende tid vikarierte han som lærer ved forskjellige skoler i Oslo og Bærum og deltok i søndagsskole- og annet menighetsarbeid i Paulus menighet i Oslo, ansattes høsten 1940 som sekretær i Kirkedepartementet og ble i september 1942 utnevnt til residerende kapellan i Lier.

Personell=kapellaner.

1. Presten Nils		13. Johan Gude	til 1822
2. Christoffer Olufsen	til 1604	14. Nils Fredrik Aars	til 1834
3. Hans Christoffersen	til 1605	15. Eiler Rosenvinge	
4. Jens Nielsen	til 1650	Kaurin	til 1861
5. Børge Olafsen	til 1678	16. Simon Fougner	
6. Lage Eskildsen Tulle	til 1714	Hartmann	til 1870
7. Mikal Sverdrup	til 1716	17. Ludvig C. L. P.	
8. Lorentz Angell	til 1723	Foltmar	til 1876
9. Hans Grønbech	fra 1734	18. Anders Helgesen	
10. Andreas Schelderup	til 1782	19. Gabriel Laurentius	
11. Jens Nielssen Block	i 1784	Winsnes	til 1891
12. Andreas Weidemann	til 1793	20. Halfdan S. Rynning	til 1910

Hjelpeprester.

1. Bjarne Eriksen	fra 1932	2. Sigmund Lystrup	fra 1940

Kirkesangerne.

Den første kirkesangeren det har vært mulig å få vite navnet på er:

1. Jens Torkildsen. I 1811 var han 38 år og må da være født i 1773. Han bodde på Klokkerholmen og brukte en liten jordveg som for lang tid tilbake var blitt frasolgt kirkegodset. Hans faste inntekter som klokker utgjorde ca. 30 tn. havre, samt skyss og nattehold ved de lengst bortliggende annekskirker. Hertil kom da offer og frivillige ydelser av menigheten. Etter oppgave fra 1811 var han tillike lærer og hadde som sådan 30 spd. årlig. Hvor han var lærer står det intet om, men da Klokkerholmen, Hegg og Hafskjoldgårdene på den tid hørte til Vivelstad krets, er det rimelig at han var lærer ved Vivelstad faste skole, hvor undervisningen tok til 25. november 1810. Sannsynlig er det også at han var klokker ved Frogner kirke til
2. Klokker Nils Hilsen i 1821 overtok stillingen. Han var født på Brekke i Snarum 1794 og sønn av lærer og gårdbr. Nils Hilsen og hustru Dorthe, f. Gulbrandsdatter. Han fikk sin utdanning hos sokneprest Støren, og denne utdannelsen var så grundig og omfattende, særlig i norsk skriftlig, at det er beundringsverdig. Han bodde først på Hafskjold, men flyttet til Hegg klokkegård da denne i 1824 ble ferdig til innflytning. Her holdt han en tid skole for konfirmerte gutter. Da denne skole ble nedlagt, ble han lærer for en del barn som bodde nærmest klokkegården. Men det synes som at han fikk så meget å gjøre i det offentlige liv at han måtte slutte som lærer i småbarnskolen også. Han ble nemlig valgt inn i «kommunebestyrelsen» allerede i 1838, ble ordfører i Lier 1841, 42, 43, 48, 50 og 51, og var stortingsmann i flere

perioder. Kirkesangerinntektene hadde han som sine for-
gjengere in natura. Han hadde også rett til skyss og natte-
hold under reiser til Tranby og Sylling kirker, men likte
ikke ordningen, og han fikk — som sokneprest Lechve —
ombyttet dette i penger, ut-
betalt av kommunekassen,
34 spd. årlig. Det fortelles
fra pålitelige hold at han
ved alminnelige søndags-
gudstjenester benyttet læ-
rere som stedfortredere i
anneksene, men møtte
 gjerne også selv med fami-
lie når det var begravelser
og brudevielser.

Da det ble ansatt kirke-
sangere ved Tranby og
Sylling kirker, bortfalt selv-
følgelig en del av godtgjø-
relsen.

Han døde 1872 og ble begra-
vet fra Frogner kirke under
meget stor deltagelse.

Ludvig Dehli.

3. Torger Lunde fra Gausdal ble hans ettermann. Han ut-
eksaminertes fra Asker seminarium og var kirkesanger
ved Frogner kirke til 1906 og lærer ved Lier høgre almue-
skole, som fra hans tiltreden holdtes på Hegg klokkergård.
Han nedla som sådan et meget godt arbeid, som er blitt
til gagn for en hel del av de ledende menn i bygda. Han
ligger begravd på kvartal IV på Frogner kirkegård.
4. Ludvig Dehli, født 1862 på Nes, Hedmark, av foreldrene
lærer Gudbrand Olsen og Kjerstine Hovelsrud. Han tok
først middelskoleeksamen, og i 1882 også lærereksamen fra
Hamar. I 1907 kom han til Lier og ble kirkesanger ved

hovedkirken og lærer ved fortsettelsesskolen som holdtes på Hegg. En tid var han bestyrer for fylkeskolen, som omkring 1920 var stasjonert i Lier.

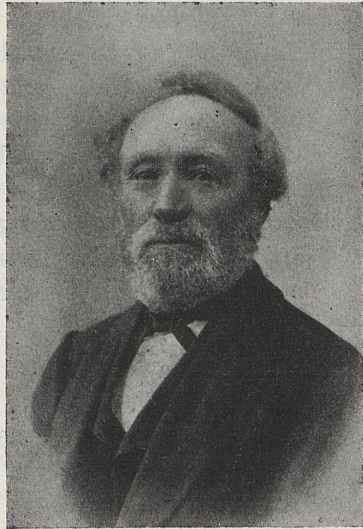
Ludvig Dehli hadde mange tillitsverv. Han var således en tid formann i Frogner kirketilsyn og medlem av Frogner menighetsråd. Han var en stilfærende mann, som i sjelden grad var i besittelse av pliktfølelse. Alle som kom i berøring med ham, lærte å verdsette hans dyktighet og rettsinn, hans vennselhet, humør og elskverdighet. Han døde 1934, ble kremert i Drammen og urnen ført til hans heimsted på Hedmark.

5. Bjarne Eriksen, kirkesanger og hjelpeprest 1932—1940.
6. Sigmunn Lystrup, kirkesanger og hjelpeprest 1940 til den 1. mai 1942, deretter bare kirkesanger.

Organistene.

1. Christopher Brastad er den 1ste organist ved Frogner kirke, som det er lykkes å få vite navnet på. Sannsynligvis var han begynt som organist ved Frogner kirke i 1820-årene. Han hadde lønn in natura, mens «belgdrageren» hadde 3 spd. for sitt arbeid pr. år. Han var tillike lærer på Brastad. Han var medlem av Lier formannskap i flere perioder, revisor i Lier Sparebank i 5 år og sluttet som organist sannsynligvis til 1857, da
2. Peder Eek overtok stillingen som organist ved Frogner kirke. Han var født på Tveten i Sylling 1823 av foreldrene Lars Hansen Eek og hustru Randine, f. Renskaug. Han var lærer ved Vivelstad skole 1856 til 1874 og hadde lærer-eksamen fra Asker seminar 1844. Så vidt vites hadde han ingen særskilt utdannelse i orgelspill. Han var autodidakt i dette som i fiolinspill, som han drev adskillig med. Løn-

nen hadde han først i havre, men likte det lite. I 1865 henstiller han til herredstyret å gå med på å få innkreve «2 skl. (7 øre) av hvert individ på søndre side av Glitnelva i Frogner sogn som svarer bidrag til skolekassen». Inntektene skulde beløpe seg til ca. 24 spd. pr. år. — Men «herredstyrelsen» syntes at dette ble for meget, og vedtok 4. august s. å. at «kvindepersoner» skulde betale 1 skl. I 1876 var imidlertid hans lønn som organist og belgtreder, som han selv måtte holde seg kr. 220, som han beholdt også etter at Ola «fjellgutt» hadde overtatt belgtråingen. Denne hadde da 20 kr. pr. år. Seinere, da det ble så vanskelig å få noen til å utføre arbeidet for så ringe betaling, ble lønnen forhøyet til

Peder Eek.

40 kr. — 60 kr. — 80 kr., og like før det nye orgel ble tatt i bruk, var godtgjørelsen for belgtråingen 120 kr.

Peder Eek var en virkelysten mann. I 1863 innsamlet han 113 spd. til ovner i Frogner kirke. Da denne imidlertid ikke hadde stubbloftshimling, måtte en sådan først skaffes hvis det skulde hjelpe å fyre i kirken, men denne kostet så meget at herredstyret gang på gang utsatte saken, og så måtte Per Eek vente på «kakkellovnsvarmen» i hele 6 år. Han vakte også mosjon om å stille bedre med gravene på kirkegården, og fikk herredstyret gang på gang til å nedsette komiteer til å ta seg av arbeidet med kirkegårdens

graver, men det synes som om det ble med det. Han var organist ved Frogner kirke til sin død i 1903. Han hviler på kvartal IV på Frogner kirkegård. Hans ettermann på orgelkrakken ble lærer

3. Knut Frøistad, født på Herøy, Sunnmøre, 1848. Han demittertes fra Stordøens lærerskole 1870 og synes ikke å ha hatt annen organistutdannelse enn den en da kunde få som lærerskoleelev. Før han ble organist ved Frogner kirke, innehadde han samme stilling ved Sjøstad kirke fra 1896 til han overtok stillingen ved Frogner. Lønnen var det første 150 kr., men ble snart forhøyet til 200 kr. Da han sluttet som organist 1929, var den kr. 450 pr år.
4. Anton Hansen, f. i Ibbestad, Troms fylke, 1875, demittertes fra Tromsø lærerskole 1898 og ansattes som lærer i Gullaug 1901. I 1907 tok han informasjon i pedalspill hos organist Jørgensen, Strømsø (Konrad Badens far) og organisteksamen ved Bergen musikkakademi 1910. I 1905 til 1913 var han organist på Bethel og fra 1918—28 det samme ved Sjøstad kapellkirke. Under sin virksomhet her spilte han en tid vekselvis med organistinne frk. Holtsmark orglet i Sylling kirke. Ved Frøistads avskjed 1929 overtok han organiststillingen ved Frogner kirke, som han fremdeles har. I 1936 ble organistlønnen hevet til kr. 600 pr. år, men da er organisten også forpliktet til å spille ved alle begravelser i såvel kirke som gravkapell.

Kirketjenerne.

Den første kirketjener som står nevnt i de gamle kirke-regnskapene er Anders Jørgensen. Han var kirketjener ved Frogner kirke 1831—34. Han hadde 5 spd. 2 ort pr. år i fast lønn. Hertil kom alle uvisse inntekter. Den samme lønn hadde Helge Wahl (1835—37) og hans sønn, Johan Helgesen, helt til

1858. Han sees å ha bodd på Vivelstad-eie (Blåbærhaugen). I 1859 ble lønnen forhøyet til 7 og i 1861 til 10 spd. året. I 1866 fikk han 1 spd. 60 skl. for å vaske kirken, men herredstyret føyer til at han «ikke måtte regne med et liknende beløp en annen gang». Da kirken i 1869 fikk kakkelovner, øket naturligvis stell og pass av disse arbeidet betraktelig. Dertil kom vedhogging. Men av regnskapene kan ikke sees at lønnen øket i tilsvarende grad. Først i 1873 ble den faste lønn hevet til 16 spd. og i 1876 til 20 spd.

I instruksen for kirketjenerne i Lier den gang heter det: Kirketjeneren må ikke «utføre noen forretning i eller ved kirken uten kirkestyrelsens tillatelse, samt avgi navnefortegnelse til kirkens regnskapsfører over dem ved hvis begravelse ringning med begge klokker har funnet sted». Johan Helgesen sluttet antagelig i 1877 etter at han i ca. 40 år hadde innehatt kirketjenerstillingen.

Lars Larsen Leiret ble hans ettermann i stillingen med samme lønn kr. 80 — som hans formann — og hadde den til hans død i 1890.

Ved hans ansettelse oppstod det dissens mellom prost Rode og herredstyret om hvem som hadde retten til å ansette kirketjener, herredstyret eller kirkestyrelsen. Førstnevnte beklaget misforståelsen, og sa at herredstyret på ingen måte hadde villet gå i vegen for prost og stiftsdireksjon. Det hadde bare uten videre fulgt en ordning som ble knesatt under en prests ledelse av herredstyret.

Anton Nilsen Sandaker fikk stillingen etter han. Til ansettelsen knyttedes den betingelse at han har å ta «bopel på gården Wahl eller på et ikke lengre fra kirken beliggende sted».

Da en meget opplysende forandring av kirketjenerinstruksjonen på den tid Nilsen var kirketjener, vil være av kulturhistorisk interesse, hitsettes følgende:

«Kirketjeneren har stedse å holde kirken innvendig over-

alt ren og feiet, skure golvet 2 ganger årlig, eller i tilfelle golvene er malt, vaske disse når fornødiges, besørge ovnenes pussing osv.

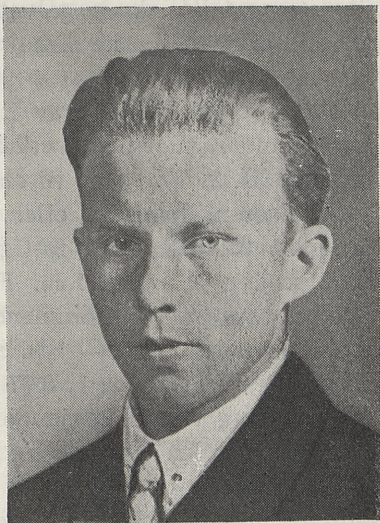
For opptagelse av grav i vintermånedene til en død av bondestanden eller bedre vilkår, og som har oppnådd en alder av 10 år kr. 2. For grav til en død av tjenerklassen, husfolk, eller noen i lignende stilling samt fattiglemmer kr. 2, under 10 år kr. 1.50. For opptagelse av grav i sommerhalvåret henholdsvis kr. 2, 1.50 — 1.50 og 1; for tilkasting av grav kr. 1, 0.67 — 0.50. For ringning ved likbegjengelsen for bedre stillede kr. 1, for andre 50 øre».

Nilsen døde ut på høsten 1893 og sønn til Johan Helgesen, Anders Johansen, overtok stillingen som kirketjener. — På grunn av dårlig avlønning oppsa «Anders graver», som han gjerne kaltes, sin stilling fra 1. juli 1908, men tok den tilbake og fortsatte i den helt til 1918, da han ikke orket mer. Han døde like etter. Under verdenskrigen steg prisene på nærsagt alt. Kirketjenerlønnen måtte selvfølgelig heves. Anders Johansen hadde det siste kr 500 pr. år i fast lønn og for voksen grav i vintermånedene kr. 10.00, i sommermånedene kr. 7.00. Barnegraver henholdsvis 8 og 5 kr. Samme lønn fikk også Jørgen Lund, som ansattes fra 1. mars 1918. I 1919 ble denne forøket med 50 %. Belgtrederen, som i lang tid hadde hatt 3 spd., fra 1904 kr. 15.00, fra 1907 kr. 30.00, fikk den no forhøyet til 80 kr. pr. år. Maler Lund oppsa imidlertid sin stilling etter kun 1½ års virketid, og 14. oktober 1919 ansattes Johan Andersen som kirketjener, men avløstes allerede 1924 av Søren Torstensen. Denne syntes at lønnen var svært knapp, sa opp stillingen, og 1. oktober s. å. ansattes Trygve Pettersen fra

Johan Andersen.

Bærum. Da det ble så vanskelig å få dyktige kirketjenere, besluttet herredstyret etter forslag av menighetsrådet å innføre alderstillegg for kirketjenerne med kr. 100 etter 3, 6 og 9 års tjenestetid, således at lønnen etter 9 års tjenestetid ble øket med kr. 300. I 1928 ble så godtgjørelsen for gravning av graver den samme for barnegraver som for voksnes, nemlig kr. 15.—. Ved Pettersens død i 1930 ble Johan Andersen igjen ansatt som kirketjener og innehadde stillingen til sin død i 1939, da den overtokes av hans sønn, den femte i slekten, Leif Andersen, som no har den.

Leif Andersen.

Slutningsord.

Idet vi avslutter dette tilbakeblikk over Frogner kirke gjennom 250 år, skal vi få bemerke at de opplysninger som skriftet gir, er hentet bl. a. fra følgende kilder: Frogner kirkes ministerialbøker og arkiv, Lier herredstyres forhandlingsprotokoller og herredets regnskapsbøker, Diplomatarium Norvegicum, biskop Øysteins jordebøker (Den røde bok), biskop Bang: Hans Nielsen Hauge og hans samtid, 1874, og Den norske kirkes historie, 1912, lærer A. Hansen: Vivelstad skole gjennom 125 år, 1932, Peder Nyeberg Hesselberg: Efterretninger angaaende Strømsøe Bye, Jurisdiction, Kirke, tilligemed Kirke-Fundaz og Præster, 1780, Tord Pedersen: Drammen med omegn, 1921, Ingolf Riddervold: Lier herred i Buskerud Amt, 1914, B. Svendsen: Efterretninger om Geistligheden i Aggerhus Stift, III Deel, 1. Bind, Drammen og Kongsberg Prostier, Sigrid Undseth: Norske helgener, 1937. Dessuten bemerkes at omlag halvparten av det bildemateriell som boken gjengir, er fotografert av fotograf Møllerstad, Oslo.

Vi takker for all hjelp og velvilje under utarbeidelsen av skriftet og for den bistand som har gjort det mulig å få det gitt ut.

Dernest kjenner vi trang til å si Gud en inderlig takk for hva han i sin kjærlighet ga og i sin nåde virket gjennom de skiftende tider. Gjennom alt det ufullkomne og forgjengelige i menneskers liv og virke var Herrens troskap og nåde fullkommen og uforanderlig. Samstundes vender vi ved denne anledning også tankene framover. Selv om det alltid vil være

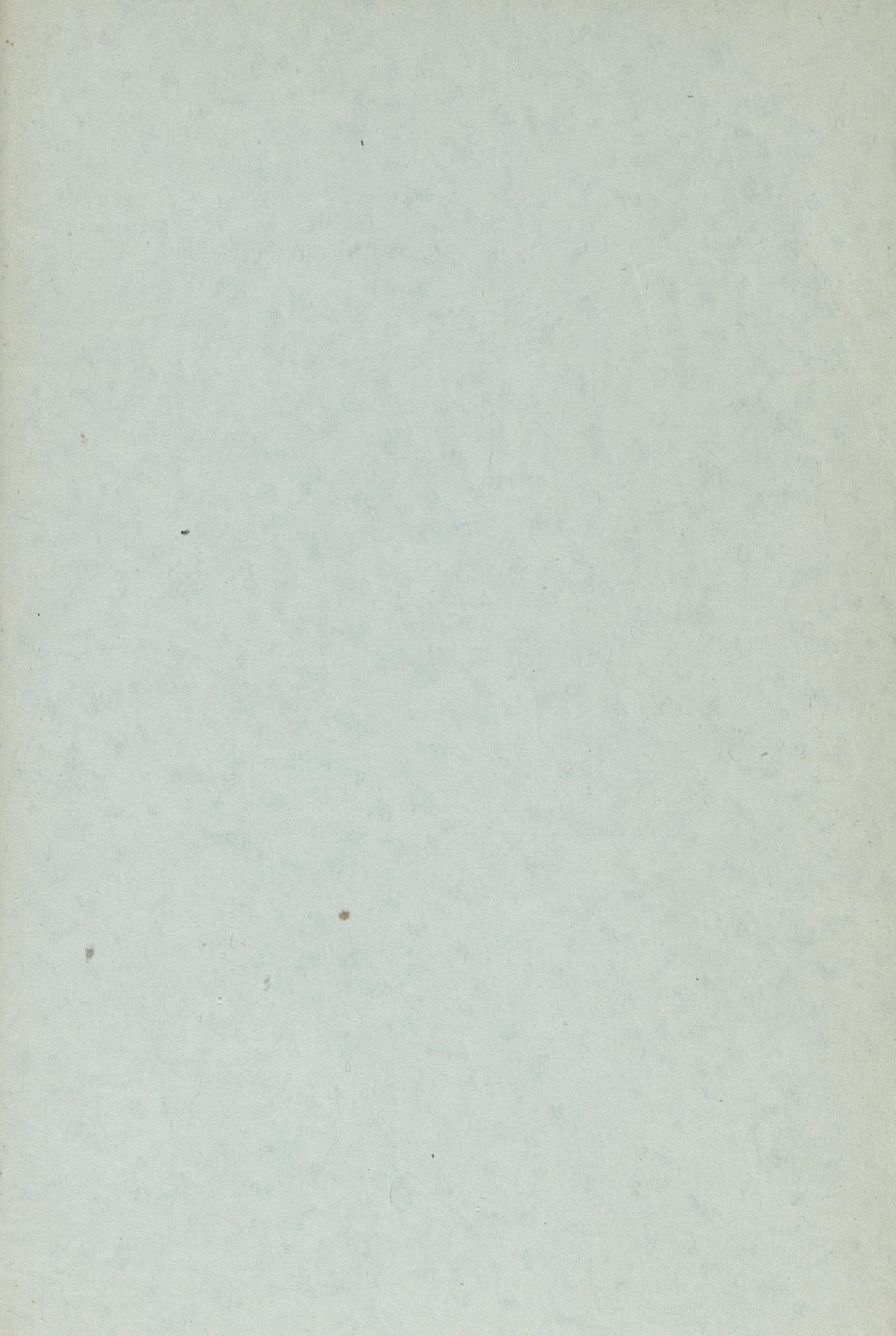
slik at framtiden i en vesentlig grad ligger i det ukjente, så vet vi likevel en ting som er av avgjørende betydning både for individ og folk, for kristenliv og kirke: «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja til evig tid.» Dette gir frimodighet til å se framover med håp og forventning.

Kirkens herre kaller hver enkelt, som redelig ønsker og bestemmer seg for å leve sitt liv i samfunn med Gud, til å være med å bygge Guds kirke og menighet her i verden, med andre ord til å leve sitt liv i tjeneste for Kristus og kirken. Både den norske kirke som helhet og den enkelte menighet trenger en gjennomgripende fornyelse og konsolidering. De enkle og fundamentale bibelske grunnprinsipper for kirkens og menighetens liv må komme til sin fulle rett.

Vi står her overfor en stor og omfattende oppgave, som krever sin løsning, dersom kirken igjen skal bli en makt i vårt folkeliiv, dersom den virkelig skal bli en kilde til kraft og inspirasjon for slektene som kommer og tjene fullt og helt til å høyne folkets og den enkeltes liv i hverdagens virke.

Kirkens herre kaller enhver til aktiv tjeneste i sin menighet. Drivfjæren i denne tjeneste må være kjærligheten. Kraften og veksten gir Gud ved sin ånd og nåde.

Soli deo gloria.

Depotbiblioteket

76sd 65 988

